

Μεταλλευτική δραστηριότητα στο Όρος Γκιώνα

Πόρισμα διερεύνησης καταγγελιών από το WWF Ελλάς

Απρίλιος 2010

ΣΥΝΟΨΗ

Από τη διερεύνηση καταγγελιών για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της μεταλλευτικής δραστηριότητας στο Όρος Γκιώνα του νομού Φωκίδας, το WWF Ελλάς διαπίστωσε υποβάθμιση του τοπίου της περιοχής από επιφανειακές εκμεταλλεύσεις, υποβάθμιση οικοτόπων σε χρονική περίοδο πολλών δεκαετιών, αμφισβητήσιμες ενέργειες αποκατάστασης μεταλλείων, καθώς και ελλείψεις στο θεσμικό πλαίσιο προστασίας της περιοχής, και στην εφαρμογή του. Ιδιαίτερο προβληματισμό προκαλεί η περίπλοκη μεταλλευτική νομοθεσία, και ιδίως η αδιαφάνεια των μεταλλευτικών δικαιωμάτων, και ο δύσκολος καθορισμός του υπεύθυνου για την αποκατάσταση των μεταλλείων, και της έκτασης της ευθύνης του.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα έκθεση αποτελεί πόρισμα της διερεύνησης καταγγελιών που υποβλήθηκαν στην περιβαλλοντική οργάνωση WWF Ελλάς από πολίτες και οργανώσεις σχετικά με τις εξορυκτικές δραστηριότητες στην Γκιώνα. Οι καταγγελίες αφορούσαν τόσο τις ιστορικές επιπτώσεις της εξορυκτικής δραστηριότητας στην περιοχή, όσο και εξορυκτικές δραστηριότητες που βρίσκονται σε εξέλιξη ή φάση αδειοδότησης και επικεντρώνονταν στις περιοχές δραστηριότητας των εταιρειών ΕΛΜΙΝ Α.Ε. και S&B Βιομηχανικά Ορυκτά Α.Ε.

Η αρχική καταγγελία υποβλήθηκε στη Νομική Ομάδα Υποστήριξης Πολιτών στις 6 Αυγούστου 2007, οπότε και πραγματοποιήθηκαν κάποιες αρχικές συζητήσεις με τους καταγγέλλοντες από τους οποίους ζητήθηκε περαιτέρω τεκμηρίωση. Τα επιπλέον στοιχεία που ζητήθηκαν από τη Νομική Ομάδα υποβλήθηκαν στο WWF Ελλάς τον Ιούνιο του 2008, οπότε πλέον άνοιξε και επίσημα ο φάκελος της υπόθεσης.

Κατά τη διάρκεια της διερεύνησης της υπόθεσης, σημειώθηκαν μια σειρά από σοβαρά γεγονότα στην περιοχή, που εκτός των άλλων αφορούσαν και τον εμπρησμό μίας οικίας. Μέχρι σήμερα, επίσημο πόρισμα των αρμόδιων αρχών για τις ενέργειες αυτές δεν έχει εκδοθεί.

Για τη διερεύνηση της υπόθεσης, απαιτήθηκε η συστηματική μελέτη του νομικού καθεστώτος που διέπει τη μεταλλευτική δραστηριότητα στη χώρα μας και συγκεκριμένα στην περιοχή της Γκιώνας. Το WWF Ελλάς αναζήτησε στοιχεία τόσο από τις αρμόδιες υπηρεσίες όσο και από τις εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή, με τις οποίες μάλιστα επικοινωνήσε αρκετές φορές. Επιπλέον, κρίθηκε απαραίτητη η αποστολή στην περιοχή κλιμακίου αυτοψίας, το οποίο επισκέφτηκε την περιοχή. Η επίσκεψη έγινε χωρίς προηγούμενη συνεννόηση είτε με τους καταγγέλλοντες, είτε με τις εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Το κλιμάκιο συγκροτήθηκε από τους εξής συνεργάτες της οργάνωσης:

- Γιώργος Χασιώτης, νομικός, συντονιστής Νομικής Ομάδας Υποστήριξης Πολιτών
- Εύη Κορακάκη, δασολόγος, υπεύνη δασικών προγραμμάτων και
- Ηλίας Τζηρίτης, περιβαλλοντολόγος, υπεύθυνος τοπικών δράσεων

Η αυτοψία του κλιμακίου του WWF Ελλάς διενεργήθηκε στις 9 και 10 Ιουνίου 2009. Τα αποτελέσματα της αυτοψίας επιβεβαίωσαν και συμπλήρωσαν τα στοιχεία που είχαν ήδη συλλεχθεί. Η προσπάθεια της οργάνωσης για συλλογή των σχετικών στοιχείων συνεχίζεται.

Στην έκθεση που ακολουθεί καταγράφεται η οικολογική αξία της Γκιώνας, το θεσμικό πλαίσιο περιβαλλοντικής προστασίας του όρους, η νομοθεσία για την περιβαλλοντική εκτίμηση και τα πορίσματα του κλιμακίου αυτοψίας του WWF Ελλάς.

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΓΚΙΩΝΑΣ

Η Γκιώνα χαρακτηρίζεται ως περιοχή με σημαντική οικολογική αξία τόσο για τους οικοτόπους όσο και για τα είδη χλωρίδας και πανίδας που φιλοξενεί. Παρακάτω παρουσιάζονται βασικά στοιχεία που περιγράφουν και εδραιώνουν την εξέχουσα οικολογική σημασία του όρους.

Βιότοποι

Στη Γκιώνα απαντώνται κλιμακωτά όλες οι τυπικές ζώνες βλάστησης των ελληνικών βουνών.

1. ΕΥΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΖΩΝΗ: Εκτείνεται μέχρι τα 900 περίπου μέτρα και αποτελείται από θερμόφιλα κυρίως είδη στις χαμηλότερες νότιες και νοτιοανατολικές υπώρειες,¹ όπως ο σχοίνος (*Pistacia lenticens*), η αγριελιά (*Olea oleaster*), τα αγριοκυπάρισσα (*Juniperus phoeniceae*), κ.α. Στις βόρειες υπώρειες του βουνού και άνω των 500 μέτρων, υπήρχαν παλαιότερα εκτεταμένα δρυοδάση, τα οποία είτε συρρικνώθηκαν εξαιτίας ανθρώπινων δραστηριοτήτων (υλοτομίες, βόσκηση) είτε έχουν μετατραπεί σε πρηνώνες. Σήμερα, επικρατούν οι τελευταίοι και οι κουμαριές σε θαμνώδη μορφή, ενώ λίγες είναι οι συστάδες δρυός που έχουν διατηρηθεί. Στις βόρειες αυτές υπώρειες και στο υψόμετρο περίπου των 800 μέτρων απαντώνται έλατα (*Abies cephalonica*), το οποία και έχουν διεισδύσει στους πρηνώνες.

2. ΠΑΡΑΜΕΣΟΓΕΙΑ ΚΩΝΟΦΟΡΑ: Η ορεινή αυτή ζώνη εκτείνεται μέχρι τα 1.800 μέτρα. Το κυρίαρχο είδος είναι η κεφαλληνιακή ελάτη που συνθέτει τα δάση της Γκιώνας. Στα δάση αυτά, ο υποόροφος είναι πτωχός, καθώς είναι ιδιαίτερα σκιερό το δασογενές περιβάλλον. Η ποικιλότητα του δασικού οικοσυστήματος καθορίζεται από την ύπαρξη ξέφωτων ή απότομων αλλαγών στο ανάγλυφο, με επικρατέστερο είδος στα ξέφωτα τη φτέρη (*Pteridium aquilinum*) και τα βάτα (*Rubus* spp.), καθώς και διάφορα σπάνια είδη (π.χ., *Acer heldreichii*)².

3. ΑΛΠΙΚΗ ΖΩΝΗ: η εξωδασική αλπική ζώνη αρχίζει πάνω από τα 1.500 μέτρα. Στη Γκιώνα, η ζώνη αυτή εκτείνεται μέχρι την κορυφή της (2.510 μέτρα) και παρουσιάζει, με την σειρά της, μια σημαντική ποικιλία.³:

- i. Υποαλπικά λιβάδια, σε υψόμετρα μεταξύ 1.730 και 2.200 μέτρων. Πρόκειται για λιβάδια με μικρή ή καθόλου κλίση, που καλύπτονται από χαμηλή βλάστηση αγρωστωδών. Εκεί συναντάμε τα *Viola graeca*, *Dianthus tymphrestens* και άλλα πολύ ενδιαφέροντα είδη χλωρίδας.
- ii. Βραχώδεις πλαγιές υψομέτρου άνω των 500 μέτρων, οι οποίες καλύπτονται από θαμνώδη βλάστηση, και κυρίως από *Juniperus communis* ssp *alpine*, *Daphne oleoides* και *Astragalus* spp. Φιλοξενούν επίσης πολύ ενδιαφέροντα φυτά, όπως *Campanula* spp., κ.ο.κ.
- iii. Αλπικές σάρες (scree), που σχηματίζονται από τα προϊόντα αποσάθρωσης των βραχωδών πλαγιών και των ορθοπλαγιών και καλύπτονται από βλάστηση σε ποσοστό μικρότερο του 20%. Οι εκτάσεις αυτές κρύβουν μεγάλη ποικιλία φυτικών ειδών της αλπικής ζώνης⁴ όπως *Drypis spinosa*, *Aubrieta deltoidea*, *Aubrieta gracilis* κ.ά.

¹ Αδαμακόπουλος Τ., Σφήκας Γ., Χατζηρβασάνης Β., ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΓΚΙΩΝΑΣ [Μελέτη Κίνησης Προστασίας Εθνικών Δρυμών, 1988].

² Οπ. παρ.

³ Οπ.παρ.

⁴ Brofas G., Trigas P., Mantakas G., Karetos G., Thanos C.A., Georgiou K., Mermiris C., "Rehabilitation of disturbed areas by mining activities in high floristic diversity areas: the case of Mt Giona,, " in: P. Agioutantis (ed.), 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT INDICATORS IN THE MINERALS INDUSTRY, Milos Island, GREECE [Heliotos Publications, 2007], 261- 266.

- iv. Αλπικά λιβάδια - ένας χαρακτηριστικός, καλά προσαρμοσμένος βιότοπος, ο οποίος στη Γκιώνα έχει περιορισμένη εξάπλωση άνω των 2.400 μέτρων, ανάμεσα στην Πυραμίδα και το Τραγονόρο. Η βλάστηση των λιβαδιών αποτελείται από αγρωστώδη (που διατηρούνται ζωντανά κάτω από το χιόνι) και χιονόφιλα είδη όπως τα *Crocus veluchensis*, *Corydalis parnassica*, *Corydalis blanda* (ενδημικό της Γκιώνας, του Παρνασσού και των Βαρδουσίων), *Beta nana*: το τελευταίο, σύμφωνα με το Κόκκινο Βιβλίο των Σπάνιων και Απειλούμενων Φυτών της Ελλάδας, είναι ένα σπάνιο ενδημικό είδος⁵.
- v. Ορθοπλαγιές, μεγάλοι βραχώδεις σχηματισμοί με ύψος μεγαλύτερο των 50 μέτρων, οι οποίοι διασχίζουν κάθετα τους οικοτόπους του πουρναριού και της ελάτης, και φτάνουν μέχρι τα 2500 μέτρα. Στην ορθοπλαγιά της Πυραμίδας απαντώνται πολλά σπάνια είδη, όπως *Potentilla kionae*, *Viola poetica*, *Aster alpinus*, κτλ.

Χλωρίδα

Το Όρος Γκιώνα χαρακτηρίζεται ως ένας από του δέκα χλωριδικούς παραδείσους⁶ της Μεσογείου. Εκεί απαντούν περισσότερα από 1000 αυτόχθονα φυτικά taxa και ενδημικά είδη⁷, τρία εκ των οποίων⁸ (*Arenaria gionaea*, *Anchusa phocidica*, *Potentilla kionaea*) φύονται αποκλειστικά στην αλπική ζώνη της Γκιώνας. Επίσης έχουν καταγραφεί σπάνια είδη, όπως τα *Acantholimon echinus ssp. echinus*, *Acer heldreichii*, *Aster alpinus*, *Lilium matragon*, *Lilium chalcedonicum*, *Viburnum lantana*, κ.α., καθώς και φυτά της Δυτικής Ασίας η εξάπλωση των οποίων επεκτείνεται μόνο στην Ελλάδα (εντός του Ευρωπαϊκού χώρου), π.χ. *Amelancier ovalis ssp. integrifolia*, *Arnebia densiflora*, *Hypericum elongatum*, *Saxifragia sibthorpii*, *Cynoglossum stamineum*. Στον Πίνακα 1, αναφέρονται τα είδη που φύονται στην ανώτερη ζώνη της Γκιώνας και συμπεριλαμβάνονται στο Κόκκινο Βιβλίο των Σπάνιων και Απειλούμενων Φυτών της Ελλάδας⁹. Σύμφωνα με πολλούς ερευνητές οι πιο αξιόλογοι βιότοποι όσον αφορά τη χλωριδική σύνθεση και ιδιαίτερα τον ενδημισμό είναι οι ορθοπλαγιές, οι βραχώδεις θέσεις και ασβεστολιθικά πετρολίβαδα στην εξωδασική αλπική ζώνη¹⁰.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Είδη χλωρίδας που περιλαμβάνονται στο Κόκκινο Βιβλίο

Είδος	Χαρακτηρισμός
<i>Aquilegia ottonis ssp. ottonis</i>	Τρωτό
<i>Arenaria gionae</i>	Σπάνιο
<i>Arnebia densiflora</i>	Τρωτό
<i>Beta nana</i>	Σπάνιο

⁵ D Phitos *et al.* (ed.), THE RED DATA BOOK OF RARE AND THREATENED PLANTS OF GREECE [WWF-Greece, 1995].

⁶ S. Anderson, Identifying Important Plant Areas: A Site Selection Manual for Europe, and a Basis for Developing Guidelines for Other Regions of the World [Plantlife International, 2002], 19· F. Medail, και P. Quezel, "Biodiversity hotspots in the Mediterranean Basin: setting global conservation priorities," *Conservation Biology* 136 (1999), 1510-1513· F. Medail, και P. Quezel, "Hot-Spot Analysis For Conservation Of Plant Biodiversity In The Mediterranean Basin," *Annals of the Missouri Botanical Garden* 84 (1997), 112-127. Επίσης, E. Papastergiadou, "Important Plant Areas of the Natura 2000 Network in Greece," στο συλλογικό έργο I. Tsekos *et al.* (ed.), Progress in Botanical Research: Proceedings of the First Balkan Botanical Congress [Kluwer, 1998], 125-128.

⁷ Brofas G., Trigas P., Mantakas G., Karetos G., Thanos C.A., Georgiou K., Mermiris C., "Rehabilitation of disturbed areas by mining activities in high floristic diversity areas: the case of Mt Giona, " in: P. Agioutantis (ed.), 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT INDICATORS IN THE MINERALS INDUSTRY, MILOS ISLAND, GREECE [Heliotopos Publications, 2007], 261- 266.

⁸ A. Strid (ed.), MOUNTAIN FLORA OF GREECE. VOL.1. [Cambridge University Press, 1986].

⁹ D. Phitos *et al.* (Ed.), The Red Data Book of Rare and Threatened Plants of Greece [WWF-Greece, 1995].

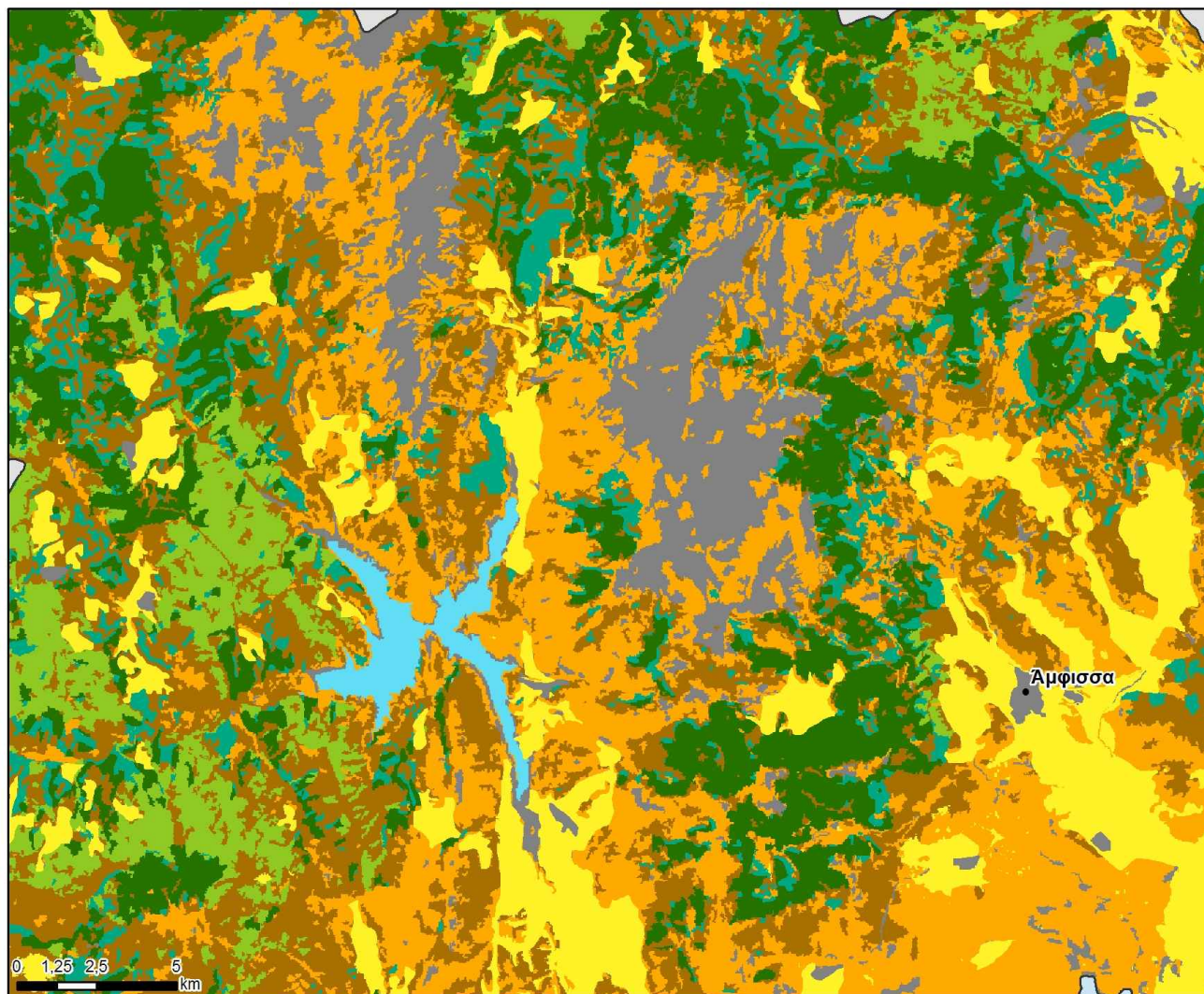
¹⁰ Αδαμακόπουλος Τ., Σφήκας Γ., Χατζηρβασάνης Β., ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΓΚΙΩΝΑΣ [Μελέτη Κίνησης Προστασίας Εθνικών Δρυμών, 1988]· Strid A., Tan Kit (eds.), MOUNTAIN FLORA OF GREECE. VOL. 2. [Edinburgh University Press., 1991]· Brofas G., Trigas P., Mantakas G., Karetos G., Thanos C.A., Georgiou K., Mermiris C., "Rehabilitation of disturbed areas by mining activities in high floristic diversity areas: the case of Mt Giona" στο συλλογικό έργο P. Agioutantis (ed.), 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT INDICATORS IN THE MINERALS INDUSTRY, MILOS ISLAND, GRECE [Heliotopos Publications, 2007], 261- 266.

<i>Campanula aizoon</i>	Κινδυνεύον
<i>Cynoglossum stamineum</i> (πρώην <i>Solenanthus stamineus</i>)	Τρωτό
<i>Potentilla kionaea</i>	Τρωτό

Χαρτογράφηση των βασικών τύπων κάλυψης γης στην Ελλάδα

Αποτύπωση της κατάστασης του 2007

Νομός Φωκίδας - Όρος Γκιώνα

Υπόμνημα

- Δάσος κωνοφόρων
- Δάσος πλατυφύλλων
- Θαμνώνες αειφύλλων/πλατυφύλλων - μεταβατικές δασώδεις περιοχές
- Θαμνότοπος
- Χορτολιβαδική έκταση
- Αγροτική έκταση
- Γυμνή/τεχνητή επιφάνεια
- Καμένη έκταση
- Υδάτινες επιφάνειες

Κατηγορία κάλυψης γης	έκταση (στρ)	ποσοστό %
Δάσος κωνοφόρων	286.723	13,5
Δάσος πλατυφύλλων	120.927	5,7
Θαμνώνες αειφύλλων/πλατυφύλλων - μεταβατικές δασώδεις περιοχές	139.743	6,6
Θαμνότοπος	468.273	22,0
Χορτολιβαδική έκταση	661.378	31,1
Αγροτική έκταση	251.809	11,8
Γυμνή/τεχνητή επιφάνεια	181.157	8,5
Υδάτινες επιφάνειες	17.216	0,8

Συνολική έκταση: 2127227,274 στρ.

*επί της έκτασης του νομού

Η δράση εντάσσεται στο πρόγραμμα "Το Μέλλον των Δασών", το οποίο συγχρηματοδοτείται από το Κοινωνικό Ιδρυματικό Λέγισμα (Κ.Ι.Λ.), Α.Γ. Λεβέντη και Μπαδοράκη, καθώς και από εισφορές των υποστηρικτών της οργάνωσης.

Θηλαστικά και πτηνά

Στη Γκιώνα έχει καταγραφεί ένας μεγάλος αριθμός θηλαστικών και ειδών ορνιθοπανίδας¹¹.

1. ΘΗΛΑΣΤΙΚΑ: Στις δασωμένες πλαγιές (900-1.600 μέτρα) εντοπίζονται το πετροκούναβο (*Martes foina*), ο σκαπτοποντικός του Σάβι (*Pitimys savii*)¹², ο δασοποντικός (*Apodemus silvaticus*), ο κρικοποντικός (*Apodemus flavicollis*), ο λαγός (*Lepus europaeus*), η αλεπού (*Vulpes vulpes*), ο ασβός (*Meles meles*), και περιστασιακά ο λύκος (*Canis lupus*), το ζαρκάδι (*Capreolus capreolus*) και το αγριογούρουνο (*Sus scrofa*). Στην εξωδασική αλπική ζώνη εντοπίζεται το αγριόγιδο (*Rupicapra rupicapra balcanica*) (μέχρι τα 2.300 μέτρα), του οποίου η Γκιώνα αποτελεί σήμερα το νοτιότερο όριο εξάπλωσης στην Ελλάδα.¹³ Το είδος αυτό, το οποίο χαρακτηρίζεται ως σχεδόν απειλούμενο (near threatened), σύμφωνα με το Κόκκινο Βιβλίο των Απειλούμενων Ζώων της Ελλάδος. Στην περιοχή βρίσκεται επίσης και το νοτιότερο όριο του ζαρκαδιού και λύκου, τα οποία χαρακτηρίζονται ως τρωτά (vulnerable).¹⁴
2. ΑΡΠΑΚΤΙΚΑ: Στις δασωμένες πλαγιές και ορθοπλαγιές της Γκιώνας, απαντούν επίσης πολλά είδη αρπακτικών, όπως τα κινδυνεύοντα (ΕΝ) χρυσαετός (*Aquila chrysaetos*) και σταυραετός (*Hieraetus pennatus*), καθώς και άλλα όπως το βραχοκιρκινέζο (*Falco tinnunculus*), το ξεφτέρι (*Accipiter nisus*), και ο χουχουριστής (*Strix aluco*). Είδη που φωλιάζουν είναι ο χρυσαετός (*Aquila chrysaetos*) και ο πετρίτης (*Falco peregrinus*).
3. ΑΛΛΑ ΕΙΔΗ ΟΡΝΙΘΟΠΑΝΙΔΑΣ: Τα τυπικά πτηνά του δάσους είναι η ελατοπαπαδίτσα (*Periparus ater*), ο καμποδενδροβάτης (*Certhia brachydactyla*), ο μαύρος δρυοκολάπτης (*Dryocopus martius*), ο πράσινος δρυοκολάπτης (*Picus viridis*) και ο λευκονώτης¹⁵ (*Dendrocopos leucotos*). Καλοκαιρινοί επισκέπτες είναι η βουνοσταχτάρα (*Arus melba*) που φωλιάζει στις ορθοπλαγιές, η δενδροσταρήθρα (*Lullula arborea*), η χιονάδα (*Eremophila alpestris*), το βουνοτσίχλο (*Emberiza cia*), ο σταχτοπετρόκλης (*Oenanthe oenanthe*), ο πυρροκότσυφας (*Monticola saxatilis*) κ.α. Κατά τη φθινοπωρινή μετανάστευση τα είδη που παρατηρούνται είναι η ωχροκελάδα (*Anthus campestris*), η λιβαδοκελάδα (*Anthus pratensis*), η δενδροκελάδα (*Anthus trivialis*), η κιτρινοσουσουράδα (*Motacilla flava*), η ασπροκωλίνα (*Oenanthe hispanica*), κ.α. Στις δασωμένες πλαγιές και τις ορθοπλαγιές, παρατηρούνται το αγριοπερίστερο (*Columba livia*), η πετροπέρδικα [*Alectoris graeca*, είδος τρωτό (Vulnerable)], ο χιονοψάλτης (*Prunella collaris*), ο χιονόστρουθος (*Montifringilla nivalis*), η κιτρινοκαλιακούδα (*Pyrrhonorax graculus*), ο τοιχοδρόμος (*Tichodroma muraria*). Στα χαμηλά υψόμετρα, μέχρι το 1986 είχαν παρατηρηθεί όρνια (*Gyps fulvus*), μαυρόγυπες (*Aegypius monachus*), ασπροπάρηδες (*Neophron percnopterus*) και γυπαετοί (*Gypaetus barbatus*), είδη που όμως τα τελευταία χρόνια έχουν εξαφανιστεί¹⁶ από την περιοχή.

¹¹ European Nature Information System, "Koryfes Orous Gkiona, Charadra Rekas, Lazorema, Vatheia Lakka: Factsheet filled with data from Corine data set" [16.11.2009].

¹² Με κάθε επιφύλαξη, πρόκειται μάλλον για το είδος που αναφέρεται ως σκαπτοποντικός του Thomas (*Microtus thomasi*) στη νεώτερη αρθρογραφία - ένα μικρό τρωκτικό, ενδημικό των νοτιο-δυτικών Βαλκανίων, που απαντά σε υψόμετρο από 40 έως 1700 μέτρα, αλλά με προτίμηση σε αλπικά λιβάδια. A. J. Mitchell-Jones *et al.* (eds.), THE ATLAS OF EUROPEAN MAMMALS [T & AD Poyser Natural History, 1999], 254-255.

¹³ H. Papaioannou and V. Kati, "Current status of the balkan chamois (*Rupicapra rupicapra balcanica*) in Greece: Implications for conservation," *Belgian Journal of Zoology* 137 (2007), 33-39.

¹⁴ A. Λεγάκις & Π. Μαραγκού (επιμ.), Το ΚΟΚΚΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΑΠΕΙΛΟΥΜΕΝΩΝ ΖΩΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ [Ελληνική Ζωολογική Εταιρεία, Αθήνα, 2009].

¹⁵ Είδος σχεδόν απειλούμενο σύμφωνα με Το ΚΟΚΚΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΑΠΕΙΛΟΥΜΕΝΩΝ ΖΩΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, οπ. παρ., 2009.

¹⁶ Αδαμακόπουλος Τ., Σφήκας Γ., Χατζηρβασάνης Β., ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΓΚΙΩΝΑΣ [Μελέτη Κίνησης Προστασίας Εθνικών Δρυμών, 1988] · Α. Σακούλης, «Απειλούμενο είδος: ο Μοναδικός Γυπαετός», *Οιωνός* 12 (2000), 4 · Γ. Χανδρινός, «Η Κατανομή του Γυπαετού στην Ελλάδα: 1840-1970», *Οιωνός* 17 (2002), 12-14 · Α. Γκατζέλια κ.α., ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LIFE-ΦΥΣΗ B4-3200/98/444: ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΓΥΠΑΕΤΟΥ (*Gypaetus barbatus*) ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. ΕΙΔΙΚΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΑΣΦΕΝΔΟΥ-ΚΑΛΙΚΡΑΤΗ, 85-90· Α. Sakoulis, "The local extinction of the Bearded vulture (*Gypaetus barbatus*) due to the anti-wolf campaign at central and eastern Sterea Ellada, Central Greece," στο συλλογικό έργο S. Xirouchakis *et al.* (ed.), PROCEEDINGS OF THE 4TH BEARDED VULTURE WORKSHOP, 14-19 JULY 2000 [Heraklion, Crete, 2001], 7-12.

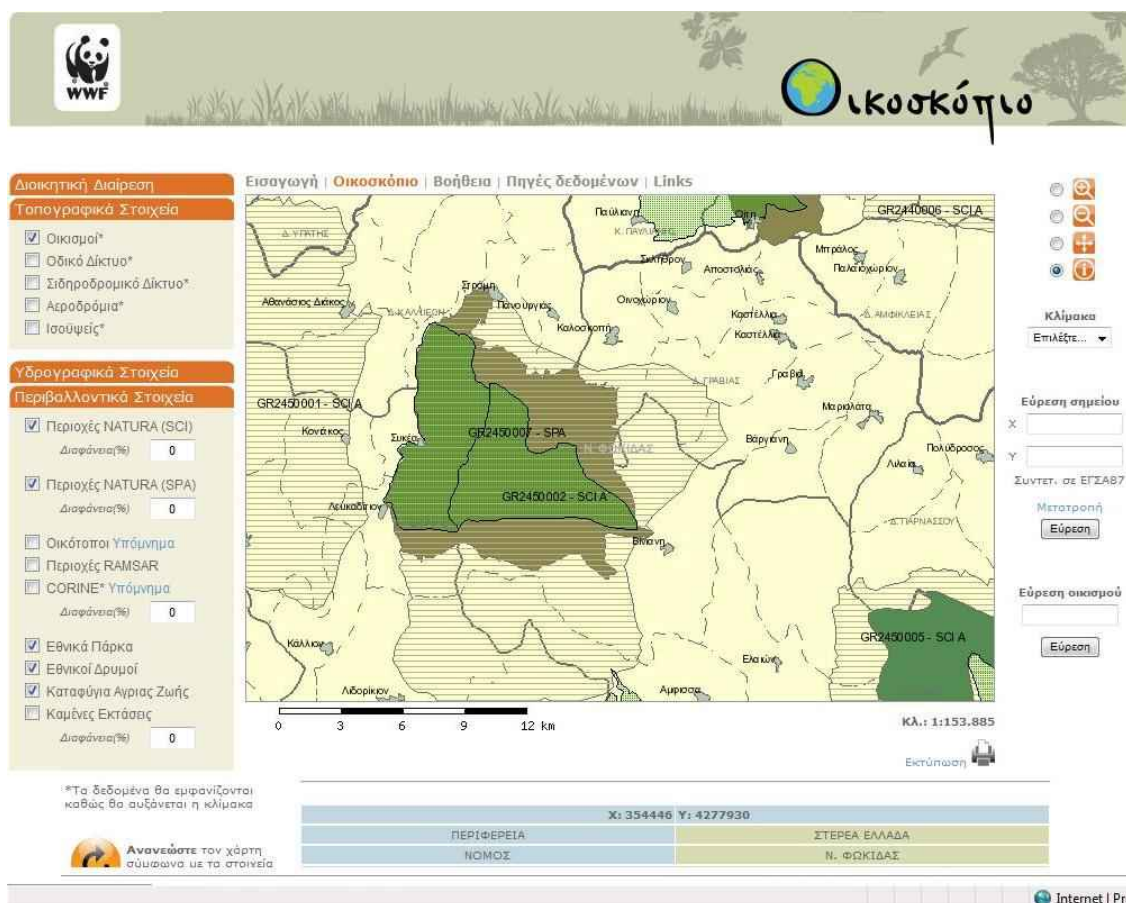
ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΓΚΙΩΝΑΣ

Η Γκίωνα διέπεται από πλαίσιο προστασίας που πηγάζει τόσο από το κοινοτικό όσο και από το εθνικό δίκαιο, το οποίο παρουσιάζεται στην παρούσα ενότητα.

Το πλαίσιο προστασίας από το κοινοτικό δίκαιο

ΟΔΗΓΙΕΣ 92/43/ΕΟΚ και 2009/147 (προηγουμένως, 79/409). Τμήματα του όρους υπάγονται στις προστατευτικές διατάξεις των οδηγιών 2009/147 (προηγουμένως, 79/409) για τα άγρια πουλιά¹⁷ και 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους¹⁸, καθώς έχουν ενταχθεί στο Δίκτυο Natura 2000 ως:

- GR2450002, με την ονομασία «Όρος Γκίωνα», συνολικής έκτασης 21.879,82 εκταρίων (Τόπος Κοινοτικής Σημασίας-ΤΚΣ, βάσει της 92/43/ΕΟΚ)
- GR2450007, με την ονομασία «Κορυφές όρους Γκίωνα, χαράδρα Ρεκά, Λαζόρεμα και βαθιά Λάκκα», συνολικής έκτασης 10.547 εκταρίων (Ζώνη Ειδικής Προστασίας-ΖΕΠ, βάσει της 2009/147 (προηγουμένως, 79/409))

Εικόνα 1: Χαρτογραφική απεικόνιση των ορίων του Τόπου Κοινοτικής Σημασίας (άχρωμο γραμμοσκιασμένο), της Ζώνης Ειδικής Προστασίας (χακί) και των Καταφυγίων Αγρίας Ζωής (σκούρο λαδί) στο Όρος Γκίωνα (Πηγή: Οικοσκόπιο, www.oikoskopio.gr)

¹⁷ ΟΔΗΓΙΑ 2009/147 (προηγουμένως, 79/409) «Περί Της Διατηρήσεως Των Αγρίων Πτηνών».

¹⁸ ΟΔΗΓΙΑ 92/43/ΕΟΚ «Για Τη Διατήρηση Των Φυσικών Οικοτόπων Καθώς Και Της Αγρίας Πανίδας Και Χλωρίδας».

Το φύλλο πληροφοριών (standard data form) για τον Τόπο Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) της Γκιώνας,¹⁹ επιβεβαιώνει την οικολογική της αξία. Ειδικότερα, αναφέρει ότι η «ύπαρξη στην οροσειρά της Γκιώνας και ιδιαίτερα στους βραχώδεις σχηματισμούς των κορυφών και ιδιαίτερα στις ορθοπλαγιές των χαραδρών, σημαντικού αριθμού ενδημικών και σπάνιων φυτών (π.χ. *Arenaria gionae*) δίνει στην περιοχή μεγάλη οικολογική αξία».

Για τις ανάγκες της αδειοδότησης των εξορυκτικών δραστηριοτήτων, η ΟΔΗΓΙΑ 79/409/ΕΟΚ ορίζει ένα καθεστώς με τρεις πτυχές, το οποίο έπρεπε να είχε ολοκληρωθεί ήδη εντός τετραμήνου από της ένταξης της χώρας στην ΕΟΚ, δηλαδή από τον Απρίλιο του 1981²⁰.

Η πρώτη πτυχή είναι ο καθορισμός των τόπων προστασίας (γνωστών ως *Ζωνών Ειδικής Προστασίας*, ή Ζ.Ε.Π.) - του δικτύου προστατευόμενων περιοχών για τη διατήρηση της ορνιθοπανίδας²¹. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, όπως προκύπτει και από τις δυο κοινοτικές οδηγίες, οικονομικές απαιτήσεις δεν είναι δυνατόν να ληφθούν υπόψη κατά τη χάραξη των ορίων των περιοχών Natura 2000²². Εξάλλου, για τον χαρακτηρισμό των ΖΕΠ είναι κομβικός ο ρόλος του καταλόγου των *Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά*, για τον οποίο έχει κριθεί ότι «περιέχει επιστημονικά αποδεικτικά στοιχεία» που επιτρέπουν να εκτιμηθεί «η εκ μέρους του καθ'ού κράτους μέλους τήρηση της υποχρεώσεώς του για κατάταξη σε Ζ.Ε.Π. των πλέον καταλλήλων, σε αριθμό και σε επιφάνεια, εδαφών για τη διατήρηση των προστατευόμενων ειδών και παρ' όλον ότι δεν είναι δεσμευτικός από νομική άποψη ...μπορεί στην περίπτωση αυτή, λόγω της εν προκειμένω αναγνωρισμένης επιστημονικής αξίας του, να χρησιμοποιηθεί...ως βάση αναφοράς»²³. Ο ορεινός όγκος της Γκιώνας είχε συμπεριληφθεί σε αυτόν από την αρχή²⁴. Στην περίπτωση της Γκιώνας, η επιλογή και η οριοθέτηση της ΖΕΠ υπόκειται σε αποκλειστικά οικολογικά (ορνιθολογικά) και όχι οικονομικά κριτήρια.

Η δεύτερη πτυχή είναι η οριοθέτηση των ΖΕΠ. Βάσει σχετικής ερμηνείας του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το μόνο κριτήριο για την έκταση μίας ΖΕΠ, μπορεί να είναι η αδιαμφισβήτητη νομική ισχύς της οριοθέτησης:

*Συναφώς, πρέπει να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, οι διατάξεις μιας οδηγίας πρέπει να τίθενται σε εφαρμογή με αναμφισβήτητη δεσμευτική ισχύ, με την απαιτούμενη ιδιαιτερότητα, ακρίβεια και σαφήνεια προκειμένου να πληρούνται η επιταγή της νομικής ασφάλειας. Η αρχή της νομικής ασφάλειας επιβάλλει την κατάδηλη δημοσιότητα για τα θεσπιζόμενα κατ' εφαρμογήν μιας κοινοτικής ρυθμίσεως εθνικά μέτρα, κατά τρόπο ώστε να καθίσταται δυνατό στα υποκείμενα δικαίου, στα οποία αφορούν τέτοια μέτρα, να μπορούν να γνωρίζουν την έκταση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών τους στον διεπόμενο από το κοινοτικό δίκαιο συγκεκριμένο τομέα. Προκειμένου περί των οριοθετούμενων τις Ζ.Ε.Π. χαρτών, πρέπει αυτοί να διαθέτουν, κατ' ανάγκη, αναμφισβήτητη δεσμευτική ισχύ. Πράγματι, εάν δεν συνέβαινε κάτι τέτοιο, η γεωγραφική οριοθέτηση των Ζ.Ε.Π. θα μπορούσε να αμφισβητείται ανά πάσα στιγμή. Επίσης, θα υπήρχε κίνδυνος ο σχετικός με την προστασία στόχος του άρθρου 4 της οδηγίας περί πτηνών ...να μην επιτευχθεί πλήρως».*²⁵

¹⁹ ΑΠΟΦΑΣΗ 97/266/ΕΚ «Όσον Αφορά Το Έντυπο Πληροφοριών Για Τους Προτεινόμενους Τόπους Natura 2000».

²⁰ Προτάσεις της γενικής εισαγγελέως Kokott της 14.9.2006, υπόθεση C-334/2004 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ελληνικής Δημοκρατίας, §26- 18§1

²¹ 4§1-4§2 ΟΔΗΓΙΑΣ 79/409.

²² Υπόθεση C-44/1995 *Regina v Secretary of State for the Environment, ex parte: Royal Society for the Protection of Birds (Lappel Bank)* [1996] ECR I-03805, §26-§27, §20-§31, §40-§42· υπόθεση C-3/1996 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου των Κάτω Χωρών [1998] ECR I-03031, §59-§62· υπόθεση C-209/2004 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Δημοκρατίας της Αυστρίας [2006] ECR I-02755, §33, §38-§41.

²³ Υπόθεση C-3/1996 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου των Κάτω Χωρών, §68- §71· υπόθεση C-235/2004 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου της Ισπανίας, §25- §28.

²⁴ M.F. Heath and M. L. Evans (eds.), *IMPORTANT BIRD AREAS IN EUROPE: PRIORITY SITES FOR CONSERVATION*. 2 VOL.: SOUTHERN EUROPE [UK: BirdLife International, BirdLife Conservation Series No. 8, 2000], 306-307.

²⁵ Υπόθεση C-415/2001 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου [2003] ECR I-02081, §20-§22.

Για την περιοχή της Γκιώνας, όπως και για τις περισσότερες ΖΕΠ της χώρας, δεν υπάρχει οριοθέτηση με αναμφισβήτητη δεσμευτική ισχύ, κατά τα παραπάνω.²⁶

Η **τρίτη** πτυχή είναι η υποχρέωση, εντός των Ζωνών Ειδικής Προστασίας, λήψης των κατάλληλων μέτρων, έτσι ώστε να αποφεύγονται η ρύπανση και η φθορά των οικοτόπων αυτών, καθώς και οι επιζήμιες για τα πτηνά διαταράξεις²⁷. Βάσει της διάταξης αυτής, έχει κριθεί, για παράδειγμα, ότι η αποξήρανση φυσικών εκτάσεων, και η επέκταση εγκαταστάσεων σε αυτές²⁸, ή η έλλειψη εθνικής νομοθεσίας που επιβάλλει ιδιαίτερες υποχρεώσεις, ως προς τους οικοτόπους αγρίων ειδών πτηνών, αντίστοιχες με την προστασία που παρέχουν οι Ζ.Ε.Π.²⁹, αντίκειται στο κοινοτικό δίκαιο. Μέχρι σήμερα, η ελληνική πολιτεία δεν έχει θεσπίσει συγκεκριμένα μέτρα προστασίας για την Γκιώνα, όπως και για τις περισσότερες ΖΕΠ της χώρας, παρά την σχετική κοινοτική υποχρέωση.

Από το 2006, ο εθνικός κατάλογος των περιοχών αυτών (γνωστών ως *Τόπων Κοινοτικής Σημασίας*) έχει εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή³⁰. Οι *Τόποι Κοινοτικής Σημασίας* (ΤΚΣ) δεν στερούνταν προστασίας πριν από την έγκρισή: αντιθέτως, μεταξύ 1996 και 2006³¹, οι εθνικές αρχές έπρεπε να είχαν λάβει τα κατάλληλα μέτρα, με βάση το εθνικό τους δίκαιο, για να διασφαλίσουν τις οικολογικές αξίες των τόπων αυτών³².

Αναφορικά με τη Γκιώνα, το φύλλο πληροφοριών (standard data form) της περιοχής³³ αναφέρει ότι η «*ύπαρξη στην οροσειρά της Γκιώνας και ιδιαίτερα στους βραχώδεις σχηματισμούς των κορυφών και ιδιαίτερα στις ορθοπλαγιές των χαραδρών, σημαντικού αριθμού ενδημικών και σπάνιων φυτών (π.χ. *Arenaria gionae*) δίνει στην περιοχή μεγάλη οικολογική αξία*».

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Κύριοι οικότοποι του Τ.Κ.Σ. «Όρος Γκιώνα»

Κωδικός ^{σημ. 1}	Οικότοπος ^{σημ. 2}
5210	Σχηματισμοί με αρκεύθους
951B	Δάση ενδημικής ελάτης (<i>A. cephalonica</i>)
6230 (*)	Ενδημικοί ορομεσογειακοί ερεικώνες
4090	Πλούσιοι σε είδη λειμώνες με <i>Nardus</i> , σε πυριτικό υπόστρωμα
9560 (*)	Ενδημικά δάση της Μεσογείου με αρκεύθους (<i>Juniperus</i> spp.)

Σημ.1: Οι οικότοποι με αστερίσκο είναι προτεραιότητας.

Σημ.2: European Commission, INTERPRETATION MANUAL OF EUROPEAN UNION HABITATS [DG Environment, 2007]. Η σχετική ιστοσελίδα του Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε., «Το Έργο Οικοτόπων ΦΥΣΗ 2000 στην Ελλάδα. Όνομα Περιοχής: Όρος Γκιώνα» αναφέρει τους τύπους οικοτόπων ως εξής: «ορεινά και μεσογειακά χέρσα εδάφη με ακανθώδεις θάμνους, δάση σκληρόφυτων που

²⁶ Υπόθεση C-293/2007 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ελληνικής Δημοκρατίας* [2008].

²⁷ 4§4 και 5 περ. (δ) ΟΔΗΓΙΑΣ 79/409.

²⁸ Υπόθεση C-96/1998 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας* [1999] ECR I-08531, §35-§47.

²⁹ Υπόθεση C-418/2004 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιρλανδίας*, §177.

³⁰ ΑΠΟΦΑΣΗ 2008/335/ΕΚ «Βάσει της οποίας εγκρίνεται, Σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ/ΕΟΚ του Συμβουλίου, Πρώτος Ενημερωμένος Κατάλογος των Τόπων Κοινοτικής Σημασίας για τη Μεσογειακή Βιογεωγραφική Περιοχή». ΑΠΟΦΑΣΗ 2006/613/ΕΚ «Σχετικά με την Έγκριση, Σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ/ΕΟΚ του Συμβουλίου, του Καταλόγου των Τόπων Κοινοτικής Σημασίας για τη Μεσογειακή Βιογεωγραφική Περιοχή».

³¹ Το 1996 οριστικοποιήθηκε ο πρώτος κατάλογος των περιοχών του Δικτύου «Φύση 2000»: βλ. το συλλογικό έργο S. Dafis *et al.* (eds), DIRECTIVE 92/43/ΕΟΚ/ΕΕC. THE GREEK HABITAT PROJECT NATURA 2000: AN OVERVIEW [Commission of the European Communities DG XCI, The Goulandris Natural History Museum- Greek biotope/Wetland Centre, 1996].

³² Υπόθεση C-117/2003 *Società Italiana Dragaggi SpA e.a. and others* [2005] ECR I-167, §25-§26· υπόθεση C-244/2005 *Bund Naturschutz in Bayern eV κ.α.* [2006] ECRI-08445, §36-§38, §48-§51.

³³ ΑΠΟΦΑΣΗ 97/266/ΕΚ «Όσον Αφορά Το Έντυπο Πληροφοριών Για Τους Προτεινόμενους Τόπους Natura 2000».

χρησιμοποιούνται για βοσκή (dehesas) με *Quercus ilex*, υποαλπικές και αλπικές υγρόφιλες φυτοκοινωνίες, λιθώνες βαλκανικής χερσονήσου, ευμεσογειακά ασβεστολιθικά απόκρημνα βράχια της Εδάδας, απόκρημνα ορεινά βράχια της νότιας Ελλάδας, δάση πλάτανου της Ανατολής (*Platanion orientalis*), δασώδεις φυτοκοινωνίες με *Juniperus foetidissima*».

Ελλείπει ειδικού καθεστώτος οριοθέτησης, οι ελληνικές περιοχές που έχουν ενταχθεί στο Δίκτυο Natura 2000 και δεν έχουν χαρακτηριστεί ως προστατευόμενες βάσει της κείμενης εθνικής νομοθεσίας (Ν. 1650/1986 και Δασικός Κώδικας) τελούν υπό καθεστώς συνεχούς αμφισβήτησης. Οι ευθύνες της συντεταγμένης πολιτείας για την ασάφεια αυτή είναι προφανείς.³⁴ Χωρίς να τις παραβλέπει κανείς τις προφανείς ευθύνες της ελληνικής πολιτείας αναφορικά με το ανεπαρκές καθεστώς προστασίας των οικολογικά σημαντικών περιοχών της χώρας, το πλαίσιο προστασίας τους πηγάζει και απευθείας από το κοινοτικό δίκαιο. Οι παραπάνω επισημάνσεις αναφορικά με την ανάγκη προστασίας του όρους της Γκιώνας, έχουν ιδιαίτερη σημασία, καθώς σύμφωνα με τη βάση δεδομένων για τις ελληνικές περιοχές του ΔΙΚΤΥΟΥ «ΦΥΣΗ 2000», οι απειλές που αντιμετωπίζει η περιοχή (τόσο από τις εξορυκτικές, όσο και από άλλες δραστηριότητες) περιγράφονται στην τελευταία έκδοσή της. Συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στην εξαφάνιση φυτικών συμπλεγμάτων από την επέκταση των δρόμων και των χώρων απόθεσης στείρων, στη συρρίκνωση των αλπικών λιβαδιών και την υποχώρηση της κεφαλληνιακής ελάτης, στις επιπτώσεις από την ύπαρξη επιφανειακών μεταλλείων που υπολειπόμενες³⁵. Η αναφορά αυτή δεν είναι τυχαία, καθώς ένα σημαντικό μέρος των εξορυκτικών δραστηριοτήτων λαμβάνει χώρα εντός του ΤΚΣ. Οι απειλές αυτές συνοψίζονται στο Πίνακα 4, που φαίνεται ότι είναι ελλιπής³⁶.

³⁴ Το WWF Ελλάς στις ετήσιες εκθέσεις του από το 2005 σχετικά με την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας στην Ελλάδα έχει επανειλημμένα τοποθετηθεί επί του συγκεκριμένου ζητήματος, βλ. «Δεσμεύσεις χωρίς εφαρμογή: η περιβαλλοντική νομοθεσία στην Ελλάδα» του 2005 και ετήσιες ανανεώσεις: <http://politics.wwf.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=450&Itemid=412>.

³⁵ Πρβλ. European Environmental Agency - Ε.Κ.Β.Υ., *Βάση Δεδομένων και Γεωγραφικά Αρχεία των Περιοχών Natura 2000 (Στοιχεία Αυγούστου 2009)* [ΕΕΑ - Ε.Κ.Β.Υ., 2009], όπου η εξής αναφορά για τις απειλές (vulnerabilities) που αντιμετωπίζει η περιοχή: "the existence of significant quantities of the mineral bauxite and its intense open cast mining has a negative impact on the whole ecosystem of the mountain range of Gkiona. The main influences are: (i) the disappearance of plant associations of rocky habitats due to the extension of road infrastructure (impermeability of roads, erosion, deposition of inert materials on the slopes); (ii) the negative influences on the vegetation of dust (composed mainly of calcium) created by the explosions for mining and by the continuously circulating trucks carrying minerals; (iii) the disappearance of some types of vegetation, mainly *Abies cephalonica* and pastures due to the creation of worksites and unplanned deposition of inert material: this activity is mainly observed in the Reka ravine; (iv) the increase of negative impacts on the natural vegetation due to overgrazing as the effects of overgrazing are to reduce natural grazelands and to destroy the continuity of habitats; (v) the mining companies policy to leave bauxite remains in the places of open cast mines: a result of this is that many not completely productive mines remain which degrade the landscape; (vi) also, the future mining activities must be mentioned in the higher parts of the mountain with all their negative influences on the rare and endemic plants. The area suffers intense pressure from human activities. Bauxite mines, hunting, shooting, grazing, forestry, opening and extension of roads in or near the most important animal habitats are major threats to their survival."

³⁶ Δεν αναφέρεται, π.χ., η εναπόθεση προϊόντων εκβάθυνσης (860), οι εναποθέσεις αδρανών υλικών (423) και η εξέλιξη βιοκοινωνίας: εισβολή ενός είδους (954).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Απειλές για τον Τ.Κ.Σ. «Όρος Γκιώνα» (από το έντυπο πληροφοριών Natura 2000)

Κωδικός	Επεξήγηση
100	Καλλιέργεια
140	Βοσκή
230	Θήρα
250	Συγκομιδή χλωρίδας
331	Επιφανειακή εξόρυξη
502	Αμαξιτός (δρόμος)
624	Αθλήματα: αναρρίχηση
710	Ηχητικές οχλήσεις
720	Ποδοπάτημα, συχνή χρήση
800	Πλήρωση και αποξήρανση
803	Πλήρωση κοιλωμάτων
900	Διάβρωση
910	Φυσικές καταστροφές

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει αναλάβει την σύνταξη ερμηνευτικού οδηγού για τις εξορυκτικές δραστηριότητες εντός του Δικτύου Natura 2000.³⁷ Εκτός από την αντιμετώπιση των νομικών ασαφειών, με την πρωτοβουλία αυτή επιδιώκεται να ληφθεί υπόψη και η «Ευρωπαϊκή Στρατηγική Για Τις Πρώτες Ύλες».³⁸ Όσον αφορά την τελευταία, η σημασία της είναι αναμφισβήτητη, αν και δεν είναι νομικά δεσμευτική, και θα πρέπει να συνεκτιμηθεί μαζί με ένα μεγάλο αριθμό άλλων σχετικών πρωτοβουλιών, πολιτικών, και στρατηγικών: ενδεικτικά, μπορούν να αναφερθούν το «Ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης για την Βιοποικιλότητα»,³⁹ η «Στρατηγική για την Αειφόρο Χρήση των Φυσικών Πόρων»,⁴⁰ και το «Σχέδιο Δράσης για τα Δάση».⁴¹ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφέρει εκεί ότι «οι εξορυκτικές δραστηριότητες δεν αποκλείονται κατά κανένα τρόπο από το νομικό πλαίσιο του “Natura 2000”»: είναι μία γενική παρατήρηση, που ισχύει για κάθε δραστηριότητα εντός του Δικτύου, η οποία φυσικά δεν παραμερίζει το ειδικότερο καθεστώς αδειοδότησης στις περιοχές αυτές. Όσον αφορά τον οδηγό, μέχρι την ώρα που γράφονται οι γραμμές αυτές, δεν έχει ολοκληρωθεί. Οι ερμηνευτικοί οδηγοί έχουν σημαντική επιρροή στις δραστηριότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των εθνικών αρχών, και ενίοτε δικαστικές αποφάσεις του ΔΕΚ και εθνικών διαστηρίων παραπέμπουν σε αυτούς. Ωστόσο, δεν είναι νομικά δεσμευτικοί, πρέπει να συμφωνούν με τους υπόλοιπους ερμηνευτικούς οδηγούς για την ΟΔΗΓΙΑ 92/43 και με την ισχύουσα νομοθεσία και την νομολογία του ΔΕΚ. Σε κάθε περίπτωση, οι περιοχές του Δικτύου Natura 2000, και άρα και η περιοχή της Γκιώνας, βάσει της ΟΔΗΓΙΑΣ 92/43 για τους οικοτόπους, υπάγονται σε ένα καθεστώς, το οποίο, για τις ανάγκες των εξορυκτικών δραστηριοτήτων, έχει τις παρακάτω πτυχές:

(1) Η **πρώτη** είναι η δέουσα εκτίμηση κάθε σχεδίου που χωρίς να συνδέεται άμεσα ή να είναι αναγκαίο για τη διαχείριση του τόπου, είναι δυνατόν να τον επηρεάζει σημαντικά (ενδεχομένως από κοινού με άλλα σχέδια), εν όψει των στόχων διατήρησης του. Σύμφωνα με την νομολογία του ΔΕΚ, «η έγκριση του συγκεκριμένου σχεδίου μπορεί να γίνει μόνον υπό την προϋπόθεση ότι οι αρμόδιες εθνικές αρχές διαμόρφωσαν την πεποίθηση ότι το συγκεκριμένο σχέδιο δεν πρόκειται να έχει επιβλαβείς συνέπειες για την ακεραιότητα του οικείου τόπου. Αν

³⁷ European Commission, *Guidance Document On NEEI And Natura 2000 (Sixth Working Draft)*, 8.07.09.

³⁸ Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο, «Πρωτοβουλία για τις πρώτες ύλες : κάλυψη των ουσιαστών αναγκών μας για ανάπτυξη και απασχόληση στην Ευρώπη», COM (2008)0699.

³⁹ Ανακοίνωση της Επιτροπής, «Η ανασχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας έως το 2010 - και μετέπειτα - Η υποστήριξη των υπηρεσιών οικοσυστήματος με στόχο την ευημερία του ανθρώπου», COM(2006)0216.

⁴⁰ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική επιτροπή και την επιτροπή των Περιφερειών, «Θεματική στρατηγική για την αειφόρο χρήση των φυσικών πόρων», COM(2005)670.

⁴¹ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, «Σχετικά με κοινοτικό σχέδιο δράσης για τα δάση» COM(2006)302.

παραμένουν αμφιβολίες, η αρμόδια αρχή οφείλει να μην το εγκρίνει...Μια τέτοια πεπιοίηση διαμορφώνεται όταν δεν υφίσταται, από επιστημονικής απόψεως, καμία εύλογη αμφιβολία ως προς την απουσία τέτοιων επιπτώσεων». ⁴² Σε μια τέτοια εκτίμηση επιβάλλεται να υπόκεινται και οι εξορυκτικές δραστηριότητες στην Γκιώνα.

(2) Η **δεύτερη** είναι η υποχρέωση θέσπισης των κατάλληλων μέτρων, έτσι ώστε στους τόπους αυτούς να αποφεύγεται η υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων, καθώς και οι οχλήσεις που έχουν επιπτώσεις στα είδη για τα οποία οι ζώνες έχουν ορισθεί, εφόσον οι οχλήσεις αυτές θα μπορούσαν να έχουν επιπτώσεις σημαντικές όσον αφορά τους στόχους της σχετικής νομοθεσίας ⁴³. Οι οικοτόποι στον Τ.Κ.Σ. φαίνονται στον Πίνακα 2: στην περιοχή φύονται είδη, όπως οι άρκευθοι, τα οποία είναι εξαιρετικά βραδυαυξή, δεν πρεμνοβλασταίνουν και παρουσιάζουν χαμηλή φυτρωτικότητα - στοιχεία, τα οποία τα καθιστούν, μαζί με τους οικοτόπους τους, ιδιαίτερα σημαντικά. Σε κάθε περίπτωση, η υποχρέωση θέσπισης μέτρων ώστε να αποφεύγεται η υποβάθμισή τους δεν ισχύει παράλληλα (σωρευτικά) με την υποχρέωση της δέουσας εκτίμησης, που συζητήθηκε προηγουμένως, αλλά τη συμπληρώνει, για παράδειγμα (i) όταν η υποβάθμιση των οικοτόπων και η πρόκληση σημαντικών διαταράξεων δεν οφείλονται σε κάποιο εγκεκριμένο σχέδιο, ή (ii) όταν κάποιο σχέδιο αποδεικνύεται, ελλείψει οποιασδήποτε πλάνης των αρχών, ικανό να επιφέρει την υποβάθμιση ή τις οχλήσεις αυτές ⁴⁴. Πρόκειται για μια διαρκή υποχρέωση, που δεν περιορίζεται σε εκούσιες πράξεις, αλλά καλύπτει και φυσικές εξελίξεις ⁴⁵.

Η υποβάθμιση των ενδιαιτημάτων και η όχληση των ειδών κρίνεται με γνώμονα την ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης του οικοτόπου ή του είδους ⁴⁶. Έτσι, **υποβάθμιση ενδιαιτηματος** με σημαντικές επιπτώσεις υπάρχει (i) όταν η περιοχή φυσικής κατανομής ενός ενδιαιτηματος φθίνει, ή (ii) όταν οι δομές και ειδικές λειτουργίες που εξασφαλίζουν την μακροπρόθεσμη συντήρησή του δεν είναι δυνατόν να συνεχίσουν να υφίστανται, ή (iii) όταν η κατάσταση διατήρησης των χαρακτηριστικών του ειδών δεν είναι πλέον ικανοποιητική. Αντίθετα, **ενοχλήσεις ειδών** με σημαντικές επιπτώσεις υπάρχουν (i) όταν η περιοχή της φυσικής τους κατανομής συρρικνώνεται, ή (ii) όταν, κατά πάσα πιθανότητα, δεν θα συνεχίσει να υπάρχει μακροπρόθεσμα οικοτόπος σε επαρκή έκταση για την διατήρηση του πληθυσμού, ή (iii) όταν η ίδια η πορεία των πληθυσμών καταδεικνύει ότι το είδος δεν θα συνεχίσει να αποτελεί ζωτικό στοιχείο του οικοτόπου του. Και στις δύο περιπτώσεις (υποβάθμιση οικοτόπων και οχλήσεις ειδών), κρίσιμη είναι η συμβολή της περιοχής στην οικολογική συνοχή του Δικτύου, με βάση αναφοράς είτε τον χρόνο διαβίβασης των σχετικών πληροφοριών, είτε κάποιο στόχο βελτίωσης της κατάστασης διατήρησης, που εξαγγέλλεται την στιγμή της δημιουργίας του Δικτύου ⁴⁷. Βάσει της διάταξης αυτής, έχει κριθεί ότι η εκτεταμένη κοπή δένδρων σε περιοχή σημαντική για τη δασική ορνιθοπανίδα ⁴⁸, η μετατροπή **τμήματος** μιας

⁴² Πάγια νομολογία, που πηγάζει από την υπόθεση C-127/2002 *Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee, Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels κατά Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij* [2004] ECR I-07405, §44 - §45.

⁴³ 6§2 ΟΔΗΓΙΑΣ 92/43/ΕΟΚ/ΕΟΚ· 6§1 ΚΟΙΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ 33318/3028/1998 [B' 1289]· πρβλ. 1-2, 57§4 εδ. α' Ν. 998/1979 (Α' 289)· 3§1-3§2, 4 Ν. 1335/1983 (Α' 32)· 2§1 εδ. α' Ν. 3208/2003 (Α' 303).

⁴⁴ Υπόθεση C-127/2002 *Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee και Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels κατά Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij* [2004] ECR I-7405, §29.

⁴⁵ Υπόθεση C-6/2004 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας* [2005] ECR I-9017, §33-§34 («[ό]πως παρατήρησε η γενική εισαγγελέας στην παράγραφο 19 των προτάσεών της, είναι προφανές ότι, για την εφαρμογή του άρθρου 6§2 της οδηγίας περί οικοτόπων, μπορεί να είναι αναγκαία η λήψη τόσο των μέτρων που αποσκοπούν στην πρόληψη των εξωτερικών προσβολών και διαταραχών που προκαλούνται από τον άνθρωπο όσο και των μέτρων που αποσκοπούν να εμποδίζουν φυσικές εξελίξεις δυνάμενες να επιδεινώσουν την κατάσταση διατήρησης των ειδών και των φυσικών οικοτόπων εντός των Ε.Ζ.Δ...»).

⁴⁶ 1 περ. (ε) και (θ) ΟΔΗΓΙΑΣ 92/43/ΕΟΚ· Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Διαχείριση των Περιοχών του Δικτύου Natura 2000: οι Διατάξεις του Άρθρου 6 της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για τα Ενδιαιτήματα», §3.5.

⁴⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Διαχείριση των Περιοχών του Δικτύου Natura 2000: Οι Διατάξεις του Άρθρου 6 της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για τα Ενδιαιτήματα», §3.6.

⁴⁸ Υπόθεση C-304/2005 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας* [2007] ECR I-07495, §91-§92, §94-§96.

περιοχής του δικτύου σε βιομηχανική περιοχή⁴⁹ δεν είναι σύμφωνες με την κοινοτική νομοθεσία. Με τα ίδια κριτήρια, θα πρέπει κατ' ανάγκη να αποτιμηθούν οι επιπτώσεις της μεταλλείας στους οικοτόπους της περιοχής.

Μία σχετική απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας για τη Γκιώνα έχει κρίνει ορθά ότι οι επεμβάσεις σε οικοτόπους της περιοχής, χωρίς να προκύπτει η δυνατότητα αποκατάστασής τους, αλλά με την απλή πρόβλεψη ότι θα χρησιμοποιηθούν «αυτόχθονα είδη» για την αποκατάσταση, δεν είναι συμβατές με την κοινοτική νομοθεσία. Η απόφαση αφορούσε τις εκμεταλλεύσεις «Λάκκες Λυρίτσας 14, 17, 26 έως 28» και τα κοιτάσματα «Τρούπα Α4», «Δραγάτια Α, Α1, Β έως Ε – Καπισόλιζα», τα οποία βρίσκονται εντός των οικοτόπων «Σχηματισμοί με Αρκεύθους» (5210) και «Ενδημικοί Μεσογειακοί Ερεϊκώνες» (4090)⁵⁰.

(3) Η **τρίτη πτυχή** είναι η υποχρέωση θέσπισης ενός ειδικού καθεστώτος για τα είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος που απαιτούν αυστηρή προστασία, το οποίο θα απαγορεύει την εκ προθέσεως παρενόχληση και τη βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή ανάπαυσης. Η υποχρέωση αυτή εκτείνεται σε όλη την περιοχή της φυσικής κατανομής των ειδών αυτών, και όχι μόνο στις ειδικές ζώνες διατήρησης. Τα είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος στην ευρύτερη περιοχή της Γκιώνας φαίνονται στον Πίνακα 44, ο οποίος επίσης είναι κατ' ανάγκη ελλιπής⁵¹. Βάσει της διάταξης αυτής, έχει κριθεί ότι οι αρμόδιες εθνικές αρχές πρέπει να θεσπίσουν «ένα πλήρες νομικό πλαίσιο, αλλά και να εφαρμόσουν συγκεκριμένα και ειδικά μέτρα προστασίας», και ότι «το σύστημα αυστηρής προστασίας προϋποθέτει τη θέσπιση συνεκτικών και συντονισμένων μέτρων προληπτικού χαρακτήρα»⁵².

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: Είδη υπό αυστηρή προστασία, Παράρτημα IV(a) ΟΔΗΓΙΑΣ 92/43

Είδος	Άλλο καθεστώς ^{σημ.}
<i>Bombina variegata</i>	Βέρνη II (*)
<i>C. austriaca</i>	Βέρνη II
<i>Canis lupus</i>	Βέρνη II
<i>Podarcis erhardi</i>	Βέρνη II (*)
<i>R. rupicapra balcanica</i>	Βέρνη III
<i>Vipera ammodytes</i>	Βέρνη II

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα είδη με αστερίσκο υπάγονται και στη Resolution No. 6 (1998) Listing the Species Requiring Specific Habitat Conservation Measures. B. Council of Europe, Texts adopted by the Standing Committee of the Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats (Bern, 19 September 1979) 1997-2000 [Nature & Environment no. 119, Council of Europe Publishing, 2000].

(4) Η **τέταρτη**, που αφορά τον τρόπο αποκατάστασης του περιβάλλοντος, είναι η ρύθμιση της ηθελημένης εισαγωγής ενός μη τοπικού είδους στο φυσικό περιβάλλον, έτσι ώστε να μην παραβλάπτονται οι οικοτόποι και η τοπική άγρια πανίδα και χλωρίδα⁵³. Η διάταξη αυτή της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ είναι μία από τις ελάχιστες στο ελληνικό δίκαιο που αναφέρονται στα ξενικά είδη, μία από τις βασικότερες απειλές για τη βιοποικιλότητα. Για το θέμα αυτό, οι αντιδράσεις σε νομικό και πολιτικό επίπεδο έχουν τα τελευταία χρόνια πληθύνει: πράγματι, εκτός από την κοινοτική νομοθεσία για το «ΔΙΚΤΥΟ ΦΥΣΗ 2000», μπορούν να αναφερθούν η *Σύμβαση για την Διατήρησης της Άγριας Ζωής και του Φυσικού Περιβάλλοντος της Ευρώπης*

⁴⁹ Υπόθεση C-388/2005 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας* [2007] ECR I-07555, §22, §26-§28.

⁵⁰ Σ.Τ.Ε. 1990/2007, σκέψη 14η [Περιβάλλον και Δίκαιο 3/2007, 391-401, 398].

⁵¹ 12§1 περ. (β) και (δ) ΟΔΗΓΙΑΣ 92/43/ΕΟΚ. Λόγω έλλειψης πληροφοριών, λείπουν, π.χ., τα χειρόπτερα.

⁵² Υπόθεση C-103/2000 *Επιτροπή κατά Ελλάδας* [2002] ECR I-1147, §34-§39· υπόθεση *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ελληνικής Δημοκρατίας* [2006] ECR I-00042· υπόθεση C-183/2005 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιρλανδίας* [2007] ECR I-00137, §28-§33.

⁵³ 22 περ. (β) ΟΔΗΓΙΑΣ 92/43/ΕΟΚ.

και η Σύμβαση για την Βιολογική Ποικιλότητα⁵⁴, ενώ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επεξεργάζεται σχετική στρατηγική⁵⁵. Η ελληνική νομοθεσία αναθέτει στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και στο Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κлиматικής Αλλαγής, μετά από γνώμη της ανενεργού Επιτροπής «ΦΥΣΗ 2000», να μεριμνούν ώστε η ηθελημένη εισαγωγή ξενικών ειδών να μην «παραβιάζει τους οικοτόπους στην περιοχή της φυσικής τους κατανομής»: δεν προαπαιτείται, συνεπώς, ο καθορισμός *Ειδικών Ζωνών Διατήρησης*. Ο αριθμός των ξενικών ειδών στην περιοχή της Μεσογείου έχει αυξηθεί κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Αν και η παρουσία τους είναι μέτρια στο περιβάλλον των Μεσογειακών δασών (με εξαίρεση τα παρόχθια δασικά οικοσυστήματα), κάποια ξενικά είδη δέντρων (π.χ. *Ailanthus altissima*, *Acacia* spp., *Robinia pseudoacacia*) έχουν γίνει επιθετικά σε ορισμένες περιοχές, εποικώνοντας τις άκρες των δασών και μερικώς δασοσκεπείς εκτάσεις⁵⁶. Ειδικότερα, η ψευδακακία (*R. pseudoacacia*), η οποία μέχρι πρότινος χρησιμοποιούνταν για την αποκατάσταση των χώρων απόθεσης των στείρων (κυρίως για την σταθεροποίηση των εδαφών), είναι ένα από τα 100 περισσότερο εισβάλλοντα (ή χωροκατακτητικά, *invasive*) ξενικά είδη στην Ευρώπη⁵⁷.

Απαντώντας στις επιφυλάξεις του WWF Ελλάς, η εταιρία S&B ανέφερε ότι στόχος της είναι η αποφυγή της χρήσης ξενικών ειδών και υπέδειξε αρθρογραφία, σύμφωνα με την οποία η ψευδοακακία προσφέρει σημαντικές περιβαλλοντικές υπηρεσίες και δεν είναι εισβάλλον είδος στις μεσογειακές συνθήκες (άνυδρα, σκιερά εδάφη, με ελάχιστες βροχοπτώσεις προς το τέλος της άνοιξης).⁵⁸ Ωστόσο, σε ορισμένα σημεία της Γκιώνας, οι συνθήκες μπορεί να είναι κατάλληλες για το είδος, το οποίο άλλωστε έχει χρησιμοποιηθεί για αποκατάσταση ορεινών δασικών εδαφών από τον 19^ο αιώνα και σε άλλα σημεία της Ελλάδας. Ανεξάρτητα από το θέμα αυτό, η σχετική αρθρογραφία σημειώνει τις ελλείψεις και τις αντιφάσεις των διαθέσιμων πληροφοριών. Επιπροσθέτως, σε μία προστατευόμενη περιοχή, τα κριτήρια είναι διαφορετικά, και κατ' ανάγκη αυστηρότερα. Τέλος, στις περιπτώσεις αυτές, η έννοια και οι στόχοι της αποκατάστασης πρέπει να διασαφηνίζονται: η αποκατάσταση της προϋφιστάμενης βιοποικιλότητας και η αποκατάσταση δασικής βλάστησης κάποιας μορφής διαφέρουν, και η διαφορά έχει οικολογικές και νομικές προεκτάσεις. Ως εκ τούτου, η επιλογή των ειδών που χρησιμοποιούνται για την αποκατάσταση του περιβάλλοντος, μετά το πέρας της κάθε εκμετάλλευσης σημειώνεται ως σημαντική πτυχή σχετικά με την αξιολόγηση της επίδρασης των μεταλλευτικών δραστηριοτήτων στη Γκιώνα.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η Γκιώνα, λόγω της οικολογικής της αξίας, διέπεται από προστατευτικό καθεστώς που πηγάζει από το κοινοτικό δίκαιο. Ωστόσο, στην πραγματικότητα και λόγω της ελλιπούς εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, το καθεστώς προστασίας είναι ανεπαρκές. Όμως, παρά την προβληματική της εφαρμογή, η περιβαλλοντική νομοθεσία

⁵⁴ 11§2 περ. (β) Ν. 1335/1983 (Α' 32) [Σύμβαση για την Διατήρηση της Αγρίας Ζωής και του Φυσικού Περιβάλλοντος της Ευρώπης]: 8 περ. (η) Ν. 2204/1994 (Α' 59) [Σύμβαση για την Βιολογική Ποικιλότητα]. Επίσης, βλ. European Commission, THEMATIC REPORT ON ALIEN INVASIVE SPECIES. SECOND REPORT OF THE EUROPEAN COMMUNITY TO THE CONFERENCE OF THE PARTIES OF THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY [Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2002]: Council of Europe, EUROPEAN STRATEGY ON INVASIVE ALIEN SPECIES [Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2002]: IUCN, GUIDELINES FOR THE PREVENTION OF BIODIVERSITY LOSS CAUSED BY ALIEN INVASIVE SPECIES [IUCN, 2000]: M. Vila ET AL., "Linking plant invasions to environmental change," in: J. Canadell ET AL. (eds.), TERRESTRIAL ECOSYSTEMS IN A CHANGING WORLD [Springer, Berlin, 2006], 115-124.

⁵⁵ Ανακοίνωση της ΕΕ «Προς τη Χάραξη Στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Χωροκατακτητικά Είδη» COM(2008) 789 τελικό. Βρυξέλλες 3.12.2008.

http://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/docs/1_EL_ACT_part1_v3.pdf

⁵⁶ P. Regato, ADAPTING TO GLOBAL CHANGE: MEDITERRANEAN FORESTS [IUCN Centre for Mediterranean Cooperation, Malaga, 2008], κεφ. 4.5: F. Lloret ET AL., "Local and regional abundance of exotic plant species on Mediterranean islands: are species traits important?," *Global Ecology and Biogeography*, 13(2004), 37-45.

⁵⁷ C. Basnou, "*Robinia pseudoacacia*," in P. Hulme ET AL. (eds.), DAISIE: HANDBOOK OF ALIEN SPECIES IN EUROPE [Kluwer, 2009], 357.

⁵⁸ Dini-Papanastasi, "Robinia Pseudoacacia L.: a Dangerous Invasive Alien or a Useful Multipurpose Tree Species in the Mediterranean Environment?" , στο συλλογικό έργο Arianoutsou & Papanastasis (eds.), PROCEEDINGS OF THE 10TH MEDECOS CONFERENCE [2004 Millpress, Rotterdam].

θέτει πτυχές που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την αξιολόγηση των εξορυκτικών και μεταλλευτικών δραστηριοτήτων στην περιοχή.

Το πλαίσιο προστασίας από το εθνικό δίκαιο

Το εθνικό θεσμικό πλαίσιο προστασίας του ορεινού όγκου της Γκιώνας συντίθεται κυρίως από τα παρακάτω καθεστώτα.

Καταφύγια Άγριας Ζωής (ΚΑΖ): Στην περιοχή, υπάρχουν δύο ΚΑΖ. Το ΚΑΖ **Συκέας και Λειβαδιτίου** ιδρύθηκε το 1986⁵⁹ και επεκτάθηκε το 1998⁶⁰, διότι υπήρχε μία κενή ζώνη μεταξύ των δύο καταφυγίων όπου επιτρεπόταν το κυνήγι. Το παλαιότερο ΚΑΖ **«Ρεκάς» Προσηλίου, Πανουργιάς, Καλοσκοπής** ιδρύθηκε το 1977⁶¹ και *«τροποποιήθηκε- επεκτάθηκε»* το 1988, με την προσθήκη 110.000 στρεμμάτων μερικώς δασοσκεπούς έκτασης *«που πληροί τις προϋποθέσεις προς κάλυψη των βασικών αναγκών του θηράματος σε ησυχία, τροφή και νερό»*⁶². Οι επεκτάσεις των δύο ΚΑΖ παραπέμπουν έμμεσα στην κοινοτική νομοθεσία⁶³. Από την άποψη της μεταλλείας, η μόνη πρακτική συνέπεια του χαρακτηρισμού είναι η απαγόρευση της καταστροφής ζωνών με φυσική βλάστηση· η άλλη συνέπεια, δηλαδή η υποχρέωση κατάρτισης ΜΠΕ Α' τάξης και η έγκριση περιβαλλοντικών όρων, χαρακτηρίζει το σύνολο σχεδόν των εξορυκτικών δραστηριοτήτων, εντός ή εκτός των Καταφυγίων⁶⁴.

Ελεγχόμενες Κυνηγετικές Περιοχές (ΕΚΠ): Μέρος της περιοχής καλύπτεται από την ΕΚΠ Παρνασσίδος, η οποία ιδρύθηκε το 1995⁶⁵.

Ρέματα: Υπό το σημερινό καθεστώς⁶⁶, φαίνεται ότι το μόνο ρέμα που έχει οριοθετηθεί στην περιοχή είναι το *«Καρκαρόρεμα»* στη θέση *«Βάρτος-Ροδιά»* Δ. Δ. Προσηλίου και Ελαιώνα⁶⁷. Η συγκεκριμένη και πολύ πρόσφατη οριοθέτηση επιβάλλεται προφανώς εξαιτίας κάποιας επικείμενης επέμβασης σε αυτό, ή τεχνικού έργου πλησίον του ρέματος. Πρόκειται για τμηματική οριοθέτηση, η οποία σύμφωνα με τη νομολογία επιτρέπεται μόνο κατ' εξαίρεση, όταν συντρέχουν ειδικοί λόγοι και στις οικείες μελέτες έχουν ληφθεί υπόψη στοιχεία που αφορούν το σύνολο του ρέματος⁶⁸. Από το κείμενο της απόφασης οριοθέτησης του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας δεν προκύπτουν ειδικοί λόγοι, αλλά μπορεί αυτοί να περιλαμβάνονται στην υδραυλική μελέτη που αναφέρεται στο προοίμιο. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι πρόσφατα, κρίθηκε ότι η οριοθέτηση υδατορεμάτων, τα οποία βρίσκονται σε περιοχές που λόγω του χαρακτήρα τους χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας (π.χ., ευαίσθητα οικοσυστήματα, περιοχές ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος, περιοχές υπαγόμενες σε ειδικό καθεστώς προστασίας κ.λ.π.) γίνεται μόνο με Προεδρικό Διάταγμα⁶⁹.

Στην Γκιώνα, υπάρχει ένα μεγάλο δίκτυο υδατορεμάτων. Η έλλειψη οριοθέτησής τους είναι ιδιαίτερος προβληματική, καθώς σε αρκετές περιπτώσεις χρησιμοποιούνται ή έχουν χρησιμοποιηθεί στο παρελθόν για διάφορες εξορυκτικές δραστηριότητες (απόρριψη εξορυκτικών αποβλήτων, εγκατάσταση εργοταξίων, κοκ), που υποβαθμίζουν την οικολογική

⁵⁹ ΑΠΟΦΑΣΗ ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑΣ 98858/2135/17.6.1986 (Β' 540).

⁶⁰ ΑΠΟΦΑΣΗ Γ.Γ. ΠΕΡ/ΦΕΡΕΙΑΣ 151/10.3.1998 (Β' 299).

⁶¹ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 220309/3628/9.7.1977 (Β' 759).

⁶² ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 76465/3055/8.7.1988 (Β' 528).

⁶³ Μέσω της επίκλησης της Κοινής ΥΠΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ 414985/29.11.1985 (Β' 757), όπως ισχύει, μετά την τροποποίηση της με τις όμοιες 366599/16.12.1996 (Β' 1188), 294283/23.12.1997 (Β' 68) και 87578/703/6.3.2007 (Β' 581).

⁶⁴ 254§6 Ν.Δ. 86/1969 (Α' 7), όπως αντικαταστάθηκε από το 57§3 Ν. 2637/1998 (Α' 200).

⁶⁵ Απόφαση Περιφερειακού Διευθυντή Ν. Φωκίδας 168/21.2.1995 (Β' 260).

⁶⁶ 6 Ν. 880/1979 (Α' 58), όπως τροποποιήθηκε από το 5 Ν. 3010/2002 (Α' 91).

⁶⁷ ΑΠ. Γ.Γ. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ 104931/10114/2008 «Επικύρωση καθορισμού των οριογραμμών τμήματος του υδατορέματος ΚΑΡΚΑΡΟΡΕΜΑ στη θέση ΒΑΡΤΟΣ-ΡΟΔΙΑ του Δ.Δ. Προσηλίου και Ελαιώνα Δ. Αμφισσας Ν. Φωκίδας» (Δ' 25/2.2.2009).

⁶⁸ Ενδεικτικά, Σ.Τ.Ε. 3849/2006, σκέψη 8^η. Σ.Τ.Ε. 2890/2006, σκέψη 5^η.

⁶⁹ Σ.Τ.Ε. 3849/2006, σκέψη 9^η. Π.Ε. (Ολομ.) 262/2003.

τους ισορροπία και αλλοιώνουν τη φυσική τους κατάσταση. Στις περιπτώσεις αυτές, η οριοθέτηση των ρεμάτων αποτελεί σαφή υποχρέωση της πολιτείας.

Χωροταξία: Οι παραπάνω περιβαλλοντικές ρυθμίσεις ισχύουν παράλληλα με τις χωροταξικές προβλέψεις. Το εγκεκριμένο *Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Στερεάς Ελλάδας*⁷⁰ περιγράφει το δίκτυο «Φύση 2000» της Στερεάς Ελλάδας ως εξής:

[η] ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ καλύπτεται σε ποσοστό του 15,6% της έκτασης της από περιοχές για ένταξη στο δίκτυο NATURA 2000. Το σύνολο είναι ικανοποιητικό και επιπλέον, η διασπορά των περιοχών αυτών στην έκταση της ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ είναι ικανοποιητική. Από το δίκτυο αυτό οι περιοχές που έχουν ενταχθεί στον Εθνικό Κατάλογο αποτελούν τις θεσμοθετούμενες περιοχές NATURA 2000, ενώ οι υπόλοιπες εντοπίζονται από Π.Π.Σ.Χ.Α.Α. ως περιοχές περιβαλλοντικής ευαισθησίας, για αντιμετώπισή τους στα διάφορα επίπεδα σχεδιασμού και προστασίας.

Το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού για την Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας εξετάζει το πρόβλημα της σύγκρουσης κάποιας χρήσης (όπως, π.χ., η μεταλλεία) με τις ανάγκες διατήρησης ενός οικοτόπου σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης. Το Σχέδιο προτείνει την «ομαδοποίηση» των «προτάσεων διαχείρισης» των περιοχών του Δικτύου Φύση 2000 ανάλογα με τις κύριες χρήσεις που τις χαρακτηρίζουν. Η Γκιώνα, προφανώς, κατατάσσεται ως ειδική περιοχή εξορυκτικής δραστηριότητας. Κατά συνέπεια, «[ο]ι αρχές διαχείρισης χρήσεων γης στις περιπτώσεις όπου η προστασία μιας περιοχής NATURA 2000 και μιας συγκεκριμένης χρήσης γης πρέπει να συνυπάρχουν μπορούν να είναι οι εξής: (α) Εξέταση της δυνατότητας περιορισμού της χρήσης κατά το δυνατόν σε σχέση με το σύνολο των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων που αυτό συνεπάγεται, και όχι μόνο των επιπτώσεων στο φυσικό περιβάλλον. (β) Καθορισμός ζωνών της περιοχής προστασίας, ώστε να ξεχωρίζουν οι ζώνες απόλυτης προστασίας (πιο περιορισμένες) σε σχέση με αυτές όπου επιτρέπονται συγκεκριμένες χρήσεις. (γ) Υιοθέτηση συγκεκριμένων τρόπων παραγωγικής διαδικασίας των αναγκαίων χρήσεων γης (π.χ. εξόρυξη, βιομηχανία), ώστε να δημιουργούνται ελάχιστες έως καθόλου αρνητικές επιπτώσεις...».⁷¹ Σε κάθε περίπτωση, το όρος Γκιώνα καθορίζεται ως «ειδική περιοχή εξορυκτικής δραστηριότητας», χωρίς περιορισμούς ή επιφυλάξεις.

Από τις κατευθύνσεις αυτές, είναι σαφές ότι ούτε η δεύτερη, ούτε η τρίτη έχουν μέχρι σήμερα εφαρμοστεί στη Γκιώνα. Όπως προαναφέρθηκε, δεν υπάρχει καθορισμός ζωνών προστασίας στην Γκιώνα: ειδικότερα, δεν υπάρχει οριοθέτηση των οικοτόπων με επίσημο τρόπο. Σημειώνεται επίσης ότι η δεύτερη κατεύθυνση [καθορισμός ζωνών προστασίας, ως μέσου συνύπαρξης της εξορυκτικής δραστηριότητας και της προστασίας του περιβάλλοντος] διαφέρει από τις ρυθμίσεις για τις χρήσεις γης του *Χωροταξικού για τη Βιομηχανία*, και του *Εθνικού Χωροταξικού*. Πράγματι, το πρώτο από αυτά (Χωροταξικό Βιομηχανίας) ορίζει ότι, για τις κατηγορίες δραστηριοτήτων «με χωροθετική εξάρτηση από πρώτες ύλες προερχόμενες από εξόρυξη», επιτρέπεται η χωροθέτηση

[σ]ε περιοχές του δικτύου ΦΥΣΗ (NATURA) 2000, εκτός των οικοτόπων κοινοτικής προτεραιότητας όπου απαγορεύεται η εγκατάσταση των ανωτέρω βιομηχανικών μονάδων, ...σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις που τίθενται από τα νομικά καθεστώτα προστασίας τους.

⁷⁰ ΚΟΙΝΗ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 26298/1.7.2003 (β' 1469).
⁷¹ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 26298/1.7.2003 (Β' 1486).

Συνεπώς, αντίθετα από το Περιφερειακό, το Χωροταξικό Βιομηχανίας δεν απαιτεί τον καθορισμό ζωνών. Επιπροσθέτως, το τελευταίο απορρίπτει την άποψη της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικής Εκτίμησης του Ειδικού Χωροταξικού για την Βιομηχανία, σύμφωνα με την οποία θα έπρεπε «στις περιοχές του δικτύου ΦΥΣΗ 2000, και εκτός των οικοτόπων κοινοτικής προτεραιότητας, όπου απαγορεύεται η εγκατάσταση των ανωτέρω μονάδων, [να] είναι δυνατή η χωροθέτησή τους στο πλαίσιο των προβλέψεων Ειδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης»,⁷² καθώς η αναφορά στην Ε.Π.Μ. παραλείπεται. Ειδικότερα για τον Ν. Φωκίδας, υπάρχει η εξής παρατήρηση, η οποία **δεν ανταποκρίνεται** στην πραγματικότητα, στον βαθμό που αφήνει να εννοηθεί ότι οι αποκαταστάσεις είναι πάντα δυνατές, και αποτελούν τον γενικό κανόνα:

Περιβαλλοντικές επιπτώσεις της βιομηχανίας: γενικά, η μεταποίηση δεν προκαλεί ιδιαίτερες επιπτώσεις, αλλά η έντονη παρουσία της εξόρυξης έχει δημιουργήσει εντοπισμένες οπτικές αλλοιώσεις στο περιβάλλον, οι οποίες και αποκαθίστανται...⁷³

Το Εθνικό Χωροταξικό, σε αντίθεση με Περιφερειακό, αλλά στην ίδια κατεύθυνση με το Χωροταξικό για την Βιομηχανία, επιτάσσει τη «διατήρηση της εξορυκτικής δραστηριότητας στις υφιστάμενες περιοχές εκμετάλλευσης και διασφάλιση της δυνατότητας επέκτασης σε περιοχές, όπου εντοπίζονται νέα κοιτάσματα ή νέα ορυκτά, με τήρηση των όρων προστασίας του περιβάλλοντος και των προϋποθέσεων λειτουργίας των γειτονικών δραστηριοτήτων», καθώς και την «διασφάλιση των χώρων της εξορυκτικής δραστηριότητας από ανταγωνιστικές χρήσεις, με κριτήρια τις επιπτώσεις στο περιβάλλον και τη σπανιότητα των προς εκμετάλλευση πόρων, ειδικά στις παράκτιες ζώνες και στις περιοχές του δικτύου ΦΥΣΗ 2000». Αντιθέτως, η «εξασφάλιση των προϋποθέσεων σταδιακής και ...οριστικής αποκατάστασης των μεταλλείων και των λατομείων» θα πρέπει να γίνει σταδιακά. Η μεταλλευτική νομοθεσία, σε κάθε περίπτωση, θεωρεί εκ του νόμου τον χώρο στον οποίο εντοπίζεται κοιτάσμα μεταλλευτικών ορυκτών χωροθετημένο μεταλλείο⁷⁴. Συνεπώς, με την παρούσα ρύθμιση, κάθε χωροταξική ρύθμιση που αποσκοπεί στον περιορισμό της εξορυκτικής δραστηριότητας σε οποιοδήποτε σημείο στερείται περιεχομένου, ιδίως αν γίνεται με Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις.

Πράγματι, οι διατάξεις αυτές εγείρουν ερωτηματικά που δεν μπορούν να εξεταστούν εδώ. Αρκεί να ειπωθεί ότι η «χρήση γης», δηλαδή ο τρόπος της «λειτουργικής χρησιμοποίησης τμήματος εδάφους»⁷⁵ εντός προστατευόμενων περιοχών που έχουν θεσπιστεί με σκοπό τη «διασφάλιση της διατήρησης ή της αποκατάστασης σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των φυσικών οικοτόπων και των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας κοινοτικού ενδιαφέροντος»⁷⁶, ή τη «διαφύλαξη, ...διατήρηση ή ...αποκατάσταση μιάς επαρκούς ποικιλίας και εκτάσεως οικοτόπων ...για τη διατήρηση όλων των ειδών πτηνών»⁷⁷ δεν μπορεί να αποσκοπεί στην διασφάλιση της εξορυκτικής δραστηριότητας. Μία περαιτέρω δυσκολία σχετικά με τις αναφορές του Εθνικού Χωροταξικού στις εξορυκτικές δραστηριότητες πρέπει να σημειωθεί: οι εθνικές αρχές έχουν ήδη δεχθεί ότι το Εθνικό Χωροταξικό **δεν «περιέχει κριτήρια ή όρους που δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο η αδειοδοτούσα αρχή αποφασίζει σχετικά με κάποια αίτηση για άδεια»**, ή αποτελεί σχέδιο χρήσης γης που περιέχει «γενικώς κριτήρια που προσδιορίζουν τι είδος ανάπτυξης μπορεί να προωθηθεί σε συγκεκριμένες περιοχές»⁷⁸. Αυτό

⁷² ΥΠΕΧΩΔΕ, «Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικής Εκτίμησης του Ειδικού Χωροταξικού για την Βιομηχανία: Σχέδιο Κ.Υ.Α.» [5.2009], 7-40.

⁷³ ΑΠΟΦΑΣΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 11508/18.2.2009 (ΑΑΠ 151).

⁷⁴ 12§1(α) Ν. 2837/2000 (Α' 178).

⁷⁵ 2§5 Ν.Δ. 1262/1972 (Α' 194): «ο τρόπος της ενδεδειγμένης λειτουργικής χρησιμοποίησης ζώνης, περιοχής ή τμήματος του χερσαίου και θαλασσιού χώρου, μετά των εν αυτοίς φυσικών πόρων, υδάτων, κτισμάτων και έργων υποδομής» [«χρήσις χώρου» κατά το 1§4 Ν. 360/1976 (Α' 151)].

⁷⁶ 2§2 ΟΔΗΓΙΑΣ 92/43/ΕΟΚ.

⁷⁷ 9^η αιτιολογική σκέψη ΟΔΗΓΙΑΣ 79/409.

⁷⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Εφαρμογή της Οδηγίας 2001/42 Σχετικά με την Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Ορισμένων Σχεδίων και Προγραμμάτων», §3.2.3, §3.2.6. Πρβλ. την δήλωση του ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΕ.ΧΩΔ.Ε. στην Βουλή: «έφερα, επίσης, να καταθέσω στη Βουλή την απάντηση που έδωσε ο κ. Carl, δηλαδή η ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

συμβαίνει γιατί στην αντίθετη περίπτωση θα έπρεπε να είχε λάβει χώρα Στρατηγική ΜΠΕ για αυτό, κάτι που δεν συνέβη.

Γενικές διατάξεις: Με τον ισχύοντα δασικό νόμο, επιβεβαιώνεται ότι οι αλπικές ζώνες των ορέων συμπεριλαμβάνονται στις δασικές εκτάσεις⁷⁹. Αυτός άλλωστε είναι και ο κανόνας από την απαρχή της δασικής νομοθεσίας της χώρας, και σε κάθε περίπτωση, από τότε που λαμβάνουν χώρα εξορυκτικές δραστηριότητες στην Γκιώνα. Το 1935, για παράδειγμα, ορίστηκε ότι

[χ]ορτολιβαδικά εδάφη (δασικά εδάφη) καλούνται και άνευ ξυλώδους και υψηλής ή θαμνώδους, αλλά μετά χορτολιβαδικής (πωώδους) η και εκ φρυγάνων συστάδος εδάφη, είτε εντός δασών, είτε επί κορυφών, ή κλιτύων ορέων, αλπικών ή μη⁸⁰.

Δεν υπάρχει συνεπώς αμφιβολία ότι οι αλπικές εκτάσεις που επηρεάζονται από τη μεταλλεία στη Γκιώνα υπάγονται καταρχήν στις δασική νομοθεσία. Σύμφωνα με την δασική νομοθεσία, η διενέργεια μεταλλευτικών εργασιών αποτελεί επιτρεπτό λόγο παραχώρησης δημόσιων δασικών εκτάσεων: ωστόσο, ακόμα και οι επιτρεπόμενες επεμβάσεις σε δάσος ή δασική έκταση «πρέπει να διενεργούνται με την μεγαλύτερη δυνατή φειδώ» και αφού προηγουμένως κριθεί ότι δεν υφίσταται τρόπος ικανοποίησης των αναγκών χωρίς αλλοίωση δασικών εκτάσεων.⁸¹ Σε κάθε περίπτωση, η έλλειψη κατάλληλων μη δασικών εκτάσεων αποτελεί ουσιώδη τύπο κάθε άδειας επέμβασης, και οι σχετικές βεβαιώσεις πρέπει να δίδονται πριν από την τελευταία.⁸² Εξαιτίας του μεγάλου αριθμού ενδημικών ειδών στην περιοχή, θα πρέπει επίσης να προστεθεί ότι απαγορεύεται η κοπή και η εκρίζωση των ειδών που προστατεύονται από την ελληνική νομοθεσία για την προστασία της αυτοφυούς χλωρίδας και άγριας πανίδας⁸³.

ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΑΠΟΘΕΣΗΣ ΕΞΟΡΥΚΤΙΚΩΝ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ

Το καθεστώς των χώρων απόθεσης εξορυκτικών αποβλήτων, με βάση την παλαιότερη εθνική νομοθεσία, διακρίνεται από πολλές ασάφειες, και δεν μπορεί να εκτεθεί εδώ⁸⁴. Ωστόσο, από την ημερομηνία εισδοχής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ελλάδα δεσμεύεται από την κοινοτική νομοθεσία για τα στερεά απόβλητα. Η τελευταία, εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής της «τα απόβλητα που προκύπτουν από εργασίες ανιχνεύσεως, εξαγωγής, επεξεργασίας και

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, όπου λέει σαφώς ότι το προτεινόμενο Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο, που είναι απαιτούμενο από την εθνική νομοθεσία κ.λ.π., είναι ένα τέτοιο Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο που δεν εμπίπτει στο σκοπό της Οδηγίας 2001/42. Για τον ίδιο λόγο, δεν αποτελεί ένα σχέδιο σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ, δηλαδή λέει ότι δεν χρειάζεται στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση...». οι αρμόδιες υπηρεσίες του Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. προσθέτουν ότι το Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο αποτελεί «ένα συνεκτικό και ολοκληρωμένο πλαίσιο γενικών κατευθύνσεων πολιτικής σε εθνικό επίπεδο στον τομέα του χωροταξικού σχεδιασμού και της αειφόρου ανάπτυξης. Ως εκ τούτου, δεν έχει τα χαρακτηριστικά σχεδίου ή προγράμματος και δεν καθορίζει το πλαίσιο για μελλοντικές άδειες έργων και δραστηριοτήτων...» [Ι. Κουφάκη, «Χωροταξικός Σχεδιασμός και Περιοχές του Δικτύου NATURA 2000», Νόμος & Φύση, 6.2008, με παραπομπή στο έγγραφο του ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. με α.π. 1511/2.5.2008].

353 Ν. 998/1979 (Α' 289)· σήμερα, 354 Ν. 998/1979, μετά το 151 Ν. 3208/2003 (Α' 303).

9 Α.Ν. 3 της 3.6.1935· πρβλ. 152 Ν. ΑΧΝ'/1888 · 4552 Ν. 4173/1929 [προϊσχύον].

Σ.τ.Ε. 1508/2008, σκέψη 8η · Σ.τ.Ε. 3596/2007, σκέψη 12η · Σ.τ.Ε. 2569/2004, σκέψη 11η .

4553 εδ. β'-4554 Ν. 998/1979 (Α' 289) [με εξαιρέσεις, μεταξύ των οποίων δίκτυα σύνδεσης με Α.Π.Ε. , και όχι γενικά γραμμές μεταφοράς, και σε κάθε περίπτωση βάσει πρόβλεψης (υφιστάμενης χάραξης)]· Σ.τ.Ε. 2268/2004, σκέψη 11η.

Π.Δ. 67/1981 (Α' 23, διόρθωση και συμπλήρωση στο Α' 43), όπως τροποποιήθηκε από το Π.Δ. 256/1987 (Α' 114).

Στην παλαιότερη μεταλλευτική νομοθεσία, οι χώροι απόθεσης εμφανίζονται κυρίως ως «παρακολουθήματα» των μεταλλείων – και διέπονται από το καθεστώς, και τους όρους εκμετάλλευσης των τελευταίων. Έτσι, έπρεπε να εκπονηθούν τεχνικές μελέτες για αυτούς, να οριοθετηθούν, κ.ο.κ. Οι βασικοί νομικοί μηχανισμοί που εξασφάλιζαν την πρόσβαση των μεταλλευτικών επιχειρήσεων στην γη – αναγκαστική απαλλοτρίωση, και παραχώρηση δασικών εκτάσεων – μπορούσαν συνεπώς να χρησιμοποιηθούν και για τους χώρους απόθεσης (οι οποίοι είναι εκτεταμένοι). Δύο αξιοσημείωτες περιπτώσεις είναι οι μεταλλευτικοί χώροι που έχουν κηρυχθεί «ελεύθεροι» μετά από την άσκηση μεταλλευτικής δραστηριότητας [π.χ., εξαιτίας έκπτωσης του μεταλλευοκτήτη] και δημόσιων μεταλλείων [μεταλλείων των οποίων η κυριότητα έχει περιέλθει στο δημόσιο]. Επίσης, αξιοσημείωτη είναι και η περίπτωση της ανταλλαγής κατά την δασική νομοθεσία, η οποία μέχρι ουσιαστικά επιτρέπει με ορισμένες προϋποθέσεις την εγκατάλειψη κάποιων χώρων απόθεσης όπως έχουν, με αντάλλαγμα την αναδάσωση άλλων εκτάσεων. Από το 1986, οι χώροι απόθεσης υπάγονται σε περιβαλλοντική αδειοδότηση [ρητά, για την «διάθεση» εξορυκτικών αποβλήτων, 1152 εδ. γ' Ν. 1650/1986]

εναποθηκεύσεως των μεταλλευτικών πόρων», αλλά μόνο «εφόσον καλύπτονται ήδη από άλλη νομοθεσία». Από το 2003, έχει κριθεί ότι η «άλλη» νομοθεσία - η οποία δεν είναι απαραίτητο να είναι κοινοτική, αλλά μπορεί να είναι και εθνική - πρέπει να μην αφορά απλώς⁸⁵

τις οικείες ουσίες ή τα οικεία αντικείμενα, για παράδειγμα από βιομηχανικής απόψεως, αλλά ...να περιλαμβάνει συγκεκριμένες διατάξεις περί οργανώσεως της διαχειρίσεώς τους ως αποβλήτων...Μια τέτοια εθνική νομοθεσία πρέπει να επιδιώκει τους ίδιους σκοπούς με την οδηγία αυτή⁸⁶ και να καταλήγει σε ένα επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος τουλάχιστον ισοδύναμο με εκείνο που προκύπτει από τα μέτρα εφαρμογής της, έστω και αν οι λεπτομέρειες εφαρμογής που προβλέπει η εν λόγω εθνική νομοθεσία αποκλίνουν.

Η κοινοτική νομοθεσία για τα στερεά απόβλητα επιτάσσει την τήρηση μητρώου, τη διαχείριση των αποβλήτων βάσει σχεδίων διαχείρισης και αδείας (η οποία ορίζει τύπους και τις ποσότητες αποβλήτων, τεχνικές προδιαγραφές, και τον τόπο διάθεσης των αποβλήτων), με περιοδικό επανέλεγχο των όρων της. Δεδομένου ότι η χώρα μας απέκτησε μόλις το 2009⁸⁷ τέτοιες ρυθμίσεις, γίνεται κατανοητό ότι μέχρι τότε, η διαχείριση των εξορυκτικών αποβλήτων διεπόταν από τις αντίστοιχες διατάξεις για τα στερεά. Αυτή ήταν και η ευρωπαϊκή πρακτική⁸⁸, η οποία επιβεβαιώθηκε από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων το 2003. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο απέρριψε την άποψη ότι ένας χώρος απόρριψης θραυσμάτων πετρωμάτων αποτελεί χώρο αποθήκευσης επαναχρησιμοποιήσιμων υλικών, με την κρίση ότι «η αβεβαιότητα που υφίσταται όσον αφορά τα σχέδια χρησιμοποίησεως των θραυσμάτων... και η αδυναμία επαναχρησιμοποίησεως του συνόλου του όγκου [τους] οδηγούν στο συμπέρασμα ότι...πρέπει να χαρακτηριστούν ως απόβλητα στο σύνολό τους», ενώ «ούτε το γεγονός ότι τα θραύσματα δεν ενέχουν κινδύνους για την υγεία των ανθρώπων και το περιβάλλον αποτελεί στοιχείο αποκλείουν τη δυνατότητα χαρακτηρισμού τους ως αποβλήτων»⁸⁹. Ωστόσο, το νομικό αυτό πλαίσιο δεν φαίνεται να εφαρμόστηκε ποτέ στους χώρους απόθεσης των εξορυκτικών αποβλήτων της Γκιώνας (ή άλλων μεταλλευτικών περιοχών).

Μνεία πρέπει να γίνει και για τις προβλέψεις της νέας κοινοτικής νομοθεσίας για τα εξορυκτικά απόβλητα. Όσον αφορά τις παλαιότερες εξορυκτικές δραστηριότητες, η νομοθεσία διακρίνει δύο κατηγορίες χώρων απόθεσης («εγκαταστάσεων αποβλήτων»): τις «παλαιές» και τις «ενδιάμεσες». Οι «παλαιές» εγκαταστάσεις είναι αυτές που είχαν κλείσει έως την 1η Μαΐου 2008. Αυτές απαλλάσσονται από το χρονοδιάγραμμα συμμόρφωσης με την κοινοτική νομοθεσία για τα εξορυκτικά απόβλητα, αλλά υπάγονται στις γενικές της διατάξεις [«τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίζεται ότι η διαχείριση των εξορυκτικών αποβλήτων γίνεται με τρόπο που δεν θέτει σε κίνδυνο την ανθρώπινη υγεία, ότι δεν χρησιμοποιούνται μέθοδοι που θα μπορούσαν να βλάψουν το περιβάλλον, και ειδικότερα τα ύδατα, τον αέρα, το έδαφος, την πανίδα και τη χλωρίδα και ότι δεν προκαλείται όχληση από θόρυβο ή οσμές ούτε επηρεάζεται αρνητικά το τοπίο και οι τοποθεσίες ιδιαίτερου ενδιαφέροντος...[τ]α κράτη μέλη λαμβάνουν επίσης τα απαραίτητα μέτρα για την απαγόρευση

⁸⁵ Υπόθεση C-114/2001 *Avesta Polarit Chrome Oy*, ECR I-08725 [2003], §52, §59.

⁸⁶ Ενν. ΟΔΗΓΙΑ 75/442, όπως ίσχυε το 2003. Από το ελληνικό δίκαιο, κυρίως ΚΟΙΝΗ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 50910/2727/16.12.2003 (Β' 1909). Από την προϊσχύουσα νομοθεσία, ΚΟΙΝΗ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 69728/824/16.5.1996 (Β' 358) · 49541/1424/1986 (Β' 444).

⁸⁷ ΚΟΙΝΗ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 39624/2209/Ε103/25.9.2009 «Μέτρα, όροι και περιορισμοί για τη διαχείριση των αποβλήτων της εξορυκτικής βιομηχανίας, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2006/21/ΕΚ Σχετικά με τη Διαχείριση των Αποβλήτων της Εξορυκτικής Βιομηχανίας και την Τροποποίηση της Οδηγίας 2004/35/ΕΚ του Συμβουλίου της 15.3.2006» (Β' 2076).

⁸⁸ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, «Ασφαλής άσκηση των δραστηριοτήτων εξόρυξης μεταλλευμάτων: συνοδευτικά μέτρα παρακολούθησης των πρόσφατων ατυχημάτων σε μονάδες εξόρυξης», COM(2000) 664 τελικό, §5.4.· BRGM, *Management of Mining, Quarrying and Ore-processing Waste in the European Union: Study made for DG Environment European Commission*, BRGM/RP-50319-FR, 12.2001, §2.5.2. · Υπόθεση C-9/2000 *Palin Granit Oy* [2002] ECR I-03533, §40, §45-§47.

⁸⁹ ΟΔΗΓΙΑ 2006/21/ΕΚ «Για Τη Διαχείριση Των Αποβλήτων Της Εξορυκτικής Βιομηχανίας».

της εγκατάλειψης, εκφόρτωσης ή ανεξέλεγκτης εναπόθεσης εξορυκτικών αποβλήτων»], και στην υπόλοιπη κοινοτική νομοθεσία (άρα, και την νομοθεσία για τα στερεά απόβλητα).

Στη Γκιώνα υπάρχουν πολλοί χώροι παρελθούσας μεταλλευτικής δραστηριότητας. Η διάκριση των χώρων αυτών σε «παλαιές», «ενδιάμεσες» ή άλλες εγκαταστάσεις αποβλήτων είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Αυτό συμβαίνει διότι, πριν τον Ν. 998/1979 [και σε ορισμένες περιπτώσεις, πριν την τροποποίηση του Μεταλλευτικού Κώδικα το 1976], δεν φαίνεται να προβλεπόταν κάποια διαδικασία «κλεισίματος». Επιπλέον, μέχρι σήμερα, οι διαδικασίες κλεισίματος που προβλέπονται σε διαφορετικά κείμενα (π.χ., τις εγκρίσεις επέμβασης σε δάσος και την μελέτη επιπτώσεων επί του περιβάλλοντος, που τις συνοδεύει, τις τεχνικές μελέτες του Κ.Μ.Λ.Ε. [Κώδικα Λατομικών και Μεταλλευτικών Εργασιών] και τις αποφάσεις έγκρισης περιβαλλοντικών όρων), προβλέπονται για κάθε περίπτωση χωριστά, χωρίς να υπάρχουν γενικές διατάξεις και επαρκής δημοσιότητα. Επομένως, δεν είναι σαφές εάν σε κάποιο χώρο έχει εφαρμοστεί κάποια διαδικασία «κλεισίματος» και, σε περίπτωση που έχει εφαρμοστεί, ποια είναι αυτή.

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Στο πλαίσιο διερεύνησης της καταγγελίας, της ανάλυσης του νομικού και θεσμικού πλαισίου προστασίας που διέπει τη Γκιώνα, αλλά και τις απαιτήσεις για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων καθώς και το αποτέλεσμα της αυτοψίας στην περιοχή, το WWF Ελλάς συνάγει τα εξής συμπεράσματα:

A. Διαπιστώσεις κατά την αυτοψία

1. Κατά τη διάρκεια της σύνταξης του πορίσματος, η εταιρία S&B έθεσε υπόψη του WWF-Ελλάς μελέτη επιστημονικής ομάδας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (με επικεφαλής τον επίκουρο καθηγητή κ. Αθ. Σφουγγάρη) με τίτλο «Πρόγραμμα παρακολούθησης της πανίδας στη Γκιώνα - επικαιροποίηση υπάρχοντων δεδομένων». Η μελέτη αυτή χρηματοδοτήθηκε από την εταιρία, χωρίς να αποτελεί νομική της υποχρέωση. Όπως σημειώνεται στον πρόλογο, «πέρα από την επικαιροποίηση των υπάρχοντων δεδομένων για την πανίδα, [η μελέτη] έθεσε τους όρους και το πλαίσιο συνύπαρξης βιώσιμων πληθυσμών της πανίδας και μεταλλευτικής δραστηριότητας. Εκτιμάται δε ότι αυτό μπορεί να αποτελέσει οδηγό για παρόμοιες περιπτώσεις περιοχών υψηλής περιβαλλοντικής αξίας και ταυτόχρονα σημαντικών για την εκμετάλλευση φυσικών πόρων». Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι αποτελεί μία πολύτιμη συμβολή στην γνώση της περιοχής. Όπως όλες οι μελέτες, ωστόσο, δεν μπορεί να εξαντλήσει όλα τα θέματα που συνδέονται με τις επιπτώσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στην Γκιώνα.
2. Σε μία περίπτωση [θέση «Κόκκινο Χώμα»], διαπιστώθηκε απόρριψη εξορυκτικών αποβλήτων σε μη οριοθετημένο ρέμα. Από την πλευρά των εταιρειών, υποστηρίζεται ότι πρόκειται για παλαιότερη δραστηριότητα, που έχει εγκριθεί αναδρομικά, ενώ σχεδιάζεται η αποκατάστασή της. Δεν είναι σαφές ποια είναι η έγκριση αυτή, ενώ σίγουρα η παραμονή του ρέματος στη σημερινή, υποβαθμισμένη κατάσταση δεν είναι σύνηθες και έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.
3. Σε μία περίπτωση [θέση «Καρβούνι»], εργοτάξιο έχει εγκατασταθεί και λειτουργεί μέσα σε ρέμα που καταλήγει στη Ρεκά. Η εταιρία ELMIN παρατηρεί ότι το συγκεκριμένο σημείο «δεν έχει αξιολογηθεί ως ρέμα από τις αρμόδιες για τα θέματα αυτά υπηρεσίες. Διαφορετικά θα είχε προηγηθεί η διαδικασία οριοθέτησής του πριν τη συγκεκριμένη συγκεκριμένη αδειοδότηση». Το WWF Ελλάς δεν ασπάζεται την άποψη ότι δεν πρόκειται για ρέμα. Σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με τη νομολογία, «τα ρέματα ως στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος αποτελούν αντικείμενα συνταγματικής προστασίας, που αποβλέπει στη διατήρηση της φυσικής τους κατάστασης και στη διασφάλιση της επιτελούμενης από αυτά λειτουργίας της απορροής των υδάτων» και συνεπώς «η εκτέλεση τεχνικών έργων πλησίον ρέματος επιτρέπεται μόνο εφόσον διασφαλίζεται η

ανεμπόδοστη εκτέλεση της φυσικής αυτής λειτουργίας». Για να εξασφαλισθεί ο σκοπός αυτός απαιτείται ο καθορισμός της οριογραμμής, έτσι ώστε η επέμβαση να γίνεται εν όψει της υπάρξεως του ρέματος, «αποκλειομένης σε κάθε περίπτωση οιασδήποτε εργασίας επιχωματώσεως ή καλύψεως αυτού».⁹⁰ Επισημαίνεται και η ανάγκη προστασίας του «τοπίου» από τις εξορυκτικές δραστηριότητες.⁹¹ Πάντως, η περίπτωση αυτή είναι χαρακτηριστική των προβλημάτων που προκύπτουν λόγω της ελλιπούς οριοθέτησης των ρεμάτων της Γκιώνας.

4. Σε μία περίπτωση [περιοχή «Βράϊλα», 2004 μ. υψόμετρο], διαπιστώθηκε ανεξέλεγκτη απόρριψη μεταλλικών δοχείων (βαρελιών) άγνωστου περιεχομένου στην αλπική ζώνη. Η προκληθείσα ρύπανση είναι τουλάχιστον οπτική, ενώ η χημική ρύπανση πρέπει να διαπιστωθεί. Από την πλευρά των εταιρειών, υποστηρίζεται ότι το πρόβλημα δημιουργήθηκε από παρελθούσες εξορυκτικές δραστηριότητες. Η συγκεκριμένη περίπτωση πλέον εμπίπτει στις διατάξεις της νέας κοινοτικής νομοθεσίας για τα (εξορυκτικά, στερεά, ή ενδεχομένως επικίνδυνα) απόβλητα, και πρέπει να ενταχθεί στις προβλέψεις για την εφαρμογή της στην περιοχή της Γκιώνας. Και οι δύο εταιρείες αρνούνται την ευθύνη (η μία γιατί δεν δραστηριοποιείται στην περιοχή, η άλλη με την αιτιολογία ότι αφορούν προγενέστερες εξορυκτικές δραστηριότητες). Η εταιρεία ELMIN A.E. έχει αναλάβει εθελοντικά στο παρελθόν ενέργειες περισυλλογής παρόμοιων δοχείων.
5. Σε διάφορα σημεία και ειδικότερα σε περιοχές που δεν έχουν οριοθετηθεί ή σημειωθεί, διαπιστώθηκε απόθεση υλικών εξόρυξης σε αλπικά λιβάδια. Μεταξύ των σημείων αυτών είναι και η θέση «Λάκκες Λυρίτσας», όπου έκταση της αλπικής ζώνης έχει καλυφθεί από εξορυκτικά απόβλητα. Από την πλευρά της εταιρίας S&B, υποστηρίζεται ότι η απόθεση έχει γίνει εντός οριοθετημένων χώρων επέμβασης, και βάσει των περιβαλλοντικών όρων που είχαν εκδοθεί.⁹² Ωστόσο, η εκτέλεση της απόφασης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων έχει ανασταλεί με την προαναφερθείσα απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, με το σκεπτικό ότι (α) δεν έχουν εξεταστεί οι επιπτώσεις στην ορνιθοπανίδα και (β) η απλή πρόβλεψη της χρήσης αυτόχθονων ειδών δεν εξασφαλίζει ότι ο οικότοπος δεν θα υποβαθμιστεί. Προς το παρόν, η υποβάθμιση του φυσικού οικοσυστήματος, εξαιτίας της απώλειας έκτασης, είναι εμφανής. Η εταιρία S&B παρατηρεί ότι στην ίδια περιοχή βρίσκονται πολλές κοιλότητες εκσκαφής που έχουν καλυφθεί, και δεν έγιναν αντιληπτές κατά την αυτοψία [π.χ., Β.Α. Νερά 7, Λυρίτσα 26-27]. Ταυτόχρονα, η εταιρία προσθέτει ότι έχει υποβληθεί νέα ΜΠΕ για την εκμετάλλευση και την αποκατάσταση της περιοχής: η ΜΠΕ αυτή θα πρέπει κατ' ανάγκη να ενσωματώνει τις νομικές εξελίξεις από το 2003.
6. Η κίνηση της πλειονότητας των οχημάτων που απαντήθηκαν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στην περιοχή πραγματοποιείτο χωρίς κάλυψη και χωρίς διαβροχή του δρόμου, ειδικά κατά την πρώτη μέρα της αυτοψίας μας. Φωτογραφίες υπάρχουν για την περιοχή της Βράϊλας και της Βίνιανης. Η εταιρία S&B παρατηρεί ότι η διαβροχή των χωμάτων δρόμων που χρησιμοποιεί γίνεται συστηματικά, με ετήσια δαπάνη περίπου 160.000 ευρώ. Η εταιρία ELMIN προσθέτει ότι δεν γινόταν μεταφορά μεταλλευμάτων ούτε άλλες παραγωγικές εργασίες την ημερομηνία παρατήρησης, ενώ η διαβροχή έχει ανατεθεί σε εργολάβο.

⁹⁰ Σ.τ.Ε. 2059/2007, σκέψη 18η [μεταλλείο βωξίτη πλησίον ρέματος]· Σ.τ.Ε. 453/2003, σκέψεις 9η έως 10η [κατασκευή συλλεκτήριας οδού εντός ρέματος].

⁹¹ Πρβλ. 1 ΚΟΙΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ 39624/2209/Ε103/25.9.2009 «Μέτρα, όροι και περιορισμοί για τη διαχείριση των αποβλήτων της εξορυκτικής βιομηχανίας, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2006/21/ΕΚ» (Β' 2076).

⁹² ΚΟΙΝΗ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 176598/4446/22.12.2003.

7. Σε ορισμένα σημεία, όπως στις θέσεις «Κόκκινο Χώμα» και «Πριόνι», υπάρχει φύτευση των σωρών εκσκαφής με ξενικά είδη (π.χ. ακακίες). Σύμφωνα με την κείμενη ευρωπαϊκή νομοθεσία, εντός περιοχών του δικτύου Natura 2000, οι αρμόδιες αρχές «μετά από γνώμη της Επιτροπής Φύση 2000 ...[μ]εριμνούν ώστε η ηθελημένη εισαγωγή ενός μη τοπικού είδους στο φυσικό περιβάλλον να ρυθμίζεται κατά τρόπο που δεν παραβιάζει καθόλου τους φυσικούς οικοτόπους στην περιοχή της φυσικής τους κατανομής...Τα αποτελέσματα των μελετών εκτίμησης ανακοινώνονται στην επιτροπή του άρθρου 20 της Οδηγίας 92/43.» Κανένα από τα στοιχεία που τέθηκαν υπόψη μας δεν δείχνει ότι τηρήθηκε η υποχρέωση αυτή. Από την πλευρά των εταιρειών, υποστηρίζεται ότι η χρήση ξενικών ειδών είναι περιορισμένη, επιβεβλημένη για γεωπονικούς και εδαφολογικούς λόγους, και εγκεκριμένη από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Η έγκριση, τουλάχιστον κατά το πρόσφατο παρελθόν, από τις αρμόδιες δασικές υπηρεσίες φυτεύσεων με ξενικά είδη αποτελεί διαπιστωμένο πρόβλημα ευρύτερου προβληματισμού, καθώς έχει συμβάλει στη χλωριδική υποβάθμιση πολλών περιοχών της χώρας, (ακόμα και αν γίνεται) πάντα στο πλαίσιο σχεδίων αποκατάστασης.
8. Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός κοιλοτήτων και σωρών εκσκαφής, οι οποίες δεν είναι οριοθετημένες, δεν φαίνεται να επιτηρούνται και στις οποίες δεν φαίνεται να λαμβάνει χώρα καμία εμφανής εργασία αποκατάστασης. Η αποκατάσταση, τις περισσότερες φορές [π.χ., στο κοίτασμα «Βλαχοθανάση»], συνίσταται όχι σε επαναφορά, αλλά σε δενδροφύτευση των σωρών. Από την πλευρά των εταιρειών, υποστηρίζεται ότι (α) η αποκατάσταση ορισμένων από αυτές αποτελεί υποχρέωση του Δημοσίου (β) μία πρόσφατη δικαστική απόφαση (ΣτΕ 1990/2007) ανέστειλε τις αποκαταστάσεις ορισμένων θέσεων στην αλπική ζώνη, και (γ) υπάρχει πρόγραμμα αποκαταστάσεων, στο οποίο ορισμένες από αυτές έχουν ενταχθεί. Κατά την άποψη του WWF Ελλάς οι προσπάθειες αποκατάστασης είναι εξαιρετικά ελλιπείς. Ορισμένες όμως περιπτώσεις αποκατάστασης, όπως στην περιοχή της Βίνιανης, χρήζουν μνείας, καθώς η ανάδοχος εταιρεία S&B κατέβαλε αξιόλογη προσπάθεια επαναφοράς του οικοσυστήματος στην πρότερη κατάσταση. Αξίεπαινη είναι επίσης και η έρευνα που έχει αναλάβει η εταιρεία S&B στον τομέα των αποκαταστάσεων με αυτοφυή είδη.
9. Στη θέση «Πριόνι» έχουν εγκαταλειφθεί η στοά και οι παρακείμενες μηχανολογικές εγκαταστάσεις και γραφεία της εταιρείας «Βωξίται Παρνασσού», η οποία δεν υφίσταται πλέον, καθώς το 1996 συγχωνεύθηκε με την Α.Ε.Ε. Αργυρομεταλλευμάτων & Βαρυτίνης. Από την πλευρά της S&B, σημερινής ιδιοκτήτριας των δυο εταιρειών, υποστηρίζεται ότι η αποκατάσταση αποτελεί υποχρέωση του Δημοσίου.
10. Στο Ρέμα Ρεκάς διαπιστώθηκαν *εκτεταμένες επιχωματώσεις* από παρελθούσα εξορυκτική δραστηριότητα (που έχει λήξει το 1977). Η εταιρία S&B αναφέρει ότι οι επιχωματώσεις προέρχονται την παλαιά επιφανειακή εκμετάλλευση «Μπέλλα», έχουν εγκριθεί με σειρά αποφάσεων του ΥΠ.ΕΘ.Ο. από την περίοδο 67-68,⁹³ και είναι νόμιμες (φυσικά, σύμφωνα με το καθεστώς που ίσχυε την εποχή που εκδόθηκαν). Από την σημερινή σκοπιά, είναι δύσκολο να εξεταστεί η νομιμότητα των διοικητικών πράξεων και η πρακτική της εποχής. Γεγονός όμως είναι πως η υποβάθμιση του τοπίου είναι εμφανής, ότι κανείς δεν αναλαμβάνει στην πράξη την ευθύνη αποκατάστασης, και ότι οι παλαιότερες επεμβάσεις, ακόμα και εάν ήταν νόμιμες, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στην αξιολόγηση των σωρευτικών επιπτώσεων από σημερινές και μελλοντικές δραστηριότητες.

⁹³

Αποφάσεις ΥΠ.ΕΘ.Ο. (α) 11406/175/9.2.67, 101477/560/8.5.68 (β) 11406/175/9.2.67, 101479/558/8.5.68 (γ) 11406/175/9.2.67, 144385/785/21.6.68 (δ) 11406/175/9.2.67, 13093/431/15.3.69 (ε) 11406/175/9.2.67, 17027/534/30.4.69. Από το γεγονός ότι είναι αποφάσεις ΥΠ.ΕΘ.Ο., ωστόσο, μπορεί να εικάσει κανείς ότι πρόκειται μάλλον για κάποια μεταβίβαση (ή άλλη μεταβολή) παλαιότερου δικαιώματος μεταλλιοκτησίας ή αδειοδότηση εγκαταστάσεων μεταλλείων [πρβλ. 25§1 και 42 του Π.Δ. της 23.10/11.11./1929 (προϊσχύων Μ.Κ. του 1929), όπως ίσχυε τότε].

11. Στην περιοχή, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός από σκουριασμένα μεταλλικά δοχεία (βαρέλια), τα οποία βρίσκονται προφανώς εκεί για πολύ καιρό. Και οι δύο εταιρείες αρνούνται την ευθύνη (η μία γιατί δεν δραστηριοποιείται στην περιοχή, η άλλη με την αιτιολογία ότι αφορούν προγενέστερες εξορυκτικές δραστηριότητες). Η εταιρεία ELMIN A.E. μας ανέφερε ότι έχει αναλάβει εθελοντικά στο παρελθόν ενέργειες περισυλλογής παρόμοιων δοχείων.
12. Στη θέση «Μνήματα» (στον δρόμο Καλοσκοπής- Κέδρου) έχει αποψιλωθεί δάσος ή δασική έκταση. Κατά την επίσκεψη του WWF Ελλάς, δεν υπήρχαν δραστηριότητες στο σημείο: άλλες μαρτυρίες, ωστόσο, αναφέρουν ότι χρησιμοποιήθηκε παλαιότερα ως χώρος στάθμευσης και συντήρησης φορτηγών. Από νομική άποψη, το έργο αυτό χρειάζεται «έγκριση εκμετάλλευσης»⁹⁴, και αδειοδότηση ως συνοδό έργο.

Διαπιστώσεις που αφορούν θεσμικές ελλείψεις

1. Δεν υπάρχει για την περιοχή συνολικός σχεδιασμός προστασίας και διαχείρισης, ο οποίος να διασφαλίζει τους στόχους διατήρησης και να τους συμβιβάζει με τις εξορυκτικές δραστηριότητες. Ο σχεδιασμός αυτό αποτελεί υποχρέωση της ελληνικής πολιτείας που απορρέει τόσο από το εθνικό όσο και από το κοινοτικό δίκαιο. Δεν περιήλθε σε γνώση του WWF Ελλάς κάποιο κείμενο (π.χ. Ε.Π.Μ. ή Στρατηγική Μ.Π.Ε.), το οποίο να εκτιμά σφαιρικά και διαχρονικά τις επιπτώσεις της εξορυκτικής δραστηριότητας στο οικοσύστημα της Γκιώνας και τη συνέργειά της με άλλες πιέσεις στην περιοχή (π.χ. λαθροθηρία), καθώς προφανώς τέτοιος σχεδιασμός δεν υπάρχει.
2. Το WWF Ελλάς εκτιμά πως είναι ανάγκη να δρομολογηθεί ο χαρακτηρισμός του ορεινού όγκου της Γκιώνας, έτσι ώστε να προστατευτεί η φύση και το τοπίο της περιοχής, σύμφωνα με τις κατηγορίες του άρθρου 19 του ν. 1650/1986. Στη σχετική Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη, θα πρέπει να καταγραφούν διεξοδικά οι χρήζουσες ειδικής προστασίας οικολογικές αξίες της Γκιώνας και να προταθούν ζώνες απόλυτης προστασίας της φύσης και ζώνες στις οποίες θα επιτρέπονται οι εξορυκτικές δραστηριότητες, ενδεχομένως με επιπλέον ρυθμίσεις. Με τον προτεινόμενο χαρακτηρισμό, θα πρέπει να επιδιώκεται ιδίως (α) η αποτελεσματική εφαρμογή των καθεστώτων προστασίας που προβλέπουν οι Οδηγίες 92/43 και 2009/147 (προηγούμενως, 79/409), ιδίως αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι μέχρι το 2012 η Ελλάδα πρέπει να ορίσει την Γκιώνα ως «Ειδική Ζώνη Διατήρησης»⁹⁵. (β) η εφαρμογή των προβλέψεων της κείμενης κοινοτικής νομοθεσίας για τη θέσπιση ζωνών προστασίας των πηγών υδροληψίας για την παραγωγή πόσιμου νερού, εφόσον αποδειχθεί ότι υπάρχει σχετική ανάγκη⁹⁶. (γ) η εφαρμογή άλλων διεθνών υποχρεώσεων για την προστασία βιότοπων και ειδών⁹⁷. (δ) η αποκατάσταση βιότοπων (συνεπώς, και χώρων απόθεσης) και στοιχείων του τοπίου. Θα πρέπει επίσης να εκτιμηθεί η συνολική περιβαλλοντική επίπτωση των επιφανειακών εξορύξεων.
3. Μέχρι το 2009, η ελληνική νομοθεσία δεν απαιτούσε την κατάθεση εγγυητικών επιστολών αποκαταστάσεως περιβάλλοντος για τα μεταλλεία: σχετική πρόβλεψη υπάρχει μόνο για τα λατομεία, ενώ για τα μεταλλεία η μόνη απαίτηση ήταν η «ανάλυση» του σχετικού κόστους.⁹⁸ Ο ανορθολογικός χαρακτήρας της ρύθμισης αυτής είναι προφανής. Πάντως, η

⁹⁴ 57§2 εδ. δ' Ν. 998/1979 (Α ' 289), σε συνδυασμό με το 4§1 περ. (α) του ίδιου νόμου [όπως ισχύει μετά την τροποποίησή της από το 1§3 Ν. 3208/2003 (Α ' 303) [έγκριση για εκμετάλλευση μεταλλείου με διάνοιξη οδών προσπέλασης-ανέγερση εγκαταστάσεων εντός περιοχής προστατευόμενης από το κοινοτικό δίκαιο].

⁹⁵ Πρβλ. 4§4 ΟΔΗΓΙΑΣ 92/43.

⁹⁶ Πρβλ., εφόσον διαπιστωθεί η ανάγκη λήψης μέτρων, λόγω της γειννίας ορισμένων περιοχών της Γκιώνας με τον Μόρνο, 11 ΚΟΙΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ Υ2/2600/21.6.2001 (Β ' 892) · 7 Π.Δ. 51/2007 (Α ' 54).

⁹⁷ Ν. 1335/1983 (Α ' 32) .

⁹⁸ Για τα λατομεία, βλ. ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ Δ10/Φ68/6812/18.3.1993 (Β ' 221). Για τα μεταλλεία, οι διατάξεις για τις εγγυήσεις καλύπτουν μόνο ζημιές τρίτων, και την αποζημίωση του κατόχου επιφανείας [39, 140 Ν.Δ. 210/1973 (Α ' 277)]. Ο «προϋπολογισμός» των δαπανών αποκατάστασης προβλέπεται κυρίως από την δασική νομοθεσία [πρβλ. και τα στοιχεία της οικονομοτεχνικής μελέτης του 99§1 περ. (δ) Κ.Μ.Λ.Ε.].

σχετική υποχρέωση πλέον έχει ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο.⁹⁹ Αν και η κοινή υπουργική απόφαση που θα ρυθμίσει τις αναγκαίες λεπτομέρειες δεν έχει εκδοθεί ακόμα, η αντίστοιχη κοινοτική απόφαση,¹⁰⁰ η οποία καθορίζει τα κριτήρια ορισμού του ύψους της εγγύησης, βρίσκεται σε ισχύ. Κατά συνέπεια, (α) μέχρι την 1.5.2014, πρέπει να συσταθεί χρηματική εγγύηση για κάθε εγκατάσταση στην οποία είχε χορηγηθεί άδεια ή λειτουργούσε ήδη την 1.5.2008, και (β) μετά την 1.5.2008, δεν είναι δυνατή η έναρξη εργασιών που περιλαμβάνουν συσσώρευση ή εναπόθεση εξορυκτικών αποβλήτων σε εγκατάσταση αποβλήτων χωρίς τη σύσταση χρηματικής εγγύησης.¹⁰¹

4. Το σημερινό καθεστώς των χώρων απόθεσης και των κοιλοτήτων εκσκαφής [χώροι απόθεσης στερεών αποβλήτων] δεν είναι απολύτως σύμφωνο με το εθνικό και κοινοτικό δίκαιο. Ελλείπει άλλου ιδιαίτερου καθεστώτος, οι χώροι αυτοί θα έπρεπε να υπάγονται στην εθνική και κοινοτική νομοθεσία για τα στερεά απόβλητα. Όμως, κάτι τέτοιο δεν γίνεται. Σήμερα, η διαχείρισή τους γίνεται με βάση μόνο όσα τυχόν προβλέπονται στις μελέτες επιπτώσεων επί του περιβάλλοντος (της δασικής νομοθεσίας), τις τεχνικές μελέτες (της μεταλλευτικής νομοθεσίας) και τις αποφάσεις έγκρισης περιβαλλοντικών όρων (της περιβαλλοντικής νομοθεσίας). Ακόμα, παλιότεροι χώροι απόθεσης αποτελούν τμήματα (παρακολουθήματα) μεταλλευτικών χώρων που έχουν κηρυχθεί «ελεύθεροι» (με την έννοια της μεταλλευτικής νομοθεσίας) ή έχουν περιέλθει στην κυριότητα του δημοσίου βάσει της μεταλλευτικής και επενδυτικής νομοθεσίας (δημόσιων μεταλλείων), και ιδιωτικών μεταλλείων που για διάφορους λόγους υπολειπόμενα (αποθεματικά μεταλλεία, μεταλλεία των οποίων οι δραστηριότητες έχουν ανασταλεί κατά την απόφαση των αρμόδιων αρχών, εξοφλήσεις, μεταλλεία που έχουν ενταχθεί σε προγράμματα αποκατάστασης, χωρίς να έχουν ακόμα αποκατασταθεί), ή έχουν οριστικά εγκαταλειφθεί (π.χ., μεταλλεία που έχουν «ανταλλαγεί» με αναδασωτέες εκτάσεις, διότι κρίθηκε ότι η αποκατάστασή τους είναι δυσχερής, μεταλλεία εταιριών που έχουν πτωχεύσει ή βρέθηκαν σε καθεστώς ειδικής εκκαθάρισης, μεταλλεία για τα οποία κρίθηκε ότι δεν απαιτείται πρόγραμμα μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος).
5. Δεδομένου ότι από τις αρμόδιες κρατικές αρχές και υπηρεσίες από τις οποίες αναζητήθηκαν στοιχεία για τη μεταλλευτική δραστηριότητα στη Γκιώνα απάντησε μόνο η Επιθεώρηση Μεταλλείων, διαπιστώνεται σαφές κενό στην εφαρμογή της νομοθεσίας για την πρόσβαση των πολιτών σε πληροφορίες σχετικές με το περιβάλλον. Η αδιαφάνεια αφορά κυρίως (α) τις θέσεις στις οποίες δραστηριοποιείται κάθε εταιρεία (β) τους υπόχρεους αποκατάστασης κάθε σημείου (γ) τις «κλειστές εγκαταστάσεις» στην περιοχή (με την έννοια της κοινοτικής νομοθεσίας για τα εξορυκτικά απόβλητα) (δ) τα προγράμματα και χρονοδιαγράμματα αποκατάστασης (ε) τις εκπομπές στο έδαφος, στον αέρα και τα νερά. Οι λόγοι της αδιαφάνειας είναι (α) η πολυδιάσπαση των εποπτικών αρμοδιοτήτων μεταξύ επιθεωρήσεων μεταλλείων, δασικών υπηρεσιών, νομαρχίας κτλ. (β) ρυθμίσεις που προβλέπουν την «εμπιστευτικότητα» των σχετικών πληροφοριών,¹⁰² που δύσκολα συμβιβάζονται με τη νεότερη νομοθεσία για το δικαίωμα πρόσβασης του κοινού στις αρχές για την παροχή πληροφοριών σχετικά με το περιβάλλον,¹⁰³ και στα διοικητικά έγγραφα,¹⁰⁴ (γ) η έλλειψη ενός εύκολα προσπελάσιμου μητρώου μεταλλευτικών δικαιωμάτων, το οποίο να πληρεί τις προϋποθέσεις που ισχύουν για την υπόλοιπες χωροταξικές ρυθμίσεις (π.χ., δημοσίευση αναλυτικών χαρτών στο ΦΕΚ, συμμετοχή των διοικούμενων και διαβούλευση) (δ) η κατοχή της κρίσιμης περιβαλλοντικής πληροφορίας από πολλούς διαφορετικούς φορείς (π.χ., επιχειρήσεις, ΙΓΜΕ). Ο ευρωπαϊκός ερμηνευτικός οδηγός για τη μεταλλεία

⁹⁹ 11(Β) περ. (γ), 11(Γ)(1) περ. (ζ) και 16 Κοινής Υπουργικής Αποφάσης 39624/2206/Ε103/25.9.2009 (Β' 2076) · 16 ΟΔΗΓΙΑΣ 2006/21.

¹⁰⁰ ΑΠΟΦΑΣΗ (ΕΚ) 2009/335.

¹⁰¹ 14 και 24§1 ΟΔΗΓΙΑΣ 2006/21.

¹⁰² Π.χ., 118§5 Ν.Δ. 210/1973.

¹⁰³ 1 και 3 της Κοινής Υπουργικής Αποφάσης 11764/653/16.3.2006 (Β' 327).

¹⁰⁴ 5§1 Ν. 2690/1999 [ΚΩΔΙΚΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ] (Α' 45).

εντός περιοχών του Δικτύου Φύση 2000 εξετάζει, ως «βέλτιστη πρακτική», τη χρήση χαρτών όπου θα φαίνονται στην ίδια βάση τα αξιοποιήσιμα κοιτάσματα και οι κάθε είδους προστατευόμενες περιοχές. Δεν υπάρχει καμμία αμφιβολία ότι παρόμοιοι χάρτες θα υποβοηθούσαν την αποτελεσματικότερη εφαρμογή της νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος.

6. Μέχρι σήμερα, το ελληνικό δίκαιο περιέχει ειδικές διατάξεις για την «ειδική εκκαθάριση» των μεταλλευτικών εταιριών. Οι διατάξεις αυτές προϋποθέτουν την αυστηρή διάκριση μεταξύ «ενεργητικού» και «παθητικού» της εκκαθαριζόμενης επιχείρησης. Για την καλύτερη προστασία του περιβάλλοντος, ειδικά σε πιθανές περιπτώσεις όπου η ειδική εκκαθάριση αποτελεί «στρατηγική» επιλογή της εκκαθαριζόμενης επιχείρησης, (α) θα πρέπει να καθοριστούν, με γνώμονα τη διεθνή εξέλιξη στα λογιστικά πρότυπα, οι προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες οι υποχρεώσεις αποκατάστασης του περιβάλλοντος αποτελούν «παθητικό» [ενδεχομένως, και η εξαίρεσή τους με ειδική πρόβλεψη από το «παθητικό»] (β) να καθοριστούν εναλλακτικές ρυθμίσεις που να διασφαλίζουν την αποκατάσταση σε περιπτώσεις που οι σχετικές υποχρεώσεις καταταγούν στο «παθητικό». Η σημασία του προβλήματος αμβλύνεται με τη νέα κοινοτική νομοθεσία για την κατάθεση εγγύησης: ωστόσο, το πρόβλημα δεν εξαφανίζεται, διότι (α) η μεταβατική περίοδος διαρκεί περίπου 5 έτη, και (β) σύμφωνα με ρητή πρόβλεψη του νόμου, η έγκριση του κλεισίματος μία εγκατάστασης δεν περιορίζει τις υποχρεώσεις του φορέα από την απόφαση ΕΠΟ και άλλες διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας.¹⁰⁵

Ενεργά μεταλλεία στη Γκιώνα

Το κεφάλαιο αυτό αναφέρεται μόνο σε ενεργά μεταλλεία, ή μεταλλεία που βρίσκονται σε λειτουργία. Ελλείψει καλύτερου ορισμού, «λειτουργία» μπορεί να

θεωρείται πάσα εργασία του μεταλλιοκτήτου ή του δικαιοδόχου αυτού, συνισταμένη εις την επίτευξιν της ανωτέρας δυνατής ορθολογικής εκμεταλλεύσεως αναλόγου προς την μεταλλευτικήν σπουδαιότητα του παραχωρηθέντος χώρου, λαμβανομένης υπ' όψιν της ζητήσεως και της τιμής διαθέσεως του προϊόντος. Η τοιαύτη εκμετάλλευσις, αποβλέπουσα εις την απόληψιν των μεταλλευμάτων της παραχωρηθείσης προς τον σκοπόν τούτον μεταλλούχου περιοχής, δέον να ενεργήται δια συγχρονισμένων επιστημονικών και τεχνικών μεθόδων και μέσων εξορύξεως, διαλογής κλπ.¹⁰⁶

Στο θέμα των ενεργών μεταλλείων στη Γκιώνα και των νέων μεταλλευτικών ερευνών που σχεδιάζονται, το WWF Ελλάς μπορεί να συνεισφέρει με δύο ειδών παρατηρήσεις: (i) στοιχεία που προέκυψαν από την επιτόπια επίσκεψη και (ii) στοιχεία που προκύπτουν από τη μελέτη σχετικών εγγράφων, τα οποία είναι βέβαιο ότι αναφέρονται μόνο σε ένα μέρος των εξορυκτικών δραστηριοτήτων στην περιοχή.

ΕΡΕΥΝΕΣ. Κατά τη διάρκεια της αυτοψίας, η ομάδα του WWF Ελλάς επισκέφτηκε δύο σημεία (θέσεις Φροξυλιά και Πλατυβούνι), στα οποία σχεδιάζονται από την εταιρεία ΕΛΜΙΝ Α.Ε. ερευνητικές γεωτρήσεις. Σχετικά με το έργο αυτό, έχει υποβληθεί ΜΠΕ βάσει των κείμενων διατάξεων. Στη συνέχεια καταγράφονται οι παρατηρήσεις του WWF Ελλάς για τις συγκεκριμένες θέσεις.

(1) Η θέση **Φροξυλιά** χαρακτηρίζεται από πυκνή δασική βλάστηση. Για την προστασία της, η μελέτη προβλέπει δύο βασικά μέτρα: (α) τη χρήση του υφιστάμενου οδικού δικτύου· και (β) την χρήση αυτοκινούμενου γεωτρήπανου (multi-purpose crawler drill). Η εταιρεία θεωρεί ότι τα μέτρα αυτά διασφαλίζουν πλήρως τη δασική βλάστηση. Ωστόσο, θα πρέπει να ση-

¹⁰⁵ 15§2-15§8, 16§4 ΚΟΙΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ 39624/2206/Ε103/25.9.2009 (Β' 2076)

¹⁰⁶ 28§1 τεΛ. εδάφιο του Π.Δ. της 23.10/11.11.1929 (Α' 397) [προϊσχύων Μεταλλευτικός Κώδικας του 1929], όπως αντικαταστάθηκε από 12 Ν. 4029/1959 (Α' 250) [προϊσχύον].

μειωθούν δύο προβλήματα: (i) ούτε τα σημεία, ούτε ο αριθμός των γεωτρήσεων καθορίζονται στη μελέτη· και (ii) η βλάστηση στην περιοχή είναι τόσο πυκνή, ώστε η χρήση ακόμα και του αυτοκινούμενου γεωτρήπανου θα προκαλέσει φθορά. Αν οι γεωτρήσεις είναι πολλές, τότε οι ανθρωπογενείς επιπτώσεις (θόρυβος, παρουσία ανθρώπων) στην περιοχή πρέπει να εξεταστούν.

Όσον αφορά το πρώτο σημείο, η εταιρεία παρατηρεί ότι ο αριθμός και η θέση δεν μπορούν εκ των προτέρων να καθοριστούν, καθώς θα εξαρτηθεί από τη θέση και το μέγεθος των κοιτασμάτων. Ωστόσο, η ίδια η ανάγκη της χαρτογράφησης των κοιτασμάτων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ένας ελάχιστος αριθμός σημείων (στην φάση των «γεωτρήσεων αναγνώρισης») μπορεί να καθοριστεί. Από τη στιγμή που δεν ορίζονται οι θέσεις των γεωτρήσεων, δεν είναι δυνατόν να γνωρίζει κανείς με ακρίβεια εάν το έργο πρόκειται να λάβει χώρα εντός ή εκτός οικοτόπων προτεραιότητας. Ο καθορισμός όσο το δυνατόν περισσότερων θέσεων είναι απαραίτητος αν ληφθεί υπόψη επίσης η περιορισμένη κατανομή των ενδημικών ειδών της περιοχής. Στην απάντησή της η εταιρεία ELMIN εκφράζει τη βεβαιότητα ότι δεν θα κοπούν δένδρα και ότι δεν πρόκειται να πραγματοποιηθεί κατά κανένα τρόπο απομάκρυνση βλάστησης (κοπή ή καταστροφή) στους χώρους έρευνας. Επίσης, υπογραμμίζει τον σημειακό χαρακτήρα της γεώτρησης [διαμέτρου όχι παραπάνω των 11 cm].

Όσο αφορά το δεύτερο σημείο, μολονότι η επιλογή του αυτοκινούμενου γεωτρήπανου έχει πλεονεκτήματα, είναι αδύνατη η εφαρμογή της βέλτιστης τεχνικής του θετικού σχεδιασμού (positive planning), δηλαδή της αποφυγής ή μετριασμού των συνεπειών μέσω αλλαγών στη χωροθέτηση, στο μέγεθος, στις φάσεις, στη χρονική αλληλουχία, ή στο σχεδιασμό του έργου¹⁰⁷. Κατά συνέπεια, είναι αδύνατο να εξεταστεί η μηδενική λύση ως προς διακριτά τμήματα του έργου (αφού αυτά δεν υπάρχουν), όπως συνιστούν οι βέλτιστες τεχνικές του ίδιου του εξορυκτικού κλάδου¹⁰⁸.

Από την πλευρά της, η εταιρεία ELMIN διαβεβαιώνει ότι εξετάστηκαν εναλλακτικές μέθοδοι γεώτρησης, ότι οι γεωτρήσεις σε κάθε περίπτωση δεν θα ξεπεράσουν τις 200. Οι περιοχές έρευνας δεν εισέρχονται, αλλά σε ορισμένα σημεία εφάπτονται των ορίων των οικοτόπων προτεραιότητας. Όπως ειπώθηκε πιο πάνω, αυτό είναι σύμφωνο με το ΕΠΧΣΑΑ για τη Βιομηχανία, αν και δεν εξασφαλίζει, από μόνο του, την συμμόρφωση με το ειδικότερο δίκαιο των περιοχών του Δικτύου «Φύση 2000».¹⁰⁹

Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι σε ένα σημείο, εντός της περιοχής των συγκεκριμένων ερευνών, διαπιστώθηκε αποψίλωση και διάνοιξη οδού προς την κοίτη του Αρβανιτορέματος. Η ενέργεια αυτή δεν μπορεί να συσχετιστεί με μελλοντικές ή παρούσες εξορυκτικές δραστηριότητες, αλλά δείχνει ότι η περιοχή δέχεται ποικίλες πιέσεις.

(2) Η θέση **Πλατυβούνα** αποτελεί ένα αλπικό λιβάδι με δολίνες, όπου βρίσκονται ουσιαστικά οι πηγές του Αρβανιτορέματος. Η Πλατυβούνα είναι, ίσως, ένα από τα τελευταία ανέγγιχτα αλπικά λιβάδια στην περιοχή. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης από το WWF Ελλάς,

¹⁰⁷ R. Sloomweg *et al.*, Biodiversity in EIA and SEA. Background Document to CBD Decision VIII/28: Voluntary Guidelines on Biodiversity-Inclusive Impact Assessment.

¹⁰⁸ The Energy & Biodiversity Initiative, Integrating Biodiversity into Environmental and Social Impact Assessment Processes, §3.4.

¹⁰⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ NATURA 2000: ΟΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 92/43/ΕΟΚ ΓΙΑ ΤΑ ΕΝΔΙΑΙΤΗΜΑΤΑ, §4.4.2, όπου η παρατήρηση: «[η] πιθανότητα σημαντικών επιπτώσεων μπορεί να προκύψει όχι μόνο από σχέδια χωροθετημένα εντός μιας προστατευόμενης περιοχής, αλλά και από σχέδια ή έργα εκτός αυτής. Ένας υγρότοπος, για παράδειγμα, μπορεί να υποστεί βλάβη από ένα αποστραγγιστικό έργο το οποίο βρίσκεται σε απόσταση, εκτός των ορίων του υγρότοπου. Γι' αυτό το λόγο, είναι σημαντικό τα κράτη μέλη, τόσο στη νομοθεσία τους όσο και στην πρακτική τους, να αφήνουν περιθώρια για την εφαρμογή των διατάξεων της παραγράφου 3 του άρθρου 6 και σε αναπτυξιακές πιέσεις που προκύπτουν εκτός μίας περιοχής Natura 2000, αλλά ενδέχεται να έχουν σημαντική επίπτωση σε αυτή».

η χαρακτηριστική χλωρίδα και ορνιθοπανίδα της περιοχής (π.χ., *Montifringilla nivalis*) ήταν εμφανής.

Όσον αφορά τις επιπτώσεις στα υπόγεια ύδατα, η μελέτη προβλέπει ως βασικά μέτρα προστασίας (i) τη σφράγιση των γεωτρήσεων (ii) την αποφυγή χημικών λιπαντικών (πρόσθετων) (iii) την επιλογή θέσεων. Σε κάθε περίπτωση, οι επιπτώσεις στους υδατικούς πόρους θα πρέπει να σταθμιστούν προσεκτικά: από την άποψη αυτή, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η μελέτη περιέχει ορισμένες αντικρουόμενες εκτιμήσεις¹¹⁰, και δεν ενσωματώνει υδρολογικά στοιχεία. Παρόλα αυτά, η εταιρία ΕΛΜΙΝ αναφέρει ότι έχει καταρτισθεί και ληφθεί υπόψη σχετική μελέτη του ΙΓΜΕ, (με τίτλο «Έκθεση Υδρογεωλογικής Αναγνώρισης σε Περιοχές του Ορεινού Όγκου της Γκιώνας (Ν. Φωκίδας)»), όπου τεκμηριώνεται ότι δεν θα υπάρξουν επιπτώσεις στις πηγές της περιοχής. Κατά την εταιρεία, η έκθεση αυτή αποτελεί συμπληρωματικό προσάρτημα της ΜΠΕ.

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΡΕΜΑΤΩΝ. Στη θέση **Καρβούνι**, πριν το καταφύγιο του Πεζοπορικού Ομίλου Αθηνών, μία υπόγεια εξόρυξη είναι εγκατεστημένη μέσα σε πτύχωση του εδάφους. Δεδομένου ότι η πτύχωση αυτή καταλήγει στη Ρεκά, θα πρέπει να σημειωθεί και ο κίνδυνος επιχωματώσεων και ρύπανσης της τελευταίας από τα υλικά εξόρυξης και άλλα απόβλητα. Μία από τις εταιρείες με τις οποίες μιλήσαμε, δεν θεωρεί το σημείο αυτό ως ρέμα. Σύμφωνα με το Συμβούλιο της Επικρατείας, τα «υδρορεύματα» είναι

«οι πτυχώσεις της επιφάνειας της γης, με τις οποίες συντελείται κυρίως η απορροή προς τη θάλασσα των πλεοναζόντων υδάτων της ξηράς. Εκτός, όμως, της λειτουργίας τους αυτής, τα εν λόγω ρεύματα αποτελούν επίσης φυσικούς αεραγωγούς, μαζί δε με τη χλωρίδα και πανίδα τους είναι οικοσυστήματα με ιδιαίτερο μικροκλίμα που συμβάλλουν πολλαπλώς στην ισορροπία του περιβάλλοντος. Κατ' ακολουθία, το κράτος υποχρεούται να διατηρεί τα πάσης φύσεως υδρορεύματα στη φυσική τους κατάσταση προς διασφάλιση της λειτουργίας τους ως οικοσυστημάτων, επιτρεπομένης μόνο της εκτέλεσης των απολύτως αναγκαίων τεχνικών έργων διευθέτησης της κοίτης και των πρानών τους προς διασφάλιση της ελεύθερης ροής των υδάτων, αποκλεισμένης δε κάθε άλλης αλλοίωσης της φυσικής τους καταστάσεως με επίχωση ή κάλυψη της κοίτης τους ή τεχνικής επέμβασης στα σημεία διακλάδωσής τους»¹¹¹.

Με βάση τα παραπάνω, η συγκεκριμένη πτύχωση θα πρέπει να θεωρηθεί και να προστατευθεί ως ρέμα., ασχέτως εάν έχει οριοθετηθεί με διοικητική πράξη ή όχι. Επιπλέον, από την ευρωπαϊκή νομοθεσία, προκύπτει επίσης ότι οι εθνικές αρχές

«στα πλαίσια των εθνικών πολιτικών διευθέτησης και ανάπτυξης του εδάφους, και ειδικότερα για να καταστήσουν το δίκτυο Natura 2000 συνεκτικότερο οικολογικά, αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προωθήσουν τη διαχείριση στοιχείων του τοπίου στα οποία αποδίδεται πρωταρχική σημασία για την άγρια πανίδα και χλωρίδα. Πρόκειται για εκείνα τα στοιχεία τα οποία, λόγω της γραμμικής και συνεχούς δομής τους (όπως είναι τα υδάτινα ρεύματα και οι όχθες τους ή τα παραδοσιακά συστήματα προσδιορισμού των ορίων των αγρών) ή του συνδυαστικού ρόλου τους (όπως είναι τα τενάγη ή τα άλση), είναι απαραίτητα για τη μετανάστευση, τη γεωγραφική κατανομή και τη γενετική ανταλλαγή αγρίων ειδών»¹¹².

¹¹⁰ ΕΛΜΙΝ Α.Ε., *Μελέτη Επιπτώσεων και Αποκατάστασης Περιβάλλοντος από Έρευνα Βωξίτη*. Για παράδειγμα, αναφέρεται ότι η περιοχή έχει διάσπαρτες πηγές στις ζώνες επαφής φλύσχη και ασβεστόλιθου [σ. 22], ενώ αναφέρονται μέτρα για την περίπτωση που η γεώτρηση βρεί νερό [σ. 28], και η ανάγκη προσεκτικών επεμβάσεων στην ζώνη του φλύσχη [σ. 19]. Από την άλλη, εκφράζεται η άποψη ότι δεν θα επηρεαστούν οι πηγές [σ. 19].

¹¹¹ Ενδεικτικά, Σ.Τ.Ε. 2873/2004, σκέψη 7^η.

¹¹² 10 ΟΔΗΓΙΑΣ 92/43/ΕΟΚ.

Ανενεργοί μεταλλευτικοί χώροι

Το WWF Ελλάς διατηρεί τις ενστάσεις του σχετικά με την αποκατάσταση των περιοχών εξόρυξης, ειδικά στην αλπική ζώνη. Εκεί παρατηρήθηκαν πολλές θέσεις εξορύξεων, οι οποίες μοιάζουν να είναι εγκαταλειμμένες, χωρίς κανένα ίχνος έστω και στοιχειώδους αποκατάστασης. Δίδεται η εντύπωση ανεξέλεγκτης απόθεσης των υλικών εξόρυξης, διότι απουσιάζει η εμφανής οριοθέτηση των χώρων απόθεσης, και η φύλαξη του χώματος για μετέπειτα αποκατάσταση. Χαρακτηριστικές οι περιπτώσεις των θέσεων Λυρίτσα, Λάκκες Λυρίτσας, Τρύπη, Καρκάνη Ράχη). Σε κανένα από τα σημεία που επισκέφτηκε η ομάδα του WWF δεν υπήρχε κάλυψη κοιλοτήτων. Σε αρκετές θέσεις στις οποίες πραγματοποιούνται εργασίες αποκατάστασης, υπάρχουν επιφυλάξεις σχετικά με τον τρόπο που έχουν διενεργηθεί. Συνήθως πρόκειται για δεντροφύτευση στις αποθέσεις των εξορύξεων χωρίς παράλληλη κάλυψη των σημείων εξόρυξης. Στο φαράγγι της Ρεκάς παρατηρήθηκαν εκτεταμένες επιχωματώσεις που προκλήθηκαν από την εξόρυξη στο σημείο Πριόνι, οι οποίες καταλαμβάνουν περίπου τα 2/3 της κοίτης. Επίσης στην ίδια θέση δεν έχουν απομακρυνθεί παλιές εγκαταστάσεις μεταφοράς μεταλλεύματος, που είναι ανενεργές για διάστημα μεγαλύτερο των 10 ετών. Περιλαμβάνουν κτίρια, αποθηκευτικούς χώρους, τελεφερίκ μεταφοράς υλικού και εγκαταστάσεις βάσης στη Βίνιανη. Οι εγκαταστάσεις ήταν ιδιοκτησία της εταιρείας «Βωξίται Παρνασσού», η οποία στη συνέχεια συγχωνεύτηκε με την «Αργυρομεταλλευμάτων και Βαρυτίνης, S&B ΑΕ». Στο ρέμα Σκαλτσωτά, μετά τη θέση Κόκκινο Χώμα, παρατηρήθηκε εκτεταμένη επιχωμάτωση του ρέματος και κατάληψη δασικής έκτασης, με την αιτιολογία της αποκατάστασης.

Για τις κοιλότητες εκσκαφής, θα πρέπει να σημειωθεί ότι πλέον η εθνική και κοινοτική νομοθεσία προκρίνει την επαναφορά και των εξορυκτικών αποβλήτων σε αυτές, με την επαναφορά του επιφανειακού χώματος, *«εφόσον αυτό είναι τεχνικώς και οικονομικώς εφικτό (feasible, réalisable) και περιβαλλοντικώς ορθό»*.¹¹³ Προφανώς, σκοπός της οδηγίας είναι η διευκόλυνση της αποκατάστασης και όχι η επιβολή δυσβάσταχτων υποχρεώσεων στις εξορυκτικές επιχειρήσεις. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι (α) η Οδηγία απαλλάσσει τον φορέα από την επαναφορά όταν η τελευταία είναι τεχνικά και οικονομικά **ανέφικτη**, και όχι απλώς δυσχερής, ακριβή ή ασύμφορη (β) το σχετικό έγγραφο βέλτιστων παρέχει ορισμένες υποδείξεις, από τις οποίες προκύπτει ότι οι περιβαλλοντικοί λόγοι έχουν βαρύνουσα σημασία¹¹⁴ (γ) το παλαιότερο εθνικό δίκαιο ήδη επιβάλλει την εξέταση της δυνατότητας για πλήρωση με άλλα αδρανή υλικά των εκσκαφών, και της επικάλυψης με φυτική γη.¹¹⁵ Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, οι τεχνικές και οικονομικές δυσχέρειες δεν οφείλονται σε αστάθμητους παράγοντες και πρέπει να εντοπιστούν (και να ληφθούν υπόψη) κατά το στάδιο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης και της κατάρτισης του σχεδίου διαχείρισης εξορυκτικών αποβλήτων, προκειμένου όλοι οι εμπλεκόμενοι (μεταξύ των οποίων, και οι μεταλλευτικές εταιρίες) να μην βρεθούν μπροστά σε απρόβλεπτες καταστάσεις. Επίσης, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το ιδιαίτερο καθεστώς προστασίας της περιοχής.

Σχετικά με την αποκατάσταση του τοπίου, στις περισσότερες περιπτώσεις, η απάντηση που εστάλη στο WWF Ελλάς από τις εταιρείες είναι ότι πρόκειται για υποχρεώσεις αποκατάστασης του Δημοσίου. Σε άλλες περιπτώσεις, πρόκειται για εκτάσεις που έχουν ενταχθεί σε πρόγραμμα αποκατάστασης. Σε κάποιες περιπτώσεις, οι απαντήσεις εγείρουν περισσότερα ερωτηματικά. Για παράδειγμα, η εταιρεία S&B ανέφερε ότι συνδράμει στις αποκαταστάσεις με την *«ανταλλαγή υποχρεώσεων αποκατάστασης μικρής όχλησης με παλαιότερες εκμεταλλεύσεις μεγάλης όχλησης με βάση τον ν. 998/79. Η ανταλλαγή έγινε με μέσο λόγο 1,51*

¹¹³ 5§2(α)(iii) Οδηγίας 2006/21.

¹¹⁴ European Commission, *Reference document on Best Available Techniques for the Management of Tailings and Waste-Rock in Mining Activities*, 7.2004, §5.2, §4.3.6 [προοδευτική αποκατάσταση], §4.5.2 [η επαναφορά των αδρανών (waste-rock) αποφεύγεται όταν (α) υπάρχουν άλλες φθηνότερες, αλλά πάντα επαρκείς (adequate) μέθοδοι κλεισίματος (decommissioning) (β) δεν θα υπάρξει περιβαλλοντικό όφελος, ή βελτίωση της σταθερότητας των σωρών (γ) εάν υπάρχει διακοπή της εξόρυξης πριν την εξόφληση του κοιτάσματος, και τα αποθέματα που απομένουν θα ήταν δυσπρόσιτα μετά την επαναφορά].

¹¹⁵ Μέρος Α', VI(2) Κοινής Υπουργικής Απόφασης 183037/5115/19.8.1980 [Β' 820].

στρεμμάτων υποχρεώσεων του Δημοσίου ανά στρέμμα νεότερων υποχρεώσεων» της εταιρείας. Ωστόσο, δεν είναι σαφές αν η ρύθμιση αυτή ικανοποιεί τις απαιτήσεις της νομοθεσίας. Το Δημόσιο είχε ορισμένες υποχρεώσεις αποκατάστασης – εάν η αποκατάσταση ήταν δυσχερής, μπορούσε ενδεχομένως να τις ανταλλάξει με την αναδάσωση έκτασης έως και 5 φορές μεγαλύτερης. Στην περίπτωση αυτή, το Δημόσιο απάλλαξε την εταιρεία από κάποιες υποχρεώσεις αναδάσωσης [ευκολότερης, σύμφωνα με την τελευταία], σε αντάλλαγμα για την υλοποίηση της δικιάς του υποχρέωσης αποκατάστασης. Το αποτέλεσμα της ανταλλαγής αυτής, όπως περιγράφεται είναι ότι δεν αποκαταστάθηκαν όλες οι εκτάσεις που έπρεπε. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να σημειωθούν και τα προβλήματα με τον θεσμό της ανταλλαγής: σε μία περιοχή με την οικολογική αξία της Γκιώνας, δεν λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι η χαμένη δασική έκταση μπορεί να είναι υψηλότερης οικολογικής αξίας από τις αναδασώσεις. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο λόγος αποκτάστασης (1.51) είναι αρκετά μικρότερος από τον μέγιστο επιτρεπτό (5).

Στην περίπτωση αυτή, το Δημόσιο απάλλαξε την εταιρεία από κάποιες υποχρεώσεις αναδάσωσης [ευκολότερης, σύμφωνα με την τελευταία], σε αντάλλαγμα για την υλοποίηση της δικιάς του υποχρέωσης αναδάσωσης. Το αποτέλεσμα της ανταλλαγής αυτής, όπως περιγράφεται, είναι ότι δεν αποκαταστάθηκαν όλες οι εκτάσεις που έπρεπε. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να σημειωθούν και τα προβλήματα με τον θεσμό της ανταλλαγής: σε μία περιοχή με την οικολογική αξία της Γκιώνας, δεν λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι η χαμένη δασική έκταση μπορεί να είναι υψηλότερης οικολογικής αξίας από τις αναδασώσεις. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο λόγος αποκτάστασης (1.51) είναι αρκετά μικρότερος από τον μέγιστο επιτρεπτό (5).

Η εταιρεία ELMIN A.E. ανέφερε ότι απέκτησε τα δικαιώματα μεταλλιοκτησίας μέσω της διαδικασίας ειδικής εκκαθάρισης, χωρίς δηλαδή να βαρύνεται με υποχρεώσεις αποκατάστασης. Η διαδικασία της ειδικής εκκαθάρισης, όπως ίσχυε μέχρι πρόσφατα, επέτρεπε επιτρέπει τη μεταβίβαση όλου του «ενεργητικού» της εκκαθαριζόμενης επιχείρησης [46α Ν. 1892/1990].¹¹⁶ Σύμφωνα με ρητή πρόβλεψη του νόμου, στο «ενεργητικό» περιλαμβάνονται οι «διοικητικές άδειες» (μεταξύ των οποίων, προφανώς, και οι εγκρίσεις επέμβασης σε δάσος ή δασική έκταση, οι αποφάσεις έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, οι άδειες χρήσης νερού και οι άδειες απόρριψης λυμάτων) και τα δικαιώματα μεταλλιοκτησίας. Προφανώς, πρέπει να κριθεί κατά περίπτωση (α) αν κάποιες υποχρεώσεις αποκατάστασης αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των διοικητικών αδειών, και (β) αν κάποιες υποχρεώσεις αποκατάστασης δεν αποτελούν στοιχεία του παθητικού (αλλά, έχουν διαφορετική λογιστική αντιμετώπιση (π.χ., αποτελούν λειτουργικά έξοδα). Σε κάθε περίπτωση, ο λογιστικός χαρακτηρισμός των υποχρεώσεων αποκατάστασης του περιβάλλοντος είναι κρίσιμος.¹¹⁷ Είναι

¹¹⁶ 46α Ν. 1892/1990 (Α' 101) · σήμερα, 141§3 Ν. 3588/2007 (Α' 153), το οποίο αναφέρει τα εξής: «με τη μεταβίβαση της επιχείρησης (ή της κατά το άρθρο 145 χωριστής λειτουργικής μονάδας αυτής), συμμεταβιβάζονται αυτοδικαίως στον πλειοδότη και οι διοικητικές άδειες κάθε φύσεως που συνδέονται με τη λειτουργία της επιχείρησης και των μεταβιβαζόμενων στοιχείων του ενεργητικού. Οι άδειες ισχύουν για το χρόνο που θα ίσχυαν και για την επιχείρηση του οφειλέτη, όχι πάντως για περίοδο μικρότερη από ένα (1) έτος από τη μεταβίβαση ή από το χρόνο που υποχρεωτικά προβλέπεται η λειτουργία της επιχείρησης από ειδική διάταξη νόμου. Στη συνέχεια εκδίδεται στο όνομα του πλειοδότη από την αρμόδια αρχή επιβεβαιωτική πράξη μεταβίβασης της άδειας. Το ίδιο ισχύει και για τα δικαιώματα μεταλλιοκτησίας που αποτελούν τμήμα του ενεργητικού της επιχείρησης του οφειλέτη...».

¹¹⁷ Σε απάντησή της, η εταιρεία ELMIN επιβεβαιώνει ότι πρόκειται για στοιχεία του παθητικού. Ωστόσο, ανάλογα με την περίπτωση, μπορεί να υπάρχουν άλλες προσεγγίσεις. Οι διοικητικές άδειες συνήθως κατάσσονται στα άυλα περιουσιακά στοιχεία, δηλαδή το ενεργητικό [πρβλ. Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα 38.9, Κανονισμός 1126/2008]. Για την σταδιακή αποκατάσταση του περιβάλλοντος, η οποία αποτελεί «βέλτιστη πρακτική», ένα έγγραφο της IASC παρατηρεί: "sometimes, restoration activities are undertaken during an ongoing production process, rather than at the end of production. For example, in strip mining activities an area may be restored shortly after mining is completed. Because restoration occurs so quickly, many enterprises simply charge the costs to expense when they are incurred if the costs are incurred roughly at a rate similar to the rate of production. Where this approach is immaterially different from recognising the liability when incurred (with the treatment of the expense depending on the circumstances), such treatment may be appropriate." [IASC, Extractive Industries: An Issues Paper issued for comment by the IASC Steering Committee on Extractive Industries, 11.2007]. Για την εξέλιξη των σχετικών απόψεων, το ίδιο κείμενο παρατηρεί: "prior to the early 1970s, future removal and restoration costs were typically ignored in the extractive industries. The related expenditures were simply charged to expense at the time they

επίσης σαφές ότι η διαδικασία αυτή δεν μπορεί να απαλλάξει τις εθνικές αρχές από υποχρεώσεις (α) που προκύπτουν από την περιβαλλοντική νομοθεσία, εθνική και κοινοτική (β) που συνδέονται με δικαιώματα μεταλλιοκτησίας που ανήκουν, μετά τη λήξη της εκκαθάρισης, στο δημόσιο. Σε επικοινωνία με την WWF-Ελλάς, η εταιρεία (ELMIN A.E.) ανέφερε ότι οι υποχρεώσεις αποκατάστασης αποτελούν στοιχεία του παθητικού, και συνεπώς δεν μεταβιβάζονται. Επίσης, στην συγκεκριμένη περίπτωση, ουδέποτε μεταβιβάστηκε κάποια άδεια, ούτε εκδόθηκε επιβεβαιωτική πράξη μεταβιβάσεως άδειας στην ΕΛΜΙΝ. Κατά συνέπεια, η τελευταία δεν βαρύνεται με υποχρεώσεις αποκατάστασης.

Σύμφωνα με ενημέρωση από την εταιρεία S&B, η εταιρεία υποστηρίζει «την προσπάθεια που ξεκίνησε η Νομαρχία Φωκίδας για την ένταξη της αποκατάστασης 15 παλιών εκμεταλλεύσεων στο πρόγραμμα ΕΣΠΑ». ¹¹⁸ Και για το θέμα αυτό, ωστόσο, το WWF Ελλάς επίσης δεν έχει τα απαραίτητα στοιχεία στη διάθεσή του. Γενικά, στις περιπτώσεις αυτές, πρέπει να σημειωθεί ότι οι περιβαλλοντικές ενισχύσεις είναι συμβατές με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» μόνο αν αποσκοπούν σε στόχους που υπερβαίνουν τις απαιτήσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Αλλιώς, οι ρυπαντές δεν θα έφεραν το πλήρες κόστος των δραστηριοτήτων τους. Κάθε φορά που χρησιμοποιούνται κοινοτικοί ή εθνικοί πόροι για αποκαταστάσεις, αυτό είναι ένα ζήτημα που πρέπει να εξετάζεται.

Ρέματα

Σε δύο τουλάχιστον περιπτώσεις, παρατηρήθηκαν επιχωματώσεις σε ρέματα. Στην πρώτη, στο Φαράγγι της Ρεκάς παρατηρήθηκαν εκτεταμένες επιχωματώσεις που προκλήθηκαν από την εξόρυξη. Σύμφωνα με την εταιρεία, οι απορρίψεις στη Ρεκά χρονολογούνται από το 1977, σχετίζονται με το επιφανειακό κοίτασμα «Μπέλλα» και αφορούν υποχρέωση αποκατάστασης του Δημοσίου.

Στο ρέμα Σκαλτσωτά, μετά τη θέση Κόκκινο Χώμα, παρατηρήθηκε επιχωμάτωση του ρέματος και κατάληψη δασικής έκτασης. Όσον αφορά το ρέμα Σκαλτσωτά, η εταιρεία αναφέρει ότι ο χώρος απόρριψης χρονολογείται από το 1979 και έχει εγκριθεί με την ΚΥΑ 176598/4446/22.12.2003 και την ΣτΕ 1990/2007. Κατά την άποψη του WWF Ελλάς, η τελευταία απόφαση δεν αποφαίνεται για τη νομιμότητα των παλαιότερων απορρίψεων. Η εταιρεία S&B παρατηρεί ότι «η δραστηριότητα εξόρυξης και απόθεσης των στείρων υλικών στην περιοχή Ασπρόξυλα εγκρίθηκε με τις αποφάσεις 295/19.3.1975 και 3180/11.10.1977 του Νομάρχη Φωκίδας. Η απόρριψη των στείρων έγινε στη θέση Κωσταρέλη-Ρεύμα _ Ασπρόξυλα σύμφωνα με την παραπάνω απόφαση 3180/11.10.1977». ¹¹⁹

Τοπίο

were incurred...Removal and restoration policies, and accounting for those policies, varied widely from country to country and from enterprise to enterprise. In the 1970s there were numerous changes in public and private attitudes about the removal and restoration of facilities. Governments began to impose environmental remediation requirements, including removal of facilities and restoration of both the offshore and onshore environments. Those years also saw the installation of huge offshore oil and gas facilities whose removal and the subsequent restoration would be very expensive. Similarly, there were increased requirements and expectations for environmental restoration and remediation on the completion of mining activities. Because of the magnitude of the costs involved and the publicity given to environmental aspects, regulatory bodies began to address the problem of dismantlement, removal, and restoration in the late 1970s and early 1980s. The accounting policy developed by many was to accrue over the productive life of the mineral deposit the estimated costs to carry out removal and restoration activities. The amount of each period's accrual was charged to operating expense and added to an estimated liability account...The decade of the 1990s, with the development of conceptual frameworks, saw the advancement of the idea that a liability for the relevant part of future removal and restoration costs is created by installation of the facilities. As generally interpreted, the liability should be recorded at the time of installation, with the amount of the provision added to the asset's depreciable basis...." Πρβλ., επίσης, τα ενημερωτικά κείμενα της Pricewater Coopers, *Financial Reporting in the Mining Industry* [6.2007], 56-59, κείμενο διαθέσιμο στο διαδίκτυο.

¹¹⁸ S&B, *Έκθεση Αυτοψίας – Παρατηρήσεις S&B*, σ. 1.

¹¹⁹ Από το γεγονός ότι πρόκειται για αποφάσεις Νομάρχη, μπορεί να εικάσει κανείς ότι πρόκειται για παραχωρήσεις δασικών εκτάσεων [πρβλ. το προϊσχύον 14§2 περ. (δ) Ν.Δ. 86/1969, για την παραχώρηση δημόσιων δασικών εκτάσεων αναγκαίων για μεταλλευτικές εργασίες] ή για την απόφαση του άρθρου 17§2 του Π.Δ. της 18/21.3.1924 (Α' 61), όπως ίσχυε την κρίσιμη περίοδο [για τα έργα εντός κοίτης χειμάρρων].

Το τοπίο της Γκιώνας φέρει έντονα τα σημάδια της μεταλλευτικής δραστηριότητας. Ορισμένα μεταλλεία, μερικά από τα οποία είναι σε φάση αποκατάστασης, δεσπόζουν της Καλοσκοπής, και αρκετά ακόμα είναι τοποθετημένα σε κορυφές.

Εκτός από τα μεταλλεία σε κορυφές, άλλο ένα κυρίαρχο στοιχείο του τοπίου στην Γκιώνα είναι οι κοιλότητες εκσκαφής. Πράγματι, υπάρχουν πολλές θέσεις εξορύξεων, στις οποίες δεν είναι ορατό κανένα ίχνος έστω και στοιχειώδους αποκατάστασης (*χαρακτηριστικά αναφέρονται οι θέσεις Λυρίτσα, Λάκκες Λυρίτσας, Τρύπη, Καρκάνη Ράχη*). Σε ορισμένες περιπτώσεις, η αποκατάσταση δεν περιλαμβάνει επαναφορά των υλικών στην κοιλότητα, αλλά δενδροφυτεύσεις των σωρών (υλικών) που έχουν αποτεθεί μπροστά στην τελευταία.

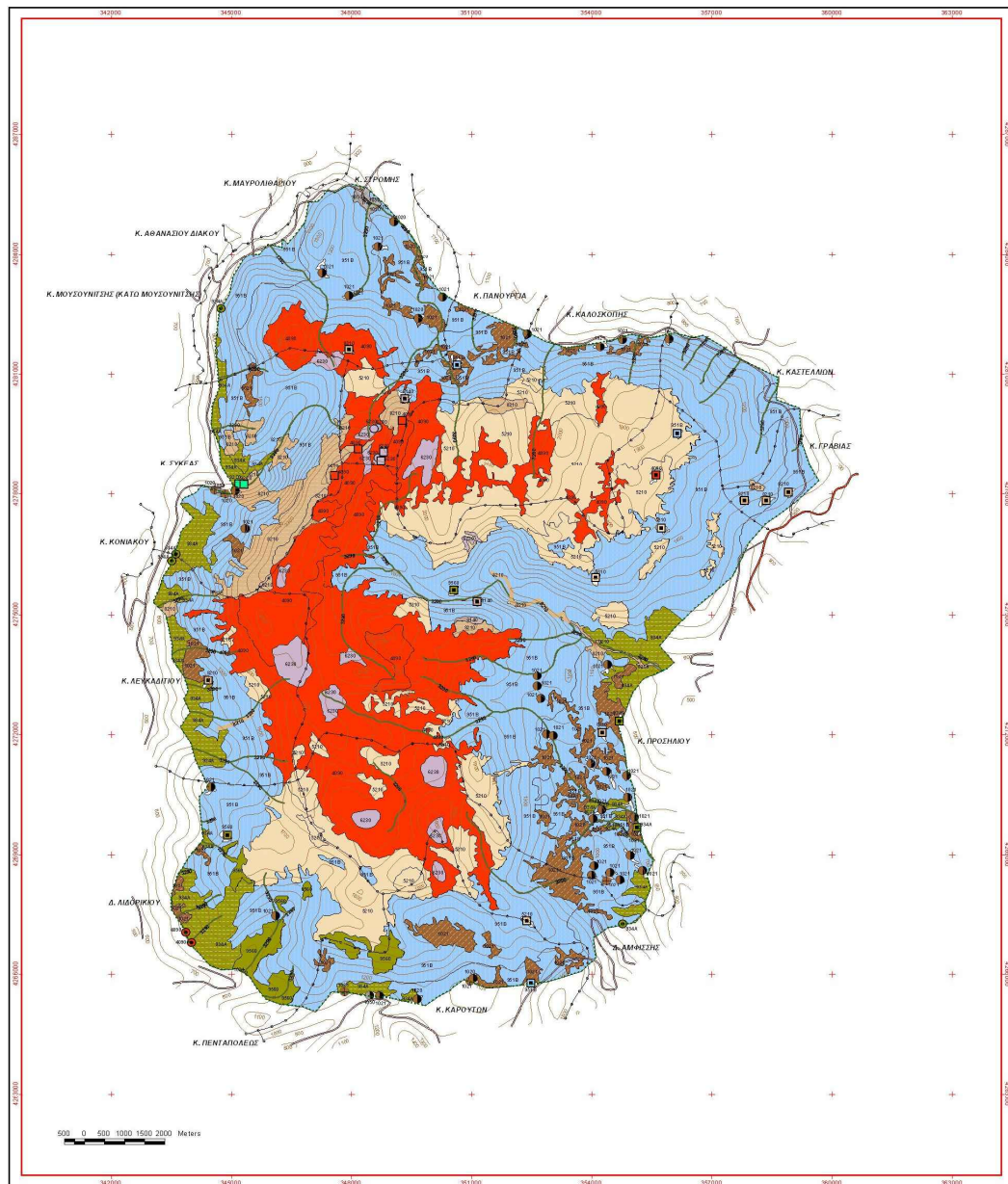
Τέλος, σε ορισμένα σημεία, όπως το σημείο Πριόνι, υπάρχουν παλιές εγκαταστάσεις μεταφοράς μεταλλεύματος, γραφεία, εξοπλισμός, κ.ο.κ. που είναι ανενεργές για διάστημα μεγαλύτερο των 10 ετών.

Δεκέμβριος 2009

Περισσότερες πληροφορίες: Θεοδότα Νάντσου, Συντονίστρια Περιβαλλοντικής Πολιτικής, tnantsou@wwf.gr, 210 3314893

Παράρτημα 1: Χάρτης Τόπου Κοινοτικής Σημασίας GR2450002

GR2450002 - ΟΡΟΣ ΓΚΙΩΝΑ

[illegible]

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- [illegible]

Παράρτημα 2: Ιστορικό της μεταλλείας στη Γκιώνα

Οι εξορυκτικές δραστηριότητες στη Γκιώνα χρονολογούνται από τις αρχές του 20ου αιώνα. Η αξία του βωξίτη της περιοχής επιβεβαιώθηκε το 1923, η πρώτη εξαγωγή έγινε το 1926 και μία μεγάλη εταιρεία του χώρου ιδρύθηκε το έτος 1933¹²⁰. Μεταξύ 1935-1939, η παραγωγή ήταν 432.508 τόνοι¹²¹. Κατά τη διάρκεια της κατοχής, γερμανικές εταιρίες εξόρυξαν βωξίτη στην περιοχή¹²², ενώ μετά την απελευθέρωση οι Σύμμαχοι κατέγραψαν επιμελώς την ύπαρξη των μεταλλείων¹²³. Ξένοι μεταλλειολόγοι ερεύνησαν την περιοχή στα πλαίσια του σχεδίου Μάρσαλ¹²⁴, ενώ οι εξορυκτικές επιχειρήσεις ήταν ανάμεσα στους βασικούς αποδέκτες της αμερικανικής βοήθειας¹²⁵.

Κατά το μακρύ αυτό διάστημα από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα, το νομικό πλαίσιο της μεταλλείας άλλαξε πολλές φορές¹²⁶, ενώ η παρέμβαση του δημοσίου σταθερά στήριζε και ενθάρρυνε την επέκταση των εξορύξεων. Χαρακτηριστικά, το 1969, με την τροποποίηση της σύμβασης που οδήγησε στην ίδρυση του πρώτου εργοστασίου αλουμίνας και αλουμινίου στην Ελλάδα, οι συμβαλλόμενοι σημείωσαν ότι η «*ίδρυσις και λειτουργία του εργοστασίου αλουμινίου και αλουμίνας αποτελεί ουσιώδη παράγοντα της οικονομικής προόδου της Χώρας*», και το δημόσιο

«δια την πραγματοποίησιν της αυξήσεως της παραγωγικής δυναμικότητας της Εταιρείας, ...θ' ακολουθή πολιτικήν τίνουσιν να εξασφαλίσω υπέρ της Εταιρείας, και εν πάση περιπτώσει κατά προτεραιότητα υπέρ αυτής, τον εφοδιασμόν αυτής εις βωξίτην ποσότητος 10.000.000 τόνων εκμεταλλευσίμων δε οικονομικώς υπό ομαλὰς συνθήκας, ανταποκρινομένης εις τους βιομηχανικούς σκοπούς της Εταιρείας. Η ποσότης αὕτη των 10.000.000 τόνων βωξίτου, θα δύναται να μειούται κατά τας βεβαίαις ποσότητας βωξίτου, αίτινες θα τεθούν εις την διάθεσιν της Αλουμίνιον της Ελλάδος υπό επιχειρήσεων εις ας αὕτη θα συμμετείχε κατά 51% τουλάχιστον. Δι' εκάστην των επεκτάσεων της παραγωγῆς αλουμίνης μέχρι δυναμικότητος της τάξεως των 500.000 τόνων ετησίως, ήτις θα απεφασίζετο μελλοντικώς υπό της Εταιρείας, το Δημόσιον θα λαμβάνη μέτρα ανάλογα προς εκείνα άτινα προβλέπονται εν τη παρούσης παραγράφῳ κατά προτεραιότητα δε πάντοτε υπέρ της Εταιρείας και τούτο δια να εξασφαλίσω εις αὐτήν τον εφοδιασμόν του απαιρήτου βωξίτου¹²⁷».

¹²⁰ Ανώνυμο, «Η Εικόνα των Ελληνικών Μεταλλευτικών Επιχειρήσεων», *Ορυκτός Πλούτος* 59 (1989), 80-81.

¹²¹ L. Papastefanaki, "The Economic History of the Bauxite in the European Periphery in the 20TH Century, paper to be presented at World Economic Conference 2009 (draft), 6. Πρβλ. και M. Mazower, DARK CONTINENT: EUROPE'S TWENTIETH CENTURY [Penguin, 1998], 132 επ., για τη σημασία του βαλκανικού βωξίτη για τη ναζιστική Γερμανία (αλλά με αναφορά μόνο στον γιουγκοσλαβικό βωξίτη).

¹²² Επρόκειτο για τα μεταλλεία των εταιριών Otavi και Hansa Leicht Metall τα οποία μεταβιβάστηκαν στο δημόσιο με τους νόμους για τις εχθρικές ακίνητες περιουσίες. Πρβλ., επίσης, Α.Ν. 1511/1950 (Α' 234), με τον οποίο η μεταβίβαση ενός από αυτά σε γνωστή μεταλλευτική επιχείρηση του χώρου ακυρώθηκε ως ασύμφορη για το Δημόσιο.

¹²³ Commercial Relations & Export Dept Board of Trade, GREECE: ECONOMIC AND COMMERCIAL CONDITIONS [London, H.M. Stationery Office, 1948], 9-10.

¹²⁴ Πρβλ. τη μαρτυρία που διασώζεται στο Regional Oral History Office, GEORGE CONRAD HEIKES: MINING GEOLOGIST ON 4 CONTINENTS [Western Mining in the 20th Century Series, University of California, Berkeley, 1992], 47-52.

¹²⁵ L. Papastefanaki, "The Economic History of the Bauxite in the European Periphery in the 20TH Century, paper to be presented at World Economic Conference 2009 (draft), 7-10· Kofas, INTERVENTION AND UNDERDEVELOPMENT: GREECE DURING THE COLD WAR [Pennsylvania State University Press, 1989], 112-113, 174-175· C. A. Munkman, AMERICAN AID TO GREECE: A REPORT ON THE FIRST TEN YEARS [Praeger, 1958], 19-20, 75-76. Από το νομικό πλαίσιο του σχεδίου Marshall, βλ. κυρίως 3§1, 4§1, 6 Ν.Δ. 1038/1949 «Περί Κυρώσεως της από 12.11.1948 και της Τροποποιητικής και Συμπληρωματικής Ταύτης από 15.1.1949 Συμβάσεως, δια Γεωργικά και Βιομηχανικά Δάνεια» (Α' 179), και 3§1 Ν.Δ. 1198/1949 (Α' 270), με ρητές αναφορές στις μεταλλευτικές επιχειρήσεις.

¹²⁶ Σε αδρές γραμμές, μπορούν να διακριθούν πέντε περίοδοι. Οι δύο πρώτες - η οθωμανική περίοδος (κατά τη διάρκεια της οποίας η αδειοδότηση της μεταλλείας γινόταν με τα φερμάνια), και η μεταλλεία υπό το καθεστώς του πρώτου νόμου για τα μεταλλεία, Χμ'/1861 (Α' 44), δεν αφορούν την εξόρυξη βωξίτη στον ορεινό όγκο της Γκιώνας. Στη συνέχεια, ακολουθεί ο Ν. ΓΔΦΚ'/1910 «Περί μεταλλείων» (Α' 11), ιδίως μετά την κωδικοποίησή του με το Π.Δ. της 23.10/11.11.1929 (Α' 397) [προϊσχύοντα Μεταλλευτικό Κώδικα], και τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις του: αυτό είναι το πλαίσιο βάσει του οποίου αναπτύχθηκε η μεταλλεία στη Γκιώνα. Ο ισχύων Μεταλλευτικός Κώδικας Ν.Δ. 210/1973 (Α' 277) χαρακτηρίζει την τέταρτη φάση, ενώ στην πέμπτη φάση δεσπόζει ο Ν. 1650/1986, και οι εφαρμοστέες διεθνείς συνθήκες και κοινοτική νομοθεσία.

¹²⁷ 2§1 Ν.Δ. 221/1969 «Περί Κυρώσεως της από 15.2.1969 Συμβάσεως μεταξύ του ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ και της Ανωνύμου Εταιρείας ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ Α.Ε.» (Α' 118), το οποίο

Ένα ακόμα τυπικό παράδειγμα ήταν η σύμβαση του 1976 μεταξύ του ελληνικού δημοσίου και μεγάλης επιχείρησης του χώρου «*δια την επέκτασιν των υφιστάμενων εις την μεταλλευτική περιοχήν Παρνασσού-Γκιώνας εγκαταστάσεων και μηχανημάτων παραγωγής βωξίτου, δια της προσθήκης νέων μηχανημάτων και μηχανικού εξοπλισμού γεωτρήσεων και εξορύξεως, καθώς και μέσων μεταφοράς μεταλλεύματος, της εκτελέσεως ερευνητικών έργων οδών και στοών και της προετοιμασίας μεταλλείων και αποκαλύψεως νέων κοιτασμάτων βωξίτου, επί τω τέλει αυξήσεως της παραγωγής από εν εκατομμύριον επτακοσίας χιλιάδας τόννους εις δύο εκατομμύρια τόννους ετησίως*»¹²⁸. Η σύμβαση επίσης προέβλεπε την κατασκευή ιδιωτικής οδού από τις παρυφές της Γκιώνας στην Ιτέα και την παραχώρηση παραλίας και αιγιαλού στην περιοχή της Αγίας Ευθυμίας για την κατασκευή βιομηχανικής μονάδας αλουμίνης. Οι συμβάσεις αυτές, που είχαν συναφθεί σύμφωνα με την τότε αναπτυξιακή νομοθεσία,¹²⁹ αποτελούν τυπικά παραδείγματα του καθεστώτος αυτού που ονομάστηκε αργότερα «*θεσμική ακινησία*» (regulatory ή policy freezing)¹³⁰, και το οποίο αποσκοπεί στην προστασία ορισμένων επιχειρήσεων ή κλάδων από την εξέλιξη του περιβαλλοντικού δικαίου: μάλιστα, αυτό συνέβη σε μία εποχή που το νομικό πλαίσιο, υπό την επιρροή του άρθρου 24 του Συντάγματος και του κοινοτικού δικαίου, αναπτυσσόταν ταχέως, και η άποψη ότι η προστασία του περιβάλλοντος θυσιάζει θέσεις εργασίας είχε απαξιωθεί¹³¹. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθούν οι ανακατατάξεις που επηρέασαν τις εταιρίες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή στα τέλη της δεκαετίας του '90 και τις αρχές του 21ου αιώνα: μεταβιβάσεις των μεταλλευτικών δικαιωμάτων¹³² έγιναν με διαφορετικές διαδικασίες - συγχώνευση λόγω απορρόφησης¹³³ και ειδική εκκαθάριση¹³⁴. Ταυτόχρονα, στα τέλη της δεκαετίας του '90, η

επίσης τροποποιούσε την αρχική σύμβαση της 27.8.1960 [Ν.Δ. 4110/1960 (Α' 162) [προϊσχύον]. Κύριος μέτοχος ήταν ο όμιλος PECHINEY. Η σύμβαση εξέπνευσε στις 31.12.1983 [23§4 Ν. 1262/1982 (Α' 70)].

¹²⁸ 1§1 ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ Α.Ε.Μ. «ΒΩΞΙΤΑΙ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ» ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΕΚΤΑΣΙΝ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ-ΓΚΙΩΝΑΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ (Α' 85/13.4.1976). Αξίζει να σημειωθεί ότι η συνολική παραγωγή βωξίτη στην Ελλάδα στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '90 ήταν κάτω από τους δύο εκατομμύρια τόνους, μετά από μία πρόσκαιρη υπέρβαση της ποσότητας αυτής στο πρώτο μισό της ίδιας δεκαετίας (Newman, "The Mineral Industry of Greece," in U.S. Geological Survey, MINERALS YEARBOOK —2000 [U.S.G.S, 2000], 13.1-13.3.).

¹²⁹ 1-5 Ν. 4171/1961 (Α' 61), όπως τροποποιήθηκε από το Ν.Δ. 916/1971 (Α' 137) και κωδικοποιήθηκε από το Β.Δ. 107/1973 (Α' 32). Είναι χαρακτηριστική η διάταξη του άρθρου 4§2 εδ. δ', σύμφωνα με την οποία: «[τ]ο Δημόσιον δύναται να αναλαμβάνη υποχρεώσεις βάσει των διατάξεων του παρόντος και των λοιπών κειμένων εκάστοτε διατάξεων την διάρκεια των οποίων δύναται να παγιοποιηθί δι' ωρισμένον χρονικόν διάστημα. Η παγιοποίησης αυτή δεν δύναται να υπερβαίνει την δεκαετίαν από της λήξεως του ημερολογιακού έτους, εντός του οποίου θα αρχίση η παραγωγική δράσις της επιχείρησεως διά των υπαχθεισών εις τας διατάξεις του παρόντος επενδύσεων. Μεταβολή καθ' οιονδήποτε τρόπον των όρων της αποφάσεως επιτρέπεται μόνον κατόπιν συγκαταθέσεως του αναλαμβάνοντος την επένδυσιν». Επίσης, πρβλ. την διάταξη του άρθρου 4§3, σύμφωνα με την οποία «[δ]ιά των περί ων η προηγούμενη παράγραφος συμβάσεων δύναται να ρυθμίζονται κατά την κρίσιν του Δημοσίου και κατά παρέκκλισιν από των κειμένων διατάξεων και οιαδήποτε έτερα θέματα, συνδεδόμενα με την επένδυσιν και εξυπηρετούντα τον σκοπόν του παρόντος, υπό τον περιορισμόν (α) ότι προκειμένου περί θεμάτων ρητώς ρυθμιζόμενων υπό των διατάξεων του παρόντος η ρύθμισις διά της συμβάσεως δεν θα αντίκειται εις τας διατάξεις ταύτας, και (β) ότι η ρύθμισις δεν θα αναφέρεται εν πάσει περιπτώσει σε φορολογικά και δασμολογικά θέματα».

¹³⁰ K. Tienhaara, THE EXPROPRIATION OF ENVIRONMENTAL GOVERNANCE: PROTECTING FOREIGN INVESTORS AT THE EXPENSE OF PUBLIC POLICY [Cambridge, 2009]; J. Otto, *et al.*, THE REGULATION OF MINERAL ENTERPRISES: A GLOBAL PERSPECTIVE ON ECONOMICS, LAW AND POLICY [Westminster, Colorado: Rocky Mountain Mineral Law Foundation, 2002]; M.K. Omalu *et al.*, "Key issues of mining law: A brief comparative survey as a background study for the reform of mining law," CEPMLP Internet Journal 3-13 (1998).

¹³¹ L. A. Strohm, "Pollution havens and the transfer of environmental risk," *Global Environmental Politics*, 2(2) (2002), 29-36.

¹³² Πρβλ., κυρίως, ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ α.π. Δ8/Δ.Φ6.49.10.51/3487/13.2.1997 «Έγκριση μεταβίβασης δικαιωμάτων μεταλλειοκτησίας επί των οριστικών παραχωρήσεων 382 και 376 Ν. Φθιώτιδας, 361 Ν. Βοιωτίας και 314 Ν. Φωκίδας από την ΑΕΜ ΒΩΞΙΤΑΙ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ στην ΑΕΕ ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΩΝ & ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ λόγω συγχωνεύσεως με απορρόφηση της πρώτης από την δεύτερη» (Β' 137), και Δ8/Β/Φ6.10/100.54/21.11.2002 «Έγκριση μεταβίβασης δικαιωμάτων μεταλλειοκτησίας επί των οριστικών παραχωρήσεων 312 και 348 Ν. Φωκίδας από την εν εκκαθάρισει τελούσα ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ ΒΩΞΙΤΟΥ ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑΙ ΚΑΙ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ Α.Ε. προς την ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ Ι. ΒΑΡΔΙΝΟΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ Ο.Ε.» (Β' 1517). Πρβλ., και την προγενέστερη ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ Δ8-Δ/Φ6.15/οικ. 4909/30.9.1991 «Έγκριση μίσθωσης μεταλλευτικών δικαιωμάτων της Α.Ε. Μεταλλείων Μεταλλευμάτων Ναυτιλίας & Βιομηχανίας από οριστικές παραχωρήσεις προς την Μεταλλεία Βωξίτου Ελευσίνας Μεταλλευτικά & Βιομηχανικά & Ναυτιλιακά Εργασία Α.Ε.» (Β' 882), που αφορούσε τις οριστικές παραχωρήσεις 299 και 286 Ν. Φωκίδας.

¹³³ Κυρίως 69-77 Ν. 2190/1920, όπως ίσχυε τον κρίσιμο χρόνο, ιδίως μετά την τροποποίησή τους από το Π.Δ. 498/1987 (Α' 236).

νομοθεσία για τις ιδιωτικές επενδύσεις επέτρεψε στις μεταλλευτικές επιχειρήσεις να ενσωματώσουν τις δαπάνες «για προστασία του περιβάλλοντος, περιορισμό της ρύπανσης του εδάφους, του υπεδάφους, των υδάτων και της ατμόσφαιρας και για ανακύκλωση του ύδατος» στις ενισχυόμενες (μέσω επιδοτήσεων, και επιχορηγήσης τόκων) δαπάνες.¹³⁵ Η πρακτική αυτή, στο βαθμό που αποτελεί κρατική ενίσχυση για την εκτέλεση υποχρεώσεων που επιβάλλει η νομοθεσία, είναι αντίθετη στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» (και κατά συνέπεια, στο κοινοτικό δίκαιο)¹³⁶.

Οι μεταλλευτικές δραστηριότητες τόσων ετών είχαν εκτεταμένες οικολογικές επιπτώσεις. Μία ορισμένη ποσότητα βωξίτη αντιστοιχεί, κατά προσέγγιση, σε διπλάσια ποσότητα βωξιτικών στείρων και σε τριπλάσια ποσότητα μετακινούμενων υλικών.¹³⁷ μπροστά στους όγκους αυτούς, για τους οποίους πρέπει να βρεθούν χώροι απόθεσης, κάθε φυσική διαδικασία (όπως, π.χ., η διάβρωση) ωχρία¹³⁸. Αν και θα ήταν μεγάλο σφάλμα να ερμηνεύσει κάποιος τη μεταλλευτική δραστηριότητα προηγούμενων δεκαετιών υπό το πρίσμα των σημερινών αντιλήψεων, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι κίνδυνοι για το περιβάλλον από τη μεταλλεία ήταν και τότε γνωστοί. Ενδεικτικά, ένας ειδικός του μεταλλευτικού δικαίου παρατηρούσε για τις ζημιές στο έδαφος το 1957 ότι:

[π]ολλοί και ποικίλοι αι ζημίες αυτές. Αι μάλλον χαρακτηριστικά είναι μεταθέσεις και μεταπτώσεις εδαφών, προκαλούμενοι εκ των υπογείως, συνεπεία της εξορύξεως, δημιουργούμενων κενών. Επίσης, κατακλυσμός εδαφικής επιφανείας υπό υδάτων ή στείρευσης πηγών ύδατος, καταστροφή δασών, κτλ.¹³⁹

Επιπλέον, η Σύμβαση του 1976 προέβλεπε ότι εταιρεία «υποχρεούται εις την λήψιν απάντων των ενδεικνυόμενων μέτρων προς αποφυγήν μολύνσεως της ατμόσφαιρας, ρυπάνσεως του περιβάλλοντος τας εγκαταστάσεις της χώρας, ως και κατά του κινδύνου δασικών πυρκαγιών», καθώς και μέτρων αποκατάστασης των πρηνών κατά τη διάνοιξη του δρόμου¹⁴⁰. Εξάλλου, την ίδια εποχή, έγιναν και οι πρώτες προσπάθειες αποκατάστασης του περιβάλλοντος¹⁴¹, γεγονός

¹³⁴ Η νομοθεσία και η νομολογία για την ειδική εκκαθάριση είναι εκτενής - ιδίως, 46α Ν. 1892/1990, όπως προστέθηκε με το 14 Ν. 2000/1991 (Α' 206), και ίσχυε μετά από τις διαδοχικές τροποποιήσεις με το 53 Ν. 2224/1994 (Α' 112), 4 του Ν.2237/1994 (Α 149), 2 Ν. 2302/1995 (Α' 74), 2 Ν. 2702/1999 (Α' 70).

¹³⁵ 3§1(ζ) περ. (vii) Ν. 2601/1998 (Α' 81)[τροιχόχρον].

¹³⁶ M. Stoczkiewicz, "The Polluter Pays Principle and State Aid for Environmental Protection," *Journal of European Environmental & Planning Law* 6.2 (2009), 171 -196· European Commission, *Information from the Commission - Community guidelines on State aid for environmental protection*, OJ C 072,10.03.1994, 0003 - 0009 [τροιχόχρονες].

¹³⁷ Η εταιρία ΕΛΜΙΝ παρατηρεί ότι οι ποσότητες αυτές δεν περιγράφουν την υπόγεια εξόρυξη στις εγκαταστάσεις της, και την απόθεση των στείρων με την μέθοδο της λιθογόμωσης. Στα πλαίσια μίας ορθολογικής υπόγειας πραγματοποιείται περιχάραξη του κοιτάσματος, και η παραγωγή στείρων αφορά αποκλειστικά το τμήμα των προσπελαστικών. Τα στείρα υλικά χρησιμοποιούνται για την πλήρωση των κενών της υπόγειας εκμετάλλευσης (λιθογόμωση). Οι ποσότητες στείρων υλικών που προκύπτουν από την υπόγεια εξόρυξη βωξίτη είναι κατά πολύ μικρότερες από τις αναφερόμενες στο κείμενο [0.0637-0.2387 ανά τόνο παραγόμενου βωξίτη], ενώ δεν προκύπτει πρακτικά σε καμία περίπτωση τριπλάσια ποσότητα μετακινούμενων υλικών. Πράγματι, οι ποσότητες αυτές περιορίζουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Ωστόσο, δεν έρχονται σε αντίθεση με τις τιμές που αναφέρονται στο κείμενο, που προέρχονται από επίσημα στοιχεία, επιβεβαιώνονται από πολλές πηγές, και περιγράφουν σωρευτικές επιπτώσεις από τις πολυετείς, ιστορικές εξορυκτικές δραστηριότητες στην Γκιώνα. Λεπτομέρειες δίνονται στην επόμενη υποσημείωση.

¹³⁸ Ian Douglas *et al.*, "Material flows due to Mining and Urbanization," στο συλλογικό έργο Ayres *et al.* (ed.), *HANDBOOK OF INDUSTRIAL ECOLOGY*, 351 επ. Οι Douglas *et al.* χρησιμοποιούν τον πολλαπλασιαστή του 3 για να υπολογίσουν την ποσότητα των μετακινούμενων υλικών που προέρχεται από την εξόρυξη βωξίτη (Douglas, Ian and Nigel Lawson, "An earth science approach to material flows generated by urbanization and mining," στο συλλογικό έργο του Stefan Brinzeu (ed.), *REGIONAL AND NATIONAL MATERIAL FLOW ACCOUNTING: FROM PARADIGM TO PRACTICE OF SUSTAINABILITY* [Wuppertal Institute for Climate, Environment and Energy, Wuppertal, Germany, 1997], 108-118.

¹³⁹ Ξυνόπουλος, ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ [Αθήνα, 1957].

¹⁴⁰ 1§6, 4§6, 4§9 ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ Α.Ε.Μ. «ΒΩΞΙΤΑΙ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ» ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΕΚΤΑΣΙΝ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ-ΓΚΙΩΝΑΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ (Α' 85/13.4.1976).

¹⁴¹ Οι εργασίες αυτές έγιναν βάσει των άρθρων 114Β§1 έως 114Β§3 Ν.Δ. 210/1973, όπως αντικαταστάθηκαν με το 20 Ν. 274/1976 (Α' 50/6.3.1976), που είχαν μόλις θεσπιστεί (και βρίσκονται ακόμα σε ισχύ).

που αποτελεί αναγνώριση της πρόκλησης περιβαλλοντικής υποβάθμισης της περιοχής, χωρίς όμως ιδιαίτερη επιτυχία:

*[κ]ατά το έτος 1977, η εταιρεία προχώρησε σε πειραματικές φυτεύσεις για την αποκατάσταση του περιβάλλοντος σε 3 θέσεις δύο κλιματολογικών ζωνών... Φυτεύτηκαν συνολικά 110.000 φυτάρια σε μία συνολική έκταση 150 περίπου στρεμμάτων. Τα είδη που φυτεύτηκαν είναι η ψευδακακία (*Robinia pseudacacia*) και το σπάρτο (*Spartum junceum*) στα πρανή, και η πεύκη (*Pinus nigra*) και το κυπαρρίσι (*Cypressus sempervirens*) στα οριζόντια επίπεδα τμήματα. Τα αποτελέσματα της προσπάθειας ως προς τον βαθμό επιτυχίας ήσαν περίπου 65% για τον συνδυασμό ακακία-σπάρτο, ενώ για τον συνδυασμό πεύκο-κυπαρρίσι ήταν μόνο 50%, περίπου. Αυτό το αποτέλεσμα μάς προβληματίζει, και μας ωθεί στο να δοκιμαστούν και άλλες μέθοδοι τεχνολογίας μέσα στις επόμενες φυτευτικές περιόδους.¹⁴²*

Από τη σύντομη αυτή αναδρομή, προκύπτει η εικόνα μιας περιοχής με μακρόχρονη εξορυκτική δραστηριότητα (και τις προκληθείσες οικολογικές επιπτώσεις), και ένα θεσμικό πλαίσιο που κατοχυρώνει και ενθαρρύνει τις δραστηριότητες αυτές.

¹⁴² Ν. Νικολάου και Ζ. Μακρή, «Εργασίες Αποκαταστάσεως των Βασικών Χαρακτηριστικών του Περιβάλλοντος στις Επιφανειακές Εκμεταλλεύσεις Βωξιτικών Κοιτασμάτων στην Περιοχή Παρνασσού-Γκιώνας και τα Προβλήματά τους», *Ορυκτός Πλούτος* 5 (1980), 39-50.

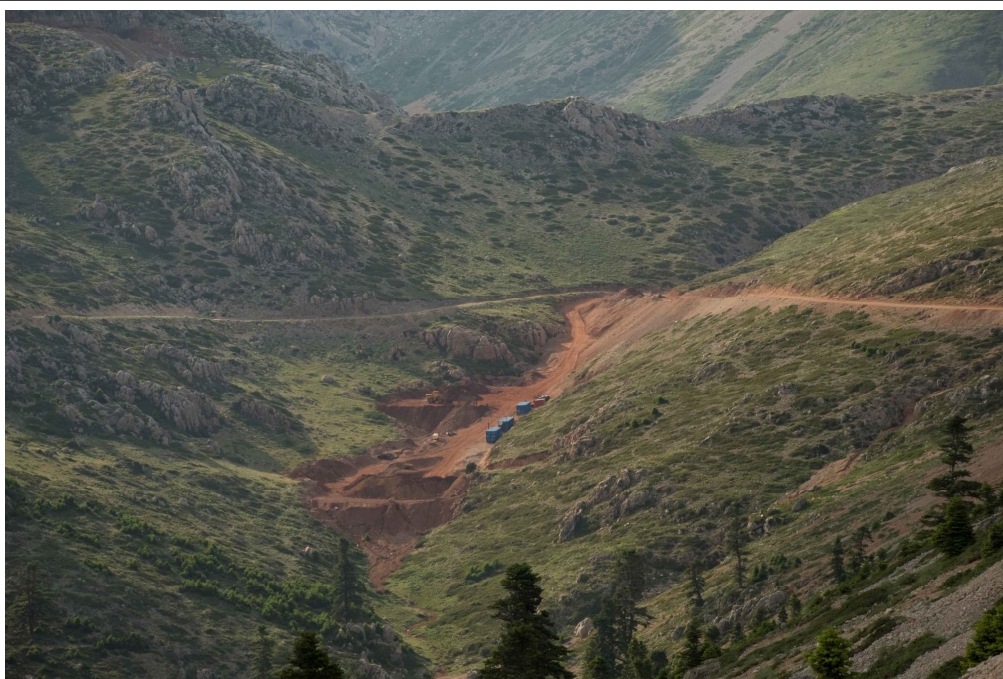
Παράρτημα 3: Φωτογραφίες

Πυκνόφυτο δάσος στη Φροξυλιά, μία από τις περιοχές όπου σχεδιάζονται μεταλλευτικές έρευνες από την εταιρεία ΕΛΜΙΝ Α.Ε.

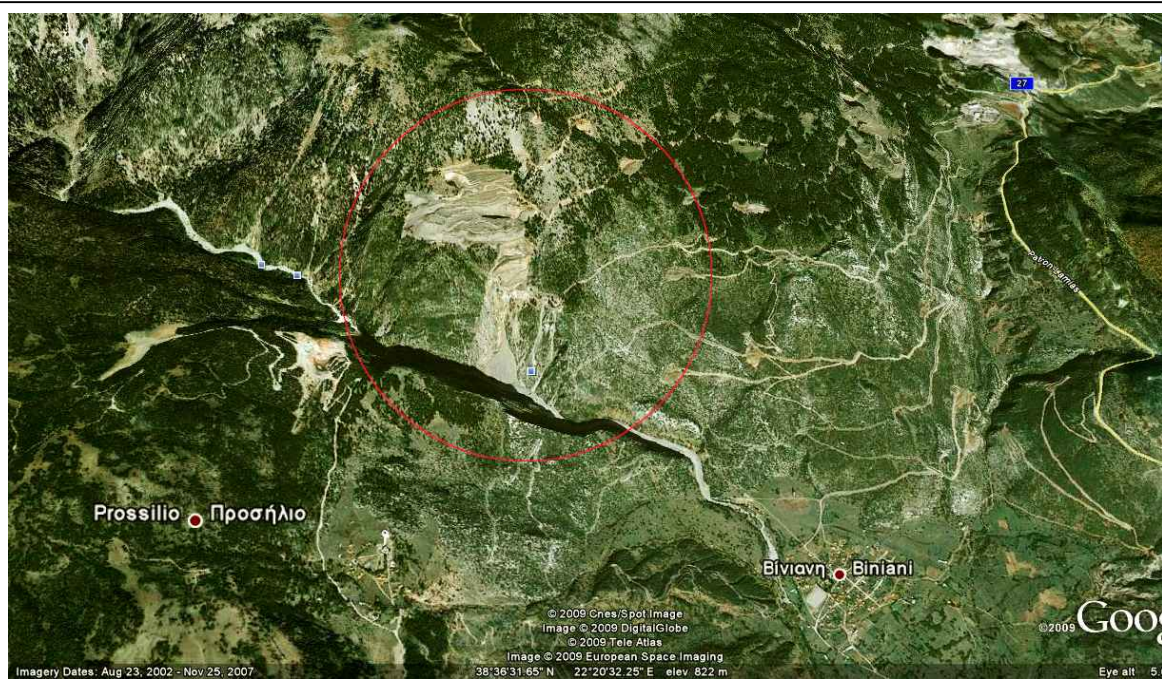
Αλπικό λιβάδι στη θέση Πλατυβούνα, περιοχή όπου πρόκειται να πραγματοποιηθούν μεταλλευτικές έρευνες από την εταιρεία ΕΛΜΙΝ Α.Ε.

*Εγκαταστάσεις μεταλλείου εκμετάλλευσης από την εταιρεία ΕΛΜΙΝ Α.Ε. εντός
ρέματος, στη θέση Καρβούνι.*

*Ανενεργό μεταλλείο της εταιρείας S&B στην αλπική ζώνη της Γκιώνας (θέση «Λάγκες
Λυρίτσας»). Η λειτουργία του έχει ανασταλεί δικαστικά.*

Απόθεση στείρων στην κοίτη της Ρεκάς. Σύμφωνα με την εταιρεία S&B, τα εξορυκτικά απόβλητα προέρχονται από το κοίτασμα «Μπέλλα» και η απόρριψή τους από την εταιρεία «Βωξίται Παρνασσού» ολοκληρώθηκε το 1977. Πηγή: Google Earth.

Κοιλότητα εκσκαφής από άγνωστη εκμετάλλευση μεταξύ των κορυφών Προφήτης Ηλίας και Πυργάκια. Πηγή: Google Earth.